

Časopis československé socialistické opozice

Kdo to napíše, kdo

Jsou situace v dějinách národů i jednotlivců, jejichž vypsání se vymyká možností běžného pera a které volají po novém pohledu, novém postoji, který vyjádří, co všichni cítí a málokdo, či zatím nikdo nevyprávěl. Jaroslav Hašek dokázal stmelit v jeden celek tragédii světové války s fraškou posledních let Rakouska-Uherska, aniž přitom zamlčel, že tato fraška byla provázena režimem policejního blbství, jež jeho omezenost nikterak nezbavovala brutality. Konec vlády Františka Josefa je však snazší k popsání i k pochopení, než tragédie a fraška, jež se zároveň a na jediném jevišti odehrávají v Praze, motajíce se v setrvačném bludném kruhu permanentní katastrofy, bez vyhlídky na katharsi. Leč dost literatury. Protagonisté nové hry jí nejsou zvyklí a až dostanou tento text ve svodkách svých orgánů, darmo by v nich vzbuzoval komplexy. Otázka však zůstává: Kdo to napíše, kdo?

Téma je velké, herci malí. To je první potíž. Nebyli malí odjakživa. Ani starý prezident, ať už jakkoli, ale přece jen ověncovaný aureolou muže, který reprezentoval válečné utrpení a vůli ke svobodě tisíců mrtvých i živých Čechů a Slováků, než ho dvakrát hanebně ponížili. Poprvé v padesátých letech, právě proto, že byl symbolem čehosi, nač bylo třeba zapomenout. A podruhé, když se domnívali, že za aureolou a bílými vlasy se ztratí stařecké dětinství, pošetilost, že muž — symbol přikryje nejprve rozměr hanby a zrady, a potom — už jenom zbytkem po leta uměle udržované fyzické existence — bez-

východnost situace v zemi bez politiky, ale v rukou politikářů. Donutili ho žít — klinicky žít — přes vyměřený čas, jako by všeho ponížení nebylo ještě dost, jako by bylo třeba ponížít nejenom mozek, srdce a ducha, ale do poslední i každou tkáň, každou stařeckou buňku. Anekdoty, které o téhle morbidní, leta trvající frašce národ vyprávěl sám sobě, nebyly už ani k smíchu. Jako to všechno. Ale kdo to vypíše, kdo?

Ani ten druhý, který se ocitl na jeho místě, po dlouhých přípravách, váhání, otálení, handrkování, ale nakonec prakticky přes noc. Jeden den se národ dověděl, že se strana usnesla, že starý muž už dostatečně nežije, a druhý den parlament během několika minut svobodně potvrdil, že muž, který je v zemi místodržitelem už šest let, bude i prezidentem. Mnozí si vzpomenu, kolik měl sám kdysi pohrdání pro tyhle frašky, o "kumulaci funkcí" nemluvě. Ale taková už je ironie logiky jeho života, že neměl zůstat ušetřen ničeho. A přece byla doba, kdy i on byl symbol. Symbol — lépe, jeden ze symbolů — povstavšího lidu, jeho velké, historické chvíle, tragické, jistě, jako každá velikost, ale nicméně okamžiku, který potvrdil právo Slováků na vlastní místo v evropské historii. Pak, o mnoho let později, nejen symbol lidu podvedeného, poplivaného, poníženého, ale i jeden ze symbolů možnosti a schopnosti vzdorovat neuvěřitelné brutalitě, lži a cynismu, ve jménu vlastní pravdy, vlastního přesvědčení a vlastní víry. Takový postoj vždycky imponuje, ať už sdílíme přesvědčení, ze kterého roste,

či nikoli. Jako už tolikrát předtím ukázalo se však i tentokrát, že logika moci, její vlastní vnitřní zákony, jsou silnější než minulá etika.

Nový prezident může právem tvrdit, že úřad, v němž se octl, místo na pražském hradě, nikdy nechtěl. Nechtěl je, protože s ním i nebyla spojena moc, a protože cesta k ní vedla zcela jinudy. Jenže tu moc nakonec nepřijal z rukou lidu, nýbrž z rukou okupační mocnosti, a můžeme se jen dohadovat, jak taková moc chutná. Ale do jaké míry je především skutečně mocí?

Nicméně tu i tehdy byla možnost volby. Politikova volba je vždycky znovu a v každé situaci v tom, s kým se spojí a od koho se oddělí. Politik v situaci místodržitele má ještě vždycky možnost spravovat záležitosti země ve jménu jejím a jejího lidu, nebo ve jménu mocnosti, která má v té oblasti rozhodující moc. Viděli jsme a vidíme i dnes politiky, plníci nezáviděníhodnou místodržitelenskou roli provázené sympatiemi národa, protože jej dokázali činy přesvědčit, že jsou na jeho straně, že jsou jeho spojenci. Mýlili bychom se, kdybychom se pokoušeli tvrdit, že pražský místodržitel tohle netušil. Ale v situaci dvojnárodního státu se pokusil zaujmout pozici obránce toliko vlastního národa proti národu druhému, který vydal zcela na pospas jeho fašistické spodině. Výsledek? Pokus o vládu politickými prostředky na Slovensku, a policejní, mimopolitická vláda spodiny v Čechách. Anomálie, která se už dřív zle vymstila jiným.

To, že uprostřed národa, který neznal, hledal oporu v těch, které tento národ už jednou jasně odmítl, se mu stalo osudným. Nebyla to volba z nezbytnosti — jak se později snažil sám sobě namlouvat — nýbrž volba z nechuti k politickým řešením. Docela nedávno znovu tvrdil: Dáváme přednost řešením politickým před administrativními, t.j. před zavíráním, popravami... — Jenže v čem je "političnost" nastoupené cesty, na níž všemocná policie mustruje národ, jemuž vrazili roubík, takže ho není — většinou — třeba ani zavírat, ani věšet. 500.000 schopných lidí vyhozených na smetiště dokáže nahnat většinou větší hrůzu než deset popravených. Tato jednoduchá pravda se nazývá "politickým řešením". Proč ne "konečným (politickým) řešením"?

Za tuto představu politiky je nový host ve zdech hradu českých králů plně odpovědný. Nepopravoval, zavíral s mírou, ale zadupal do země, poplival, zničil — nebo dopustil, aby se tak stalo — víc než kterýkoli z jeho novodobých předchůdců. Sám, nebo jako zajatec těch, které si vybral a o něž se opřel. Na tom dnes málo záleží. Možnosti, které se mu nabízely pro jinou volbu, pro jinou cestu, vesměs odmítl nebo minul. Pražský hrad — na který nechtěl — je mu odměnou. A také vězením. Kdo to napíše, kdo?

Co však země, zneuctěná před celým světem, pro smích především těm, kteří k tomu pomohli? Mluvíte s Maďarem o jeho zemi a zmíníte se o Praze. Ohradí se dotčeně: Kádárovci nejsou fašisti. — Intelektuál z vý-

chodního Berlína, partajní funkcionář, jeden z duchovních popravčích všeho, co přicházelo z Prahy šedesátých let, je ochoten prohlásit nahlas před intelektuály z celé Evropy: "Die tschechische Situation ist tragisch und das Ende ist nicht vorzusehen". Poláci se jen usmívají, žijí dnes v liberálních poměrech, kdo už vzpomene na Gomulku: "Tuhle svoloč má dnes pro změnu Praha". Sovětský novinář se pro jistotu dvakrát rozhlédne: "Nebyl jsem tam od té doby, a nechci tam. To, co je slyšet, je hrůza. Jak je to možné? Taková kulturní země...". Že tě huba nebolí!

Cokoli si myslíme o letech, která následovala po roce 1948, pravda je, že Československo bylo dlouho "výstavní síní východního bloku". Když to skončilo, stalo se jeho duchovní laboratoří. Obojí, to nezapomínejme, mělo ovšem i svou druhou stránku — hrůzu procesů, zbabělost novotnovské éry. Ale nikdy po roce 1945 nebylo, co je dnes. Záhu- menek fašizující, pologramotné zvůle, pro smích těm, kteří se chtějí a mohou smát. K pláči ostatním.

Bilance spojená s jedním jménem, dnes už jenom s jedním.

Kdo o tom napíše, kdo?

A jak ta země a s ní celý svět zbystřily sluch, když se nedávno ozval hlas známý, nezapomenutý, lidský, hlas muže, pro něhož moc neznamena ztrátu či zapření etiky vlastního života. Jako by se najednou všichni probudili z letargie, třebaže často nerozuměli slovům. Taková je skutečná moc velkého člověka, která nepotřebuje ani policii, ani vojska, ani parlamenty, ani ústřední výbory, ani hrady a limuzíny. Moc Alexandra Dubčeka.

DALIMIL

KS Španělska hájí Dubčeka

Generální tajemník Komunistické strany Španělska Santiago Carillo zaujal v interview pro pokrokový francouzský týdeník "Nouvel Observateur" (22.6.1975) stanovisko k Dubčkově dopisu a kampani Husákova aparátu proti němu: "Soudruh Dubček, jak známo, poslal dopis italským soudruhům, ve kterém žádá, aby příští setkání evropských komunistů diskutovalo také problém Československa. Tento krok považují za naprosto oprávněný, neboť KS Itálie dala podnět k evropské konferenci komunistických stran. Komunistická strana Španělska bude na této konferenci podporovat právo soudruha Dubčeka, aby mohl své názory svobodně vyjadřovat v Praze. Osobně bych k tomu chtěl podotknout, že lidé jako Dubček jsou nejlepší zárukou výstavby socialismu v Československu".

ZPRÁVY BEZ CENZURY

Husákův hysterický útok na Dubčeka, a po něm následující intenzivní kampaň ve sdělovacích prostředcích, kde "pracující" odsuzovali Dubčeka dopis (kde si jej přečetli? viz Vaculíkův dopis na str. 47), policejní razie v bytech spisovatelů, novinářů, vědců a politiků a celkové přituhnutí se zcela minulo účinkem; naopak popularita Dubčeka velmi stoupla, zatímco averze k Husákovi se prohloubila. K pochopení odsudku lidí nestačí jen číst text projevu, ale bylo nutno vidět Husáka, jak klesl na hrubou a triviální úroveň, překonávající vše dosavadní v tomto oboru.

Husák tak jen dokázal-v předvečer svého nastolení na Hrad coby president-že nepředstavuje v Československu žádnou lepší alternativu, jak se dosud někteří nezasvěcení pozorovatelé domnívali. Kromě bezuzdné touhy po moci reprezentuje jeho volba pro český národ i fakt, že "nyní vládnou Slováci", čímž nahrává novému českému nacionalismu, který je silný i v samotném vedení KSČ (Indra, Kapek atd).

Nový Dubčekův dopis

Ještě nedozněla kampaň proti Dubčekovi a už se v Praze a Bratislavě objevila zkrácená verze nového Dubčekova dopisu. Alexander Dubček odpovídá Husákovi na jeho útoky a výhrůžky o nuceném vystěhování. Je to dosud nejenergičtější Dubčekovo veřejné vystoupení a má mimořádný ohlas mezi obyvatelstvem. V dopise se m. j. Dubček ohraňuje proti nařčení z antisovětského a antisocialistického, které zní dvojnásob ironicky právě od Husáka, protože na rozdíl od něho-píše Dubček- "jsem v prostředí revolučního hnutí vyrostl již od dětství... V době, kdy vy jste byl buržoasním advokátem, pomáhala moje rodina budovat v SSSR socialismus v Interhelpu. V době, kdy vy jste byl s oficiální delegací fašistického slovenského státu na Ukrajině, naše rodina už ilegálně pracovala. V době, kdy vy jste chodil se Šaňo Machem po bratislavských kavárnách, naše rodina riskovala život pro socialistickou revoluci. Když jste údajně připravoval Slovenské národní povstání, naše rodina už v něm bojovala se zbraní v ruce a můj bratr v něm položil život..."

Na lesní správě v Rači, kde Dubček pracuje byla svolána schůze, na níž měla být přijata rezoluce proti Dubčekově dopisu. Dubček byl také přítomen jako zaměstnanec a žádal o slovo, aby mohl přítomným vysvětlit obsah a smysl svého dopisu i svoje názory. Mluvil

velmi přesvědčivě a jeho řeč zapůsobila tak, že pořadatelé po skončení jeho projevu prohlásili schůzi za ukončenou. Připravená rezoluce nebyla projednána a schválena.

Tento případ není ojedinělý. V mnoha organizacích KSČ neschválilo členstvo rezoluci, odsuzující Dubčeka. Když byl předložen takový návrh, členové žádali, aby se nejdříve mohli seznámit s Dubčekovým dopisem, že jinak o tom nemohou diskutovat.

Sovětský velvyslanec Mackěvič považoval za nutné upozornit Husáka na důvěrné zprávy, podle kterých třetina členů strany nesouhlasí nebo má výhrady k jeho hrubému útoku na Dubčeka z 16. dubna 1975. Husák si to dal ověřit stranickým aparátem a zjistil, že se o tom skutečně píše v hlášeních z okresů a krajů, která jsou však pro něho náležitě "očesávána".

Svoboda neabdikoval

Zvolení Husáka presidentem se sice očekávalo (viz Listy č. 4 z října 1974), ale překvapilo, že Federální shromáždění muselo změnit ústavní zákon z důvodů, že president nemůže vykonávat svou funkci. Jak známo, na jaře r. 1968 byla podobná situace a řešila se prostě tím, že tehdejší president Antonín Novotný podal demisi a byl zvolen generál Svoboda. Nic nebránilo tomu, aby podobný postup byl zvolen i tentokrát: Svoboda mohl sdělit, že ze zdravotních důvodů odstoupuje a cesta pro Husáka na Hrad byla volná i bez ústavních změn.

Skutečnost je však taková, že staříčkový generál Svoboda odmítal abdikovat, takže musel být postaven před hotový fakt. Mělo ho utěšit další, už třetí jmenování "hrdinou ČSSR", které mu Husák předal a nechal se při tom vyfotografovat, aby tomuto aktu palácového převratu dodal zdání legality. U lidí to ovšem vyvolalo oprávněnou otázku: mohl-li Svoboda přijmout toto "vyznamenání", proč nemohl-jak tvrdí Husákovo okolí-podepsat abdikační listinu? Nikdo ovšem odchodu Svobody nelituje, ale je to jen nový důkaz Husákovy dravosti po moci a proradnosti (v srpnu 1968 prohlašoval "Se soudruhům Dubčekem stojím a padám").

Sloučením obou nejvyšších funkcí byl odstraněn poslední pozůstatek lednového pléna ÚV KSČ z roku 1968, k němuž se aspoň slovně Husák a další členové dnešního vedení dosud hlásí. Tenkrát zdůrazňovali Indra, Bilak a další, jak důležité je oddělit funkci presidenta a prvního tajemníka strany. Proto také to rozpačité komuniké.

Policejní razzie

Po Husákově hysterickém projevu byly provedeny rozsáhlé policejní razzie v bytech politiků z doby "Jara", spisovatelů, novinářů, vědců a umělců. Jen v Praze bylo takových bytových prohlídek 135, na př. v bytech Věнка Šilhana, Zdeňka Mlynáře, Roberta Horáka, Ladislava Lise, Jaroslava Litery, Vojtěcha Mencla, Jana Křena, Dr. Jiřiny Zelenkové, Antonína Hodice, Petra Uhla, Hany Šabatové, J. Jaroše (bývalého tajemníka A. Dubčeka), Martina Vaculíka, Luboše Kohouta, Viléma Prečana, Ludvíka Vaculíka, Ivana Klímy, Vladimíra Kostrouna atd. Při tom byli někteří odvezeni k výslechům v Bartolomějské ulici nebo v Ruzyni. Z toho pak vznikly domněnky o zatčení některých ze jmenovaných, jež se objevily v západním tisku a jež ČTK po skončení akce vyvracela, aniž ovšem uvedla okolnosti, které k těmto zprávám vedly.

Podobné prohlídky byly v Brně u bývalého tajemníka ÚV KSČ Josefa Špačka, Alfréda Černého, Vašíčka, Schopfa atd., v Ostravě a také v Bratislavě (u Milana Šimečka, I. Kadlečka, Almy Münzové, Antona Smutného, J. Brinzíka a pod).

Prohlídky provádělo 4 až 7 mužů od bezpečnosti a až na výjímku u Ludvíka Vaculíka (kterého po dobu prohlídky drželi v policejním autě na ulici) a Petra Uhla (kde téměř vyrazili dveře) se pracovníci bezpečnosti chovali korektně, často až omluvně. Někde byla prohledána jen korespondence a pracovna (všude se brali otisky psacích stroju), jinde lezli do postelí, píchali do matrací, prohlíželi sklepy a boudy s náradím. U šoféra Dubčeka, který bydlí ve stejné vilce jako Alexander Dubček dokonce rozřezávali dámské vložky a tampony v domnění, že v nich najdou mikrofilmy.

Zejména byly zabavovány "samizdaty", časopisy jako "Listy" a "Svědectví", ale i knížky of Fromma, Garaudyho, Orwella, Köstlera, časopisy jako New Left Review, Machovcovu knihu "Sinn des Lebens", knížky Oty Šika, ale také výtisky Akčního programu z roku 1968 a staré ročníky Literárek. Karlu Kosíkovi zabavila policie připravované poznámky a studie ke dvěma chystaným knihám "O praxi" a "O pravdě". Karel Kosík se obrátil otevřeným dopisem na Jean-Paul Sartra, ve kterém se m.j.táže: "Vnucuje se otázka, zda jsem se 28. dubna 1975 nestal svědkem něčeho, co by mohlo předznamenávat nejvýznamnější důsledky pro českou kulturu. Neověřovala se onoho dne únosnost a účinnost nových zdokonalených metod, ve srovnání s nimiž je dosavadní cenzurní praxe směšnou liberální hračkou? Není duben 1975 pokusem, jak vnutit společnosti nový zvyk a novou normálnost-pravidelné konfiskování rukopisů? A nemohl by se stát tento zvyk v krátké době—v zemi Franze Kafky-takovou

samozřejmostí a indoktrinovanou potřebou, že autoři sami budou volat policii, aby jim přišla zabrat dokončená díla?" (úplný text dopisu Karla Kosíka a odpovědi J.P. Sartra viz Listy č. 5, červenec 1975.

Mezitím četní filosofové, včetně předních komunistů, protestovali proti šikanování Karla Kosíka a čs. intelektuálů. Vrátime se k těmto ohlasům v příštím čísle.

Okolnosti smrti

A. Novotného

V posledním období svého života se A. Novotný stále ostřeji vyjadřoval o okupačních poměrech a politice Husákova režimu. Napsal i několik memorand a osobních dopisů svým bývalým spolupracovníkům, v nichž zdůrazňoval, že okupační politická linie ve svém souhrnu je zhoubná, že decimace členstva KSČ, která postihla skoro z 80 procent předúnorové členy, vtáhla stranu do nejhorší krize od r. 1929 a že to je naprosté likvidátorství. Novotný rovněž několikrát ostře odsoudil kulturní politiku Husákova režimu a poukázal na svůj kurs v šedesátých letech (tvrdil, že až do smrti Kopeckého nebyl nikdy rozhodujícím činitelem a neměl poslední slovo v žádné věci). Se spisovateli měl sice spory, říkal, ale neumlčoval je. Husák nechával Novotného v posledních dvou letech nepřetržitě sledovat, odposlouchávat a hlídat, což dostoupilo vrcholu při soukromých oslavách Novotného sedmdesátin. Tehdy Novotný v úzkém kruhu pronesl malý projev, vysoce sebekritický, v němž řekl, že na své funkce nikdy intelektuálně nestačil, že však byl příliš ješitný na to, aby to přiznal. Vždy se plně podroboval stranické disciplíně a tomu, co rozuměl pod pojmy marxismu-leninismu, ale nikdy se neobohacoval a snažil se vše zmírňovat. Nyní podle něho zcela ovládli pole kariéristé a likvidátoři. Naznačil, že má připravené osobní memorandum vedoucím činitelům zahraničních komunistických stran a že toto memorandum odešle těsně před evropskou konferencí KS.

Novotný rovněž přislíbil loni na podzim — a zčásti to splnil — nadiktovat některé své vzpomínky, zejména o období v r. 1964, kdy začal jeho spor s Brežněvem. Řekl, že Brežněv organizoval proti němu spiknutí několikrát a m.j. se snažil získat proti němu i Dubčeka v r. 1967. Ještě po vánocích byl Novotný v relativně dobré fyzické kondici a stěžoval si pouze na bolest v ledvinách, již trpěl dlouhou dobu následkem věznění v Mauthausenu. Do Sanopsu šel na hospitalizaci jen za účelem prohlídek, což potvrzuje jeho rodina, avšak tam náhle zemřel na infarkt shodou okolností ve stejný den, (28. ledna 1975), kdy předsednictvo ÚV KSČ v plném rozsahu i stranicky rehabilitovalo Rudolfa Baráka.

Předsednictvo také zamítlo státní pohřeb a dobu pohřbu stanovilo zcela neobvykle na sobotu odpoledne (pohřeb Smrkovského byl ustanoven na pátek večer). STB současně zabránila distribuci pohřebních oznámení, která se šířila soukromně až v pátek dopoledne. Okolnosti pohřbu vyvolaly velký odpor zvláště v kruzích bývalé Čechie a "levé fronty" a zavadly patrně příčinu k sestavení březnového "Memoranda 300" (počet podpisů), Kritizuje Husákov režim z pozic kupodivu nikoli nepodobných pozicím dosavadní kritiky "zprava". Memorandum mj. zdůrazňuje podezřelé okolnosti smrti A. Novotného a naznačuje že "byly kruhy, které měly zájem na tom, aby rychle zemřel".

Dvacátýdevátý

Pro filmovou realizaci jmenovaného ideologického traktátu (který patrně získá světový rekord v počtu předváděných politických schůzí) bylo třeba uskutečnit v Lucerně historickou komunistickou schůzi před V. sjezdem KSČ. Protože však na onom bojovém shromáždění měly odeznít i kacířské a podle dnešní terminologie protistranické (tj. protigottwaldovské) a protisovětské výroky, dospělo se na Barrandově k závěru, že pro takovou příležitost není možné použít běžný filmový kompars (který by byl nepochybně s chutí interpretoval a případně i aktualizoval režii předepsané výroky). Po konzultaci s nejvyššími stranickými místy bylo rozhodnuto použít pro natočení zmíněné schůze starých, zasloužilých, zakalených a již po pět i více desetiletí každému stranickému vedení oddaných členů — takřčených harcovníků. Byli přivedeni do Lucerny netušice, jak s nimi bude (po kolikáté už?) manipulováno. Tentokrát jim bylo ze všech sil vyvolávat: Pryč s Gottwaldem! Smrt bolševismu! atd.

Považovali to za (kolikátou už?) novou linii a taktický manévr vedení? Buď jak buď — pokřikovali z plných plic. Za kafe a párek s houskou.

Obzina a herci

Koncem roku 1974 se uskutečnila dvě setkání herců, kteří pracují na seriálu o policii pro Čs. televizi, s představiteli Bezpečnosti v čele s ministrem Obzinou. Příběhy seriálu jsou na úrovni současné tvorby. Policie je hodná, jako ve všech filmech tohoto typu, moudrá a starostlivá tak, že opravdu schází již jen to, aby v některém z takovýchto filmů vytáhl policajt mateřský prs a nakojil provinilce. Prvé setkání bylo v Praze, druhé v Chebu, kam byli účastníci dopraveni helikoptérou. Důvodem první schůzky, po shlédnutí první části seriálu, bylo poděkování za skvělou práci, kterou odvedli pro popularizaci Bez-

pečnosti. V diskusích se pak přetřásala kultura, politika i věci obecné. Od hokejistů, kteří utekli, přes to, že Klusák má žárlivou manželku a proto se moc s umělci nestýká, že jsme ve velice překérní hospodářské situaci, také ale že jestli SSSR nebude v nejbližší době na průměrné evropské úrovni, "deme od válu", řekl ministr; o problému proč někteří herci nesmějí vystupovat, když na Slovensku daleko víc se provinivší mohou, s odpovědí, že "slovenští herci se nebáli postavit se za své kolegy" a že je zájem také v Čechách to urovnat, včetně některých prokletých básníků, kteří, "i když si myslí něco jiného než my, by měli vycházet"; o tom, že každý může vyjet za hranice, kdo chce, s dodatkem za zády ministra "my mu pak vezmem občanství", a ještě jednou za týmiž zády "za tyhle sedánky pojedete", jako že Obzina. K tomu hudba, atmosféra svobody slova, zkrátka takový malý "galupáček" za silné podpory alkoholu.

Praha, červen 1975

Angličtí komunisté k Dubčekově dopisu

Výkonný výbor Komunistické strany Velké Británie vydal 12. května 1975 prohlášení ke kampani, kterou rozpoutal Husák a normalizované sdělovací prostředky proti Alexandru Dubčekovi po zveřejnění jeho dopisu Federálnímu shromáždění. Prohlášení publikované 13. května v "Morning Star" vyslovuje naději, že různé výpady proti Dubčekovi nepovedou k administrativním opatřením proti němu.

Říká se v něm mj.: "Několikrát jsme vyjádřili svoje stanovisko, že nesouhlas a politické rozpory v socialistických zemích se mají řešit politickými a nikoliv administrativními methodami... Ještě před nynějším vývojem, který se týká Dubčeka jsme navrhovali KSČ, aby byla vyhlášena amnestie pro všechny, kdo byli zatčeni a odsouzeni v roce 1972 za to, že vyjádřili — způsobem, který je považován za ilegální — politické názory, odlišující se od těch jež zastávají oficiální vedoucí orgány KSČ v otázkách, týkajících se hlavně událostí roku 1968... Když se konaly procesy v roce 1972, řekli jsme, že nejde pouze o právo mít odlišné názory, ale také je vyjádřit veřejně v legálních orgánech či sdělovacích prostředcích. Tento názor zastáváme i dnes, i když forma, jakou se to má stát má být určena samozřejmě čs. soudruhy".

V závěru svého prohlášení opakuje Výkonný výbor KS Anglie, že již na konferenci komunistických stran v roce 1969 byly vyjádřeny různé názory na události roku 1968 a vyjadřuje naději, že tyto rozdíly nebudou bránit v solidaritě ve společném boji.

Významná práce Z. Mlynáře

Při útocích pražské propagandy proti Alexandru Dubčekovi vedených v souvislosti s uveřejněním jeho dopisu Federálnímu shromáždění objevilo se náhle v řadě jmen, které Husákov režim pokládá za nejnebezpečnější odpůrce, vedle jména Dubčeka, Smrkovského, Kriegla, Šika, Pelikána a dalších také jméno Zdeňka Mlynáře.

Zdeněk Mlynář byl již v šedesátých letech významným funkcionářem KSČ a vědeckým pracovníkem ČSAV. V letech 1967-1968 byl hlavou mezioborového týmu, jenž se zabýval problematikou politického systému socialismu, a jehož práce mimořádně ovlivnila jak obsah Akčního programu KSČ tak i praxi systémových změn roku 1968. Od jara do listopadu 1968 byl Zdeněk Mlynář také tajemníkem ústředního výboru KSČ a předsedou právní komise strany, a zasahoval významně do tvorby reformní politiky. Když se na podzim 1968 přesvědčil, že se Dubčekovo vedení začíná pod tlakem Moskvy rozpadat, rezignoval na všechny funkce a věnoval se svému "koničku" — přírodovědeckému výzkumu ve službách Národního muzea. V roce 1970 byl pak spolu s ostatními členy Dubčekova vedení vyloučen z KSČ.

Příčina, proč se teď najednou stal předmětem zběsilých útoků a pomluv, je jednoduchá. Výslovně politická osobnost Zdeňka Mlynáře nemohla opustit a také neopustila politické bojiště. Provokován "normalizačními" nesmysly šířenými znovu a znovu o podstatě politického vyvoje v Československu, i násilím a diskriminací vedenými proti stanicím vyloučených českých a slovenských komunistů, napsal Zdeněk Mlynář na počátku roku 1975 vynikající analytickou a programovou práci "Teorie a praxe pokusu o reformu politického systému socialismu v Československu roku 1968". Práce počala bez Mlynářova vědomí kolovat jako "samizdat", a při jarních razích dostaly se některé kopie do rukou policie.

Mlynářova práce je rozdělena do dvou dílů nazvaných "Teoretické koncepce optimálního vývoje politického systému socialismu" a "Politická praxe a skutečný vývoj politického systému v Československu roku 1968". Ve třech kapitolách prvního dílu — "Teoretické pojetí komunismu a socialismu, které bylo východiskem při tvorbě koncepce optimálního politického systému", "Hlavní rysy teoretické koncepce optimálního politického systému socialismu" a "Skutečné meze a nedostatky teoretické koncepce z let 1967-1969" — polemizuje Mlynář s "normalizačními" falsifikacemi tehdejších koncepcí, zejména s falsifikacemi prováděnými v nejnovější době Dr. Jaroslavem Matějíčkem. V pěti kapitolách druhého dílu — "Eruptivní vývoj politického systému v roce

1968 a chyby politického vedení", "Hlavní faktory společenského vědomí v průběhu reformy", "Zájmy a postoje hlavních sociálních sil v průběhu reformy", "Hlavní rysy situace v KSČ" a "Mezinárodní kontext čs. reformy ve vztahu k evropským socialistickým státům a k mezinárodnímu komunistickému hnutí" — podává autor přísně marxistický a kritický výklad společenské a politické situace v letech reformy i v letech "normalizace", a výklad tehdejších i nyníjších problémů, které čs. vývoj vytvářel a vytváří pro evropské socialistické země a pro mezinárodní komunistické hnutí.

Na závěr své práce Mlynář přesvědčivě dovedl, že reformní i nyníjší "normalizační" vývoj v Československu "nemůže být v mezinárodním komunistickém hnutí považován za minulou epizodu, nýbrž musí být pochopen jako jeden z velmi aktuálních politických problémů, při jejichž řešení se dá konkrétně a jednoznačně zjišťovat, jak dalece se mění neuspokojivé poměry v tomto hnutí, základní logika, kterou se řídí praxe tohoto hnutí". Zdůraznil také, že při polemikách s oficiální mocí "není účelem vyhrocení konfliktu, nýbrž pozitivní snaha o nalezení společného hlediska a postupu exkomunikovaných komunistů s těmi, kteří mají i dnes členskou legitimaci strany, nejsou však vlastními tvůrci a aktivními nositeli extrémní politiky, jež vědomě odmítá hledat východisko jinde než ve stále novém reprodukování a oživování základu konfliktu — ve falešné alternativě v hodnocení roku 1968", a jež vytváří a udržuje situaci, v níž se "samy společenské problémy a rozpory jeví jako 'revizionismus' a budí přízrak nového roku 1968". Mlynář dovozuje, že "představa opakování roku 1968 je nerealistická a nesprávná" a východisko vidí "v komplexním zpracování nových podmínek a nového stavu společenských rozporů a v hledání adekvátních prostředků politického řešení". "Avšak celkový cíl", dokládá, "zůstává s rokem 1968 shodný, neboť shodné jsou i hlavní dosud neřešené společenské problémy a rozpory, které si novou reformní politikou dříve či později nevyhnutelně vynutí".

Mezinárodní komunistické hnutí — zejména ty jeho strany, které vážně hledají východiska z dogmatické sterility — nemůže přejít Mlynářovu marxistickou analýzu československé skutečnosti mlčením a jistě k ní zaujme stanovisko.

Také v Československu se stane jistě práce Z. Mlynáře předmětem plodné diskuse jak v řadách socialistické opozice, tak i mimo ně a zřejmě i mezi těmi funkcionáři KSČ, kterým není osud socialismu a naší země ještě zcela lhostejný. Vrátime se proto k jejímu obsahu a ohlasu v příštích číslech

Olof Palme: "Husák jako Thieu"

Zdeněk Hejzlar

Dubčekův dopis Federálnímu shromáždění z října 1974 získal ve Skandinávii mimořádnou publicitu. Rozsáhlé výňatky z dopisu přinesl ve Švédsku deník "Dagens Nyheter", v Dánsku deník "Berlingske Tidende", v Norsku deníky "Dagbladet" a "Aftenposten" a na Islandu list komunistů "Thjóðviljinn". Všechny ostatní denní tisk a všechny rozhlasové a televizní stanice celé Skandinávie s výjimkou Finska uveřejnily výrazné informace a komentáře.

Dopis vzbudil ohromnou pozornost zejména ve Švédsku. Zde jednak trvají hluboké sympatie k "Pražskému jaru 1968", a jednak jak vládnoucí sociálně demokratická strana tak obě opoziční liberální strany zastávají stanovisko ohrožení malých národů dominancí dvou supervelmocí, přičemž jako důkaz tohoto ohrožení slouží na jedné straně Vietnam a na druhé straně Československo. Také vedení a většina "levicové strany-komunistů" udržuje silně kritický postoj vůči SSSR. Předseda švédské vlády Olof Palme vyzvedl ve svém projevu v Lindköpingu 13. dubna význam Dubčekova vystoupení, vysoce ocenil jeho pevnost a odvalu a vyslovil protest proti jeho šikanování. Kritizoval režimy byrokratické diktatury v sovětském bloku, a uváděl Dubčekův politický i soukromý osud jako odstrašující příklad.

Gustáv Husák cítil se jak známo natolik podrážděn, že ke svým hrozbám adresovaným Dubčekovi připojil v řeči 16. dubna i hrubý útok na Olofa Palmeho. "Nabídl" mu dokonce Dubčeka jako "experta na demokratický socialismus" pro Švédsko, a tím nepřímou vyslovil hrozbu Dubčekova vypoovězení. Palme odpověděl na shromáždění stockholmské organizace sociálně demokratické strany dne 19. dubna. Řekl: "Citoval jsem před několika dny z dopisu Alexandra Dubčeka, který je v Československu šikanován tajnou policií. Gustav Husák pokládal za nutné vstoupit se mnou do polemiky. Já však nemám žádnou chuť polemizovat s Husákem, jako jsem nikdy nepolemizoval se saigonským prezidentem Thieu!". Citoval pak výroky čs. ministra vnitra Obziny o tom, že "bezpečnost učiní vše, aby odhalila a zničila každou opoziční činnost". Kvalifikoval je zjištěním: "Tak mluví kreatury diktatur mezi sebou!". A pokračoval: "Je fakt, že český a slovenský lid je vystaven útlaku diktatury, kterou nenávidí a kterou pohrdá. Do našeho pojetí solidarity s utlačovanými na celém světě musíme zahrnout i naději, že přijde čas, kdy i československý lid opět získá svou svobodu!".

Sdělovací prostředky v celém světě uveřejnily Palmeho výroky jako prvořadou poli-

tickou senzaci, protože daleko vybočily z mezí zdrženlivosti, kterou si jinak švédští politikové ukládají. V komentářích švédského tisku byl s Palmeho postojem vysloven souhlas, jen část pravicového tisku (!) projevila obavy, zda "ostré výroky nepodráždí také jiná komunistická hlavní města", to jest Moskvu. Také list komunistické prosovětské menšiny "Norrskensfalkman" obvinil Palmeho "z nadřívání kontrarevoluci v Československu" a ze "spojenectví s F. J. Strausem, který chce Československu znovu uloupit jeho pohraniční oblasti".

Palmeho stanovisko k Husákovu režimu stalo se 21. dubna předmětem debaty i v zahraničním výboru švédského parlamentu. S postojem předsedy vlády ztotožnily se dvě z opozičních stran bez výhrad a dvě s výhradami. Předseda "centerpartiet" Pålldin řekl: "Palme jen tlumočil přesvědčivými slovy to, co většina švédského lidu o nynějším čs. režimu soudí". Předseda "folkpartiet" Helén prohlásil: "Útoky na Dubčeka v Československu ukazují, že ani ti, kdož se skrývají za celý aparát násilí, necítí se pravdou o útisku nezasažení. Švédsko a ostatní demokratické země nemohou pokládat vnější stabilitu východoevropských diktatur za důvod k mlčení, jestliže jsou lidská práva pošlapávána". Představitel konzervativní "moderata partiet" měl výhrady: "Věcně mohou být Palmeho konstatování správná. Avšak švédskému zájmu na podněcování mezinárodního dialogu neslouží, používá-li se výrazů a tónu, jaké právě východoevropské státy používají vůči svým protivníkům". Také předseda "levicové strany-komunistů" Werner neztotožnil se s Palmem bez výhrad: "Jestliže je Dubček sledován policií tak, jak to bylo popsáno v jeho dopise, je to odporné. Za výběr slov si ovšem Palme musí odpovídat sám". Olof Palme reagoval na kritiku "výběru slov" ve svém prvomájovém projevu v Göteborgu: "Říkáme-li, že lidé jsou pronásledováni v uzavřených společnostech diktatur, což je nesporná pravda, nemáme žádný důvod, abychom byli zdrženliví ve volbě slov!".

Po více než čtrnáct dnů zůstal Dubčekův dopis, Palmeho konflikt s Husákem a situace v Československu na stránkách švédského tisku a v relacích rozhlasu a televize. Švédské sdělovací prostředky využily také rozsáhlého materiálu ze semináře "Východní Evropa a socialismus", který se za účasti Rogera Garaudy, Jiřího Pelikána, Ernesta Mandela a Zagorky Golubovičové konal v březnu v Uppsale. V ostatních zemích Skandinávie jen některé finské listy vyslovily výhrady vůči Palmeho postoji. "Listy" vydaly své zvláštní

číslo ve švédštině, aby skandinávskou veřejnost seznámily se všemi hlavními částmi Dubčekova dopisu.

Po Palmeho vystoupení očekávaly se ostré diplomatické protesty jak z československé tak ze sovětské strany. V Polsku se objevily dokonce obavy, zda Moskva nepřikáže zrušit oficiální návštěvu E. Gierka ve Švédsku, na jejímž uskutečnění mají Poláci enormní zájem. Gierek si proto pospíšil, aby hned 21. dubna návštěvu znovu potvrdil a stanovil její přesné datum! Sovětský velvyslanec Jakovlev skutečně Palmeho navštívil, a také československý vyslanec Džunda navštívil ministra zahraničí. Kupodivu však nešlo o žádný skutečný protest, nýbrž spíše jen o "stížnost", která ovšem byla ze švédské strany odmítnuta. Ukázalo se totiž, že další rozvíjení konfliktu s Olofem Palme a se švédskou veřejností nijak neodpovídá širším zájmům současné sovětské zahraniční politiky.

Také do Prahy Moskva přikázala zdrženlivost, a protože Husák samozřejmě moskevské pokyny respektuje, neřekl o Palmeho ostré kritice ani jediné slovo, když 24. dubna mluvil na ústředním výboru KSČ. Huňv v

Praze však byl veliký, i když nemohl být veřejně vyjádřen. Jen "Práce" vyrazila k útoku a označila Palmeho kritiku čs. režimu za "bezmocný vztek a antikomunistickou hysterii" a za "důkaz o hluboké vnitřní krizi švédské sociální demokracie (!)". Na pomoc přispěchal i východoněmecký "Neues Deutschland", který prohlásil Palmeho za "traviče studní" a jeho kritiku za "hrubé vměšování do vnitřních čs. záležitostí". Avšak moskevská "Pravda", která 24. dubna převzala z Prahy útoky na Alexandra Dubčeka, se o Palmeho postoji nezmínila již ani slovem!

Husákův režim vynaložil jak známo v posledních dvou letech mnoho úsilí i peněz, aby se v západoevropských státech stal "salonfähig". Zvláštní námahu přitom věnoval i pokusu o zlepšení vztahu s neutrálními a se sociálními demokraty spravovanými státy, zejména také se Švédskem. V Praze si velice přáli, aby sám Olof Palme co nejdříve přijel do Československa na oficiální návštěvu. Studená sprcha, která ze Stockholmu přišla, zasáhla proto na citlivém místě a v citlivou chvíli.

DEKLARACE SVOBOD

aneb kontrarevoluční dokument

1) SVOBODY INDIVIDUÁLNÍ A KOLEKTIVNÍ

— Je proti zákonu umístit svévolně kohokoli v jakémkoli léčebném zařízení. Nikdo nemůže být umístěn v takovém zařízení proti své vůli;

— Žádný občan nemůže být vypovězen nebo zbaven státní příslušnosti;

— Každý, kdo je pronásledován ve jménu své činnosti ve prospěch svobody, požívá práva asyly na území republiky a má nárok na postavení politického uprchlíka;

— Soukromý život je chráněn zákonem. Zakazuje se narušovat soukromí občanů, jmenovitě pomocí přístrojů pro sledování na dálku;

— Každý občan má právo znát veškeré spisy, dotýkající se jeho osoby, vznést námitky proti jejich obsahu a být informován o jejich použití;

— Každý občan má právo na svobodu přesvědčení a náboženství. Toto právo zahrnuje i právo vyznávat své náboženství a své přesvědčení, individuálně i kolektivně, veřejně i v soukromí, a jednat ve všech směrech v souladu s vlastní duchovní volbou. Náboženská shromaždiště jsou nedotknutelná. Orgány veřejného pořádku mohou do nich vstoupit toliko se souhlasem těch, kteří jsou za ně věřícím odpovědní;

— Zakazuje se každá rasová a národnostní diskriminace;

— Každý jednotlivec či skupina osob mají právo obracet se na veřejné orgány s písemnými či ústními peticemi, dožadujícími se přezkoumání nějakého problému či navrhuje přijetí nového zákona či nařízení;

— Je zcela nepřipustné zaměňovat politické strany se státem. Příslušníci žádné politické strany nesmějí požívat jakýchkoli výsad.

2) PRÁVA EKONOMICKÁ A SOCIÁLNÍ

— Základním právem je právo na práci. Orgány veřejné moci jsou povinny zajistit užívání tohoto práva opatřeními nezbytnými k likvidaci částečné či plné nezaměstnanosti nebo nedostatečné zaměstnanosti; nikdo nemůže být propuštěn bez předchozího přeškolení a přemístění, za něž odpovídá zainteresovaný podnik či stát. Jedině ony jsou odpovědné za umístění těch, kteří se ucházejí o zaměstnání;

- Výluky z práce jsou zakázány: zákon zapovídá každé částečné či úplné uzavření podniku jako prostředek nátlaku či represe, jakož i každé svévolné zbavení práce zaměstnavatelem;
- V podnikových materiálech zaměstnanců nesmí být žádný údaj, týkající se zaměstnancových stanovisek a postojů politických, odborářských, filosofických či náboženských;
- Zákon zaručuje svobodné fungování všech odborových organizací v závodě bez ohledu na počet zaměstnanců. Povoluje vybírání příspěvků a rozšiřování odborářských publikací na pracovišti a v pracovní době;
- Právo na stávku je zaručeno bez jakéhokoli omezení;
- Orgány veřejné moci jsou povinny dbát o to, aby práce v soukromých i veřejných podnicích probíhala v podmínkách vylučujících každé fyzické i morální násilí, špiclování a udavačství. Zakazuje se zřizování a udržování soukromé podnikové policie. Veškerá pravidla vnitřního života v závodě, včetně disciplinárních opatření, musí být výsledkem dohody s odbory, která musí být schválena volenými delegáty zaměstnanců;
- Každý, kdo je neschopný práce pro svůj věk, zdravotní či duševní stav nebo z hospodářských důvodů, má právo, aby mu společnost poskytla prostředky zaručené zákonem, a má nárok na sociální pojištění;
- Zaručuje se lékařské tajemství a svobodná volba lékaře;
- Zaručuje se právo na soukromé vlastnictví, jehož nemůže být nikdo svévolně zbaven. Každý má právo na majetek, který je produktem práce a úspor. Veřejná moc má povinnost zaručit každému odpovídající odměnu za vykonanou práci i stabilitu kupní síly veškerých úspor;
- Dědické právo k soukromému majetku je zaručeno zákonem. Dědická daň je progresivní a nevztahuje se na malá dědictví a dary;

3) PRÁVO NA KULTURU A INFORMACE

- Republika zaručuje ochranu přírody a její racionální využití k uspokojení potřeb veškerého obyvatelstva bez jakékoli diskriminace;
- Každý má plnou svobodu projevovat se slovem, písmem i tiskem, vydávat, publikovat, rozšiřovat a provozovat;
- Zaručuje se právo na existenci a rozvoj regionálních a zvláštních kultur... Školský systém zaručuje přístup imigrovavších dělníků a jejich dětí k vlastní národní kultuře;
- Všem novinářům se zaručuje svoboda přesvědčení i publikace;

4) POLITICKÁ PRÁVA A DEMOKRATICKÉ INSTITUCE

- Zdrojem svrchovanosti je lid. Jeho svrchovanost je jediná a nedělitelná, nedotknutelná a nezcizitelná;
- Každá vláda musí beze zbytku respektovat projev vůle lidu ve všeobecných volbách;
- Podmínkou fungování demokratických institucí je systém poměrného zastoupení který zaručuje přesné zastoupení všech voličů;
- Spisy a dokumenty veřejné správy jsou přístupné všem občanům s výjimkou případů vyjmenovaných zákonem;
- Ti, jimž svědomí zapovídá službu ve zbrani, nevykonávají vojenskou službu, která je nahrazena veřejně prospěšnou prací. Nebudou ani trestáni ani favorizováni ve srovnání s těmi, kteří vykonávají normální vojenskou službu;
- Ruší se právo policie zadržet kohokoli bez zatykače či soudního rozhodnutí;

5) SOUDNÍ ZÁRUKY

- Ruší se trest smrti. Zakazuje se trest vypovězení, určení povinného bydliště či internování;
- Ruší se ustanovení o zákazu pobytu, aby se tak usnadnila reintegrace odsouzených do společenství;
- Zakazuje se zřizování výjimečných soudů. Ruší se vojenské soudy. Veškerá ustanovení vojenské justice se ruší v době míru;
- Devítičlenný výbor volený parlamentem na šest let z nečlenů parlamentu, má za úkol přešetřit každé narušení občanských svobody, o němž bude informován, a referovat o něm parlamentu.

ATAKDÁLE

Domnívate se, že jde o nějaký "kontrarevoluční" dokument z roku 1968? Nikoliv. Výše uvedená ustanovení jsme vybrali z návrhu DEKLARACE SVOBOD, vydaného Francouzskou komunistickou stranou dne 15. května 1975. Text je odpovědí FKS na otázku, jak by to vypadalo ve Francii s občanskými svobodami v případě vítězství socialistických sil. "Jsme toho názoru, že je třeba poučit se ze zkušeností socialistického systému ve světě," prohlásil generální tajemník UV FKS Marchais v komentáři k dokumentu. "Tyto zkušenosti jsou v mnohém pozitivní, leč v mnohém negativní".

RUDÉ PRÁVO tento významný stranický dokument i prohlášení jej provázející jaksi přehlédlo. Považujeme to za hrubé nedopatření, které bylo třeba napravit.

Kauza Jablonický

Dr. Jozef Jablonický, kandidát historických vied, bol vedúcim oddelenia moderných dejín Historického ústavu Slovenskej akadémie vied. Patril k mimoriadne talentovaným a tvorivým historikom II. svetovej vojny a protifašistického odboja, bol autorom päťich monografií z dejín Slovenska v XX. storočí. A práve tá posledná, *Z ilegality do povstania* (Kapitoly z občianskeho odboja), ktorú mu vydalo bratislavské vydavateľstvo Epoque roku 1969 sa stala trňom v oku Husákových aparátov a služobných historikov.

Dr. Jablonický dosiaľ v najširšej miere a za maximálneho vyčerpania dostupnej heuristiky popísal a analyzoval slovenský občiansky (nekomunistický) odboj v čase druhej svetovej vojny, čím vyplnil medzeru, ktorá slovenskej historiografii znemožňovala plne zobrazit tento úsek dejín, lebo uvedená téma bola tabu pre dovtedajšiu historiografiu. Snažil sa úspešne poukázať, že okrem komunistického odboja tu bola rozsiahla rezistencia občianskych zložiek, od Šrobára až po sociálneho demokrata Ertla, že i niektoré zložky klérofašistického štátu, nespokojné so zavlečením Slovenska do fašistického područia hľadali východisko v ozbrojenej rezistencii. Pravda, pritom ako dôsledný vedec, Dr. Jablonický na mnohých miestach polemizoval s dr. G. Husákom a jeho polopravdami a úmyselnými skresleniami v jeho knihe *Svedectvo o SNP*, ktorá sa stala oficiálnym výkladom povstania.

V čase priprav osláv 30. výročia povstania, šesť rokov po začiatku druhej okupácie, začali závery historika Jablonického vadiť nielen slavomamstvu dr. Husáka, ale aj jeho nohsledom. Vytykali dr. Jablonickému, že sa venuje nekomunistickému odboju a zanedbáva komunistický odboj. A tak dr. Jablonický napísal 500 stránkovú monografiu o komunistickom odboji, v ktorej Husákovi priamo či nepriamo dokazoval ďalšie falšovanie. V recenznom konaní sa proti autorovi spustila kampaň. Riaditeľ Ústavu marxizmu-leninizmu ÚV KSS dr. Viliam Plevza, ktorý si po Husákovi nárokoval druhé miesto vo výklade povstania, ťažko znášal konkurenciu tvorivého a myslivého historika a označil pre aparát ÚV KSS, a tým aj pre nakladateľstvo, Jablonického monografiu za "antisovietsku", čo dnes znamená najťažšie obvinenie. Ďalší dvaja vedúci historici súčasného režimu — dr. Miroslav Kropilák, riaditeľ Historického ústavu SAV a prof. Miloš Gosiorovský, vedúci katedry čsl. dejín na Komenského univerzite, sa k negatívnemu posudku pripojili. Bola ustanovená zvláštna komisia, ktorá mala preskúmať nielen "hriechy" dr. Jablonického v poslednej monografii, ale predovšetkým jeho "netriedny prístup" a "protimarxistický výklad" v práci zpred piatich rokov o občianskom odboji.

Výsledky tohto sústredeného a pre súčasný aparátový systém typického ťaženia boli jasné: tajomník ÚV KSS a člen predsedníctva strany Ľudovít Pezlár oficiálne oznámil dr. Jablonickému, že jeho kniha o občianskom odboji sa sťahuje zo všetkých knižníc a bude daná do zberu starého papiera lebo je "politicky škodlivá a ideologicky závadná". Zároveň bol dr. Jablonický zbavený vedúceho miesta na pracovisku a bolo mu oznámené, že zmluva v ústave s ním nebude obnovená. Aparát ÚV KSS internou cestou vydal nariadenie všetkým nakladateľstvám a redakciám zákaz čokoľvek publikovať od dr. Jablonického. Redakcie a nakladateľstvá autorovi promptne vrátili všetky jeho práce k povstaniu.

Dr. Jablonický nenašiel umiestnenie v žiadnom odbornom ústave, či na škole, kde by mohol pokračovať vo svojej práci, takže napokon našiel umiestnenie u pamiatkárov, kde z hľadiska efektívnosti historickej práce pri zákaze publikovania je jeho ďalšia činnosť v historiografii znemožnená.

A to sa všetko stalo v polovici júna 1974 členovi KSČ, preverenému historikovi za knihu z roku 1969. Je to kuriózný, ojedinelý prípad, ktorý však dokazuje, že Husákovu kolaborantské vedenie strany nepomýšľa prestať s perzekúciou tvorivých historikov, pristupuje k likvidácii preverených členov strany. Lebo kto z vedcov si uchováva snahu tvoriť objektívnu, pravdivú historiografiu, nemá najmenšiu šancu — či je v strane alebo mimo nej.

To zároveň dokazuje, že v totalitnom systéme okupovaného štátu nie je možné robiť serióznou objektívnu a pravdivú históriu národa a štátu, ale iba unilitárnu historickú propagandu, slúžiacu slepo súčasnému kolaborantskému režimu. *Táto skutočnosť spolu s faktom sociálnej a odbornej degradácie a diskvalifikácie stoviek československých historikov by sa mala stať predmetom jednania Svetového kongresu historických vied, ktorý sa má konať v auguste 1975 v Kalifornii.* Nejde už len o to, aby svetové kongresy hodnotili produkciu národných historiografií medzi kongresmi a načrtávali ďalšie smery bádania a jeho koordinácie, ale aj o to, že *dnes na prvé miesto zákonite vystupuje predovšetkým sloboda a nezávislosť tvorby historika, jeho obrana a ochrana pred pomstychtivou perzekúciou a bezprávím.* Perzekúcia československých historikov, ktorá neprestala do súčasnosti sa môže a má stať predmetom samostatného rokovania kongresu o právach a slobode tvorby historika. To sa plne týka aj požiadavky okamžitého prepustenia politických väzňov historikov Milana Hübla, Jana Tesařa a ďalších z dlhoročných žalárov.

Bratislava, marec 1975

L. Lipka

Výzkum na aktuální téma

Předně bych se chtěla omluvit pracovníkům a spolupracovníkům bývalého Ústavu pro výzkum veřejného mínění Československé akademie věd, že tento pokus o výzkum nemůže mít reprezentativní charakter, nemůže být použito kvótního systému a tudíž nemůže být považován ani za zcela objektivní. Předně nelze z technických důvodů zvládnout problematiku s několika tazateli; dále bylo nutno volit u dotazovaných formu rozhovoru, který by nebyl tak nápadný v policejním systému našeho státu. K průzkumu jsme přistoupili hned z několika důvodů; jednak že v současné době tato forma detekce o politickém smýšlení obyvatelstva Československé republiky je úmyslně zatajována a oficiální propagandistickou hatmatilkou záměrně přehlášována; dále, že průzkum veřejného mínění dnes u nás jen interně provádí pouze jisté oddělení ministerstva vnitra, a to k zcela jiným účelům; dále z profesionálního zájmu, jak v úmyslně vytvořené psychóze zastrasování a denuncování občanů se budou dotazovaní chovat; a snad že by to mohlo zajímat i vás, kteří žijete doufejme "dočasně" v zahraničí.

Otázky jsme vybrali pouze dvě. *Jak se díváte na uplynulých třicet let této republiky? Co očekáváte od konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě?*

K první otázce se z 209 dotazovaných vyjádřilo pouze 115 a k druhé ze stejného počtu 187 občanů. Zhruba jedna čtvrtina dotazovaných byla ve věku do 30 let, dvě čtvrtiny do 50 let a zbytek nad 50 let. (V některých případech bylo stáří určováno odhadem). Z celkového počtu 209 tázaných, všech starších 18 let, bylo 151 mužů a 58 žen. Kromě devíti Slováků a dvou občanů maďarské národnosti byli dotazovaní Češi. Zatím co okolo první otázky bylo u dotazovaných mnoho rozpačitosti, odpovědi na druhou otázku byly často velmi konkrétní. Pro obsáhlost materiálu, který byl shromažďován v měsících únoru a březnu roku 1975, jsme vybrali záměrně některé z odpovědí, zejména ty, které se obsahem překrývaly a byly nejčastěji vyslovovány, a pak ty, jejichž charakter byl od ostatních zcela odlišný, atypický.

Téměř padesát procent odpovědí občanů většinou starších třiceti let na první otázku znělo přibližně takto: "To je těžké jednoznačně odpovědět. Dosti bylo uděláno v socializaci. Lidé naší země se stali materiálně bohatší, ale chudší po morální stránce. Na jedné straně se dosti vyrovnaly rozdíl mezi velmi bohatými a chudými a na druhém rubu mince je morální úpadek. Neúcta člověka k člověku. Téměř vyhynula tolerance. Bylo uměle vypěstováno rovnostářství, ale falešné. Špatný dělník, byl-li politicky aktivní (prokomunistický), převyšoval podílem na

moci téměř všechny sociální vrstvy obyvatelstva". Atd.

A nyní několik konkrétních odpovědí na první otázku. — Zámečník, 57 let: "Naše řemeslo bylo degradováno na fušeřinu. Dříve se mohl dobrý řemeslník dopracovat ve váženého živnostníka, já, ačkoliv jsem se zručností vyrovnal tátovi i dědovi, budu nyní rád, když dostanu dvanáct nebo třináctset pense. Stejně jako kolega lajdák. Nyní se dělá cirkus s třicetiletým jubileem, ale zapomíná se na vznik naší samostatnosti, kdo se dnes zmíní o úloze T. G. Masaryka nebo legii? Kdepak, já byl v tomto období degradován na ovladatelnou masu".

— Učitel, 55 let: "Děkuji Bohu, ovšem potichu, že mojí specializací je matematika a fyzika. Dějepisci mi závidí. Byl jsem a stále jsem členem komunistické strany. Ale nevím, jak z této organizace vystoupit. Rád bych, ale zcela jistě to neudělám. Chci mít svůj klid, zahrádku a spokojenou rodinu mé dcery. Ani se moc nedivím mladým lidem, že si nás učitelu moc neváží. Proč taky? Co jsme my svým žákům za ta léta napovídali...".

— Řidička tramvaje, asi 50ti letá: "Podívejte se okolo, samé nové domy. A lidé si toho ani neváží. Nás bydlelo do pětapadesátého roku v jedné místnosti šest. Dneska všechny moje děti (mám čtyři) dobře bydlí. A lidi nic pořád nechtějí vidět, jen a jen nadávají. Válku na ně!".

— Student techniky, asi 22 let: "Jak mohu na takovou otázku odpovědět, když neznám, jakým tempem šel průmyslový i sociální pokrok u našich sousedů. Musím mít možnost nějakého srovnávání. Ale když se nikam nemohu podívat, tak také nemohu kvalifikovaně na tento dotaz odpovědět. Přijďte, až budeme moci svobodně cestovat, kam se člověku zachce".

— Doktor filosofie, nyní pomocný dělník ve stavebnictví, 41 let: "Demagogové stále vytrubují, co všechno se za tak zvané socialistické republiky udělalo, ale zapomínají přitom ukázat, že sociální progres šel celým světem, i v Africe. Chtělo by však ukázat na to, kde bychom byli bez tak zvané sovětské pomoci, bez tupeců, kteří řídili naše hospodářství... Podíváme-li se k sousedům, k Rakušanům, pak se můžeme jen červenat. Proto se tam taky nesmíme koukat. Škoda, že jsme nebyli v roce 1968 světem pochopení. Jsem stále socialistou, ale chci socialismus humánní. Ten, jen a jen náš".

— Zootechnik z JZD, 36 let: "Pokrok za posledních 30 let šel mílovými kroky. Ale když to porovnáme s vyspělými zeměmi, tak jsme stále sto let za opicemi. U nás se lidé hodně nadřou. A co je nejsmutnější, že zbytečně. Nejvíce na to doplácují ženy. Jen je porovnejte s ženami ve vyspělých zemích na

Západě. Tam podobnou práci dělají většinou muži”.

— Učitelka ze školky na vesnici, 28 let: “Nikdo nemůže zapřít, jak si lidé dobře žijí. Mají hodně peněz, ale o děti se moc nestarají. Dřív nebyly žádné školky a jesle a ženy musely vedle starostí o hospodářství vychovávat i děti”.

— Zdravotní sestra, asi 35 let: “Mne se nemůžete ptát, nejsem zkušená, abych mohla posuzovat vývoj či stagnaci naší země. Byla jsem vychovávána doma i ve škole k lásce ke Komunistické straně Československa a k Sovětskému svazu. O třiceti letech vývoje mi nepřísluší hovořit, ale v druhé polovině padesátých let a hlavně později, kdy začala vycházet pravda na povrch, byla jsem ráda, že jsem ke komunistům nevstoupila...”.

— Číšník, něco okolo šedesáti let: “Bylo to strašné “školení”. Sám jsem musel na pár let nechat své profese a jít do dolů. Vtloukali do nás jejich morálku. Být jeden proti druhému zlý, závistivý, falešný, podlézavý, a ten, kdo nechtěl přijmout jejich hru, nebo o jejich náboženství zapochyboval, zavřeli ho, zničili život jemu i jeho rodině. Poslali ho na přeškolení do novodobých koncentračních táborů a tam ho ponižili na zvěř. Takových bylo těch třicet let, na které jste se ptala”.

To je jen část odpovědí, snad jedna z nejsmutnějších anket, které museli tazatelé vyslechnout.

* * *

K druhé otázce: Co očekáváte od konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě? odpovědělo 138 dotázaných spontánně:

“Nic!”. A někteří lakonickou odpověď rozvedli: “Alespoň nic pro nás, pro naši zemi”. Jen 33 občanů odpovědělo, že doufají v odchod okupačních vojsk Sovětské armády, v normalizaci politického života a v plnou suverenitu našeho státu. Pouze jediný hlas, a to funkcionáře národního výboru, asi 60 letého, zněl jednoznačně: “Hranice tábora socialismu a kapitalismu jsou určeny jednou pro vždy. Konference o evropské bezpečnosti je musí potvrdit a když ne, tak my, společně se Sovětskou armádou, si je uhájíme. Nevím proč se v Ženevě tolik diskutuje o ničem!”.

— Zaměstnanec Metra z Prahy, 48 let: “Domnívám se, že nám skutečně může a chce pomoci pouze Čína a snad ještě nekompromisní politika F. J. Strausse z NSR. Ameriku to nepálí. Naopak Johnson klidně Rusům schválil vpád k nám. Nakonec jejich proradnost se jasně ukazuje i v Indočíně. Nevěřím, že Západ něco vybojuje. Není jednotný a Rusové ho jako vždy napálí. Skončí to bajkou — vlk se nažral a koza zůstala celá”.

— Středoškolský profesor dějepisu, 40 let: “Znáte historii? Kdy Rusové dobrovolně opustili nějaké území...? Západ umře na demokracii a naivitu. Na světě bude o jednu deklaraci víc. A za nějaký rok mohou Rakušané, Jugoslávci a možná, že některý ze Skandinávských států počítat s internacionální pomocí sovětských vojsk. Linka Washington-Moskva bude rozřhavaná a Američané

v rámci dobrého odbytiště odešlou varování, že jestli partnerská supervelmoc to udělá ještě jednou, tak že se příští vzájemná návštěva na nejvyšší úrovni neuskuteční. A demokratický svět bude dále ohlodáván sovětským komunismem. Ovšem Západ až do svého úplného konce bude v rámci “zmírňování” napětí poskytovat Sovětskému svazu půjčky a technickou pomoc”.

— Intelektuál, 46 let: “Nás se ta konference vůbec netýká. Západ na ni připustil jako rovnoprávné partnery zástupce Československa, osoby, kterým daly do rukou moc ruské tanky. Klidně je bere na vědomí, i když každý ví, že být u nás skutečně svobodné volby, tak tyto loutky nedostanou ani tři procenta hlasů. Možná, že Rusové dokonce přistoupí na “svobodnější” cestování. Bude to však ve skutečnosti pro ty nejvěrnější. Pro ostatní nebude výjezd “v souladu se státními zájmy”. Nakonec už i Američané začínají hrát na ruskou notu, že cestování by mělo být v duchu “zvyklosti” toho kterého státu. Výměna informací se uskuteční tak, že Hlas Ameriky nebude i nadále rušen a ty stanice, které mají zájem podrobně informovat, přestanou v rámci dohod vysílat. To vše, aby sovětský partner nebyl popuzen. Jen bych si přál, když to takhle půjde dál, vidět mapu Evropy za padesát let”.

— Zaměstnanec letiště, 38 let: “Dejte mi s tím pokoj. Západ půjde Rusům na ruku, protože je rád, že se na něj zatím netlačí. A oni také zatím nic jiného nechtějí, než potvrdit status quo. Snad jedině Čína to myslí s malými státy upřímně”.

— Dělník z ČKD, 27 let: “Víte, pamatuji si, jak se v srpnu po naší okupaci cizina zapřísahovala, že Rusům nikdy nezapomene. Asi to zapoměla, sedí s nimi za jedním stolem a utužuje spolupráci dokonce přímo s aktéry 21. srpna. Je to špinavá věc. Lituji jen lidu Vietnamu a za chvíli budeme svědky tragédie malého Izraele. Hlavně, že je hodně slov o míru. Čekám, kdy dostane Brežněv Nobelovu cenu míru”.

— Zemědělec, důchodce: “Jednou jsme byli opuštěni v osmatřicátém, podruhé v osmačtyřicátém a potřetí v osmašedesátém. A vždycky se tvrdilo, že jde o zachování světového míru. Tak proč by na té konferenci naší okupaci nelegalizovali. Také pro zachování světového míru”.

— Knihovník, 55 letý: “Doufám, že konference o evropské bezpečnosti a spolupráci pro nás něco vybojuje. Možná, že budou moci i lidé u nás jinak politicky smýšlející žít jako plnoprávní občané. Rád bych se toho dožil”.

— Lékař, 53 let: “Nevěřím v nějaké ústupky od socialistických států. Je to proti logice. Současná vládnoucí klika přece dobrovolně neodejde od moci. Kdepak, i kdyby měli Rusové od nás odejít, tak si jen vymění uniformy za civil a stanou se z nich odborní poradci. Na “naši” žádost zůstanou. Jenom nevím, kdo tentokrát dostane za “Evropskou mírotvornou politiku” Nobelovu cenu”.

— Žena, jejíž muž je u nás politickým vězněm: “Mne se neptejte, asi bych byla

zaujatá. Bylo mi smutno, když byl u nás na návštěvě pan Brandt a podával si ruce s těmi, kteří vězní mého muže, také sociálního demokrata. Jak jinak to může v Ženevě či Helsinkách dopadnout ... dohodnou se. Řeči sportovní: politické zápolení skončí nerozhodně a vítězem bude Sbornaja''.

Je to jen zlomek odpovědí, zapsaných nebo zachycených na magnetofonový pásek. Pokus o jakýsi výzkum veřejného mínění je skončen. Lze pouze doufat, že příští výzkum, po konferenci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě bude uskutečněn veřejně a podle běžných znaků, které objektivní bádání nezbytně potřebuje. Na závěr bych chtěla poděkovat všem, kteří se na tomto výzkumu aktivně i pasivně podíleli.

Praha, červen 1975

PhDr. Věra Nováková, CSc.

Podnět pro Generální Prokuraturu

Z paměti Josefa Smrkovského (Listy, č. 2, 1975) vyplývá, že on sám jakož i další čs. vedoucí činitelé, mezi nimi A. Dubček, Dr. F. Kriegel, O. Černík, J. Špaček a jiní byli dne 21. srpna 1968 zatčeni v budově ÚV KSČ, (Praha, nábřeží Kyjevské brigády) skupinou československých příslušníků MV a zavlčeni do ciziny. Tím byla naplněna skutková podstata trestného činu podle § 232 (zbavení osobní svobody) a § 233 (Zavlčeni do ciziny). Cituji paragraf uvedeného zákona:

§ 233

1. Kdo jiného zavlče do ciziny, bude potrestán odnětím svobody na tři léta až osm let.

2. Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny.

Jelikož je nesporné, že uvedený trestný čin byl spáchán navíc členy organizované skupiny, je horní hranice trestu stanovena na dvanáct let odnětí svobody.

Žádám Generální prokuraturu, aby zahájila trestní stíhání proti skupině neznámých pachatelů, jejichž identitu nebude obtížné ve spolupráci s Ministerstvem vnitra ČSSR zjistit.

Upozorňuji, že uvedený trestní čin bude promlčen podle § 67, odst. b teprve k 21. srpna 1978.

Advokát chudých

Malé zamyšlení k výročí

Přemysl Janýr

Když jsem před třemi lety odjížděl do Řecka, ve kterém tehdy vládla vojenská junta, nabídl jsem řeckým emigrantům, že doručím jejich vzkazy domů a zařídím, co potřebují. Samozřejmě jsem se při tom taky vyptával na metody policie, jaké jsou kontroly na hranicích, jak musím být opatrný při navazování kontaktů atd. Přivedli mě do rozpaků, když jen mávli rukou, s tím že si nemusím dělat starosti. Měli pravdu: kdepak nějaké prohlížení na hranicích nebo sledování v Athénách! Ostatně adresátem byl jistý advokát (dnes poslanec stejně jako onen tehdy ve Vídni žijící emigrant), který přesto, že byl jako opozičník znám, měl dál svou advokátní kancelář a z mé návštěvy nedělal žádnou tajnost.

Stejně tak bez jakýchkoli komplikací jsem absolvoval o rok později hranice do Turecka, kde tehdy taky vládla vojenská junta, ale kde lidé docela otevřeně své opoziční názory vyjadřovali; nezapomenu na prosté rybáře jižně od Izmiru, kteří, když jsme jim řekli, odkud jsme, hned dodávali "Dubček" a přirovnávali ho k "jejich" Ecevitovi. Také ve Španělsku by bylo bývalo víc než problematické chtít na hranicích "profilcovat" onen milion či víc turistů, zda se sebou vedle plavek nevezou t.zv. diverzní literaturu či dokonce něco víc. Ostatně i v jiných směrech se Francovo Španělsko velmi liší od představ našich domácích ideologů, kteří nikdy neopustili rodný Postrkov; tím však nechci říci ani jedno dobré slovo o tamějších režimech.

V Portugalsku jsem nebyl, diktatura tam padla dříve, než jsem se tam dostal. Někdejšího vůdce socialistické opozice a nynějšího ministra Mario Soarese jsem poznal na mezinárodním kolokviu v Paříži na podzim 1972, na onom, na které vůdce francouzských socialistů Francois Mitterand pozval také Josefa Smrkovského a myslím taky Gustava Husáka; ten první nesměl přijet, ten druhý — taky ne. Tenkrát nám M. Soares záviděl, oč prý je na tom československá opozice lépe než portugalská, která stojí proti nejstarší evropské diktatuře a usiluje o demokracii, kterou už dvě generace portugalského lidu vůbec nepoznaly. Jak se ukázalo, neměl pravdu pokud šlo o životaschopnost portugalské diktatury.

Tohle vše mne napadá při vzpomínce na naděje, s kterými jsme před 30 lety spojovali obnovu našeho samostatného státu. Žádný z tehdejších politických směrů nehoroval pro mechanický návrat k předmnichovské republice, ne protože by ji považovali za špat-

nou, ale protože pro svět a tedy i pro naši společnost znamenala válka, její příčiny, průběh i očekávaný výsledek hluboký zásah do politického myšlení. Názory o tom, jak by měl vypadat, nebyly samozřejmě shodné, ale to je přirozené ve společnosti, která není reglementována.

V zásadních otázkách však jednota představ existovala, i když s odstupem času a především pod vlivem pozdějších událostí to mnozí za každou cenu chtějí zapomenout. Tak se pod předsednictvím lidoveckého Msgr J. Šrámka londýnská exilová vláda, ve které nebyl ani jediný komunista, usnášela, že smlouvu se SSSR je nutno podepsat bez ohledu na to, co tomu říkají Anglie a USA, ačkoli se dr. Beneš snažil mírnit její zápal. Vilém Nový v komunistickém Novém Československu oslavoval Beneše a tentýž časopis chválil Pavla Tigrida, jak pěkně zřežiroval oslavu říjnové revoluce v Londýně. Ve výčtu podobných, dnes neuvěřitelně znějících perliček by bylo možno pokračovat.

Obnovení samostatného státu sice poněkud zostrilo hranice mezi jednotlivými politickými tábory, ale přes některé jevy neznamenalo likvidaci demokratické tolerance, ke které se všichni hlásili. A mějme odvalu přiznat, že ji braly vážně i ony zástupy, které hrstku 25.000 předválečných komunistů rozmnožily v překvapivě krátké době na milionovou stranu; byli strženi její téměř šovinistickou propagandou a přísahami na demokracii, ne tirádami o leninismu. Stálo by za to, aby nám jednou některý z oněch tehdejších nadšenců vylíčil, jakým názorovým procesem se dostal až k tomu, že volební komedii s jednotnou kandidátkou považoval za historické vítězství pracující třídy. Skončilo to, jak víme, u "ústavního zakotvení" vedoucí role údajně nejpokrokovější strany, která naši společnost ve skutečnosti vrátila do středověku dědičné absolutní monarchie se šlechtou a poddanými, jejichž údělem je prací vyjadřovat vrchnosti vděk za její moudrou vládu.

Považovalo se to za nemožné u národa, který už před půl tisíciletím otrásl papežskou autoritou a obvykle se to přičítalo vlivu křemelského Říma novověku, jeho nunciů a jím jmenovaných církevních hodnostářů. Kdysi to snad mohlo platit. Ale dnes?

Když si německý spisovatel Heinrich Böll podával žádost o visum k návštěvě Sovětského svazu, odůvodnil to tím, že se chce sejít se svými přáteli, disidenty. Když mu pak visum sovětský velvyslanec v Bonnu předával vyjádřil naději, že se Böll nesejde je n s disidenty, ale i s jinými spisovateli. Za svého pobytu v Moskvě se H. Böll několikrát sešel se Sacharovem, společně napsali Brežněvovi dopis ve prospěch politických vězňů. Na závěr pobytu se Böll setkal asi s padesáti disidenty v jednom bytě; víc se jich tam nevešlo.

Tak by bylo možno pokračovat, aniž bychom přecházeli případy odsuzování k dlouholetým žalařům, ke kterému v SSSR i dnes dochází, aniž bychom chtěli zapomínat na ty, kteří jsou, většinou bezejmenní, roztrou-

šeni po neznámých táborech. Přenesme se však o několik tisíc kilometrů na západ, do jiné země, ve stejném čase a ve stejném ideologickém prostoru.

Rektor vysoké stranické university údajně pošle jakési politické články do zahraničí a je odsouzen na 6 let. Připomíná to padesátá léta, ať chceme nebo nechceme. Tehdy se sice za takový čin dávalo víc, ale jen s použitím paragrafu o vlastizradě, spáchané spojením se "s cizí mocí"; to v tomto případě nešlo, protože adresátem byla bratrská italská komunistická strana. Pak zemře jeden z nejznámějších komunistů, naposled předseda parlamentu, s hlediska státu po prezidentu druhý nejvyšší představitel. Veřejnost se o tom "oficiálně" dozví až po roce v rámci kampaně proti němu v souvislosti se zveřejněním jeho paměti v zahraničí.

Krátce na to se světová, ne domácí veřejnost dozví o obsahu dopisu, který zaslal někdejší 1. tajemník KSČ před půl rokem (tak dlouho to trvalo, než si našel cestu hermeticky zavřenými dveřmi režimních kabinetů) federálnímu shromáždění, tedy instituci, která má být shromážděním reprezentantů lidu. Když František Vonásek bůh ví odkud sesmolí několik pochlebujících řádků na adresu režimu (nebo plivajících na druhou stranu), naservírují to tisk a rozhlas statisícům čtenářů a posluchačů. O dopise někdejšího 1. tajemníka se však veřejnost "oficiálně" dozví až když momentální 1. tajemník vystoupí na tribunu; ne však, aby veřejnost informoval, ale v pouťově svalové exhibici — buď bude "pan" Dubček zticha, nebo si může sbalit kufry. Slova, znějící obzvláště v dnešní době cize na celém našem kontinentě od Lisabonu až po — nebojme se to říci, protože Solženicyn byl jiný případ, tedy až po Vladivostok a nesporně i na jiných kontinentech. Obdařen vlastností, která má v lidové mluvě jadrné označení, které se však nehodí pro psané slovo, při tom ještě jako přívažek napadne (i to je však slabý výraz) představitel jiného státu, kterého jinak rád poslouchá, pokud se tento vyjadřuje třeba na adresu Američanů ve Vietnam a nabídne mu, že mu "pana Dubčeka" pošle.

Měl jsem při tom jistý nepříjemný pocit. Takový, jaký máte, jestliže ve společnosti cizinců někdo, kdo mluví stejným jazykem tako vy začne dělat něco či začne mluvit tak, jak je snad zvyklý mezi svými, ale jak se to mezi lidmi nesluší. To nemá nic společného s tím, zda s ním člověk sdílí nebo nesdílí stejné politické názory, takový člověk prostě dělá ostudu i těm druhým. Nevím, ale možná, že k Chruščovově pádu svého času trochu přispělo i to, jak si v OSN sundal botu a začal s ní mlátit vztekle do stolu; někteří komunističtí potentáti z toho sice mohli mít hec, ale konsternování byli určitě i delegáti z černé Afriky, ačkoli kriteria jejich společenského styku jsou utvářena zcela jinou kulturou. Myslím si dokonce, že Šeljepin před krátkou dobou musel jít také proto, poněvadž politbyro po demonstracích proti němu došlo k závěru, že je skutečně neú-

nosné, aby reprezentoval SSSR. Nemám rád Brežněva, ale kvituji to, že vystupuje a vyjadřuje se způsobem, odpovídajícím představiteli státu. I nebožtík Novotný se o to v rámci svých duševních možností snažil.

A tak do reminiscencí, které provázejí třicetiletí obnoveného státu se stále naléhavěji vtírá otázka, do kteréto doby a do kterého zeměpisného prostoru přenesli tuto zem páni, kteří jí dnes vládnou.

K situaci ve zdravotnictví

Společenská angažovanost nepatřila nikdy k silným stránkám lékařů, politici s lékařským vzděláním jsou spíše vyjimkou a ani lékařské organizace nesledovaly většinou politické cíle. Naproti tomu v minulosti mnohdy lékaři hráli úlohu v kulturní oblasti a zejména v obrozeneckém období minulého století se mnohý lékař značně uplatňoval. Ne náhodou proto čl. Jaro 1968 se svým výrazným kulturně-politickým podtextem vyvolalo u této tradičně apolitické skupiny neobvyklou odezvu. Nebyly to zdaleka pouhé cíle hospodářské, které sledoval Svaz lékařů, vzniklý během Jara, šlo zde v první řadě o jakousi společenskou rehabilitaci lékařského stavu a celého zdravotnictví, které bylo v byrokratickém režimu Novotného zařazeno mezi "služby", obdobně jako komunální opravovny. Svaz lékařů se proto stal terčem útoků konzervativních politiků již před, zejména však po sovětské invazi. (Podle neověřených zpráv měl Brežněv v Černé n.T. uvádět jako jeden z dokladů kontrarevoluce v Československu právě existenci Svazu lékařů jako pravicové organizace podobné KAN). Svazu bylo vyčítáno rozbíjení jednoty odborů i snaha o infiltraci do Společnosti J. E. Purkyně, která podle stanov byla organizací vědeckou. Funkcionáři Svazu byli po jeho rozpuštění na jaře 1970 postiženi existenčně a zčásti i soudně (viz rozsudek nad gen. tajemníkem Svazu MUDr. Zbyňkem Novotným). Konzolidační snahy Husákovy režimu se musely proto nutně zaměřit i na zdravotnictví, které utrpělo značnou ztrátu odchodem velkého počtu kvalifikovaných odborníků do exilu. Pravda, platy ve zdravotnictví byly zvýšeny, ale to zdaleka neznamená vyřešení ožehavých problémů. Zprávy o těchto "normalizačních" snahách pronikají na Západ jen ojediněle, není jim tu věnována pozornost, snad proto, že nedošlo k větším senzačním procesům a postižení jsou většinou osoby za hranicemi neznámé. Na sjezdech a mezinárodních symposiích konaných v Praze vystupují lékaři se svými kvalifikovanými vědeckými sděleními, čímž se demonstruje před světem stále vysoká úroveň čl. medicíny. Chceme-li však získat

představu o všedním dnu československého lékaře, jsme víceméně odkázáni na pozornou četbu odborných časopisů a periodik. Při tom je na první pohled patrné, jak málo skutečně nových poznatků je publikováno např. v tradičně výborném týdeníku, v Časopise lékařů českých a kolik se tam najde statí rázu politického. O úvodním článku 113. ročníku (1974) z pera prof. Balaše jsem se zmínil již na jiném místě v exilovém tisku, takových "perel" však najdeme celou řadu i v dalších číslech. Nepřekvapuje, že schůze Spolku lékařů jsou vždy uvedeny referátem k právě aktuálnímu výročí února, SNP či VRSR, to bylo zvykem už v padesátých letech a snad bychom doma nevěnovali zvláštní pozornost. Zajímavější jsou občas publikované články "ideologického" rázu nebo zvláštní číslo věnované výročí vzniku Společnosti J. E. Purkyně, kde v historickém přehledu je zevrubně probráno i tzv. krizové období s "rozbíječskou činností" Svazu lékařů, přičemž si přijde na své i sebekritika. Zdůrazňuje se nedostatečná bdělost, která umožnila ještě při sjezdu Společnosti na jaře 1969 tajné volby, kde nejvíce hlasů dostal Dr. Kriegl, zatímco věrný a spolehlivý prof. Trávníček nedostal hlas ani jediný. Lékařům se vyčítá elitářství a kosmopolitismus, jsou citovány výroky prof. Broda a prof. Raškové o právu na cestování a spolurozhodování o zdravotnictví a práci ministerstva. Zajímavý je též článek M. Jirkové z kabinetu marx-leninismu v 48. čísle nazvaný "Medicina a společenská podstata člověka". Je důkazem, že ti, kteří vystřídali "pravicové" pracovníky kateder marxismus-leninismu po roce 1969 nejsou nejen schopni vlastního myšlení, ale že jim dělá obtíže i sepsání kompilace po stránce formální. Snad autorka napsala svůj článek s vědomím, že nebude nikým čten a šlo jí více o autorský (řádkový) honorář a také cenzorovi ušlo, že jeden celý odstavec z levého sloupce str. 1371 je doslovně opakován ve sloupci pravém téže strany. O stránce obsahové raději pomlčím, jako pars pro toto uvádím malý příklad: Podle soudr. Jirkové vidí buržoasní sociologická theorie v člověku jen konformní pasivní otisk kolektivního vědomí a proti této tézi staví nejvědeckější světový názor, podle něhož "společnost ovlivňuje, determinuje chování jednotlivce, jeho myšlení, citění a tvůrčí aktivní činnost..." (Připomíná to onen vtip, podle něhož v kapitalismu člověk vykořisťuje člověka, v socialismu je tomu naopak). Možná, že autorce křivdím a že provozuje vrcholný stupeň švejkoviny, mám však zato, že Časopis českých lékařů není pro takovéto články ideálním místem. V témže čísle čteme i "Zdravotnické poučení z Chile" a tu nás napadá opět, že by mohlo jít o švejkovinu či spíše "pořouchlost", jak říkával nebožtík s. Novotný. Jednou z chyb pres. Allende byla samozřejmě nedůslednost při reorganizaci zdravotnictví, ale podstatně známěji zní popis taktiky junty vůči lékařům, kteří byli po puči rozděleni do tří kategorií: politicky spolehliví, nejistí a politicky nebezpeční ne-

boli nenapravitelní. Mezi studenty se prý podporuje udavačství a vyhazuje se z fakult. Chile tedy prožívá období, které lze klidně srovnat se současným stavem v socialistickém Československu.

Ale nezabývejme se články, které bychom doma pravděpodobně přehlíželi, podívejme se spíše na drobné úkazy doby, které jsou pro denní život kolegů doma mnohem závažnější. Vypisuje-li např. OÚNZ v Teplicích místo přednosta rehabilitačního oddělení a uvádí-li se v konkursu jako předpoklady "Kvalifikace podle směrnic a veřejná angažovanost", pak to jistě není pouhá formalita. Za dvěma slovy "veřejná angažovanost" se skrývá celá ta smutná paleta přetvářování, řitolezectví, ohýbání pateře a servilnosti, která vyvolává u každého jen trochu slušného člověka permanentní stres. Nelze ani mávnout rukou nad povídáním o konferenci jihlavských zdravotníků (Zdrav. noviny z 16.1.1975) se "zajímavým diskusním příspěvkem RNDr. V. Cvrčka". Nevím, jak bych tento příspěvek snášel, kdybych byl nucen jej vyslechnout na vlastní uši a nemohl jej komentovat bez obav, že vyvolám nelibost vrchnosti! Dr. Cvrček řekl mj., že je třeba "lidem vysvětlovat, že jsou budovateli, neboť nad nimi nestojí žádný majitel ordinace, sanatoria či lékárny, který by se staral o rozvoj pracoviště". Smutné to vysvědčení pro vedení OÚNZ!

Jak působí vyslechnutí takovýchto frází a žvástů na jednotlivce, víme dobře z vlastní zkušenosti. Dokázali jsme mnohé přeslechnout, nevnímat a patrně i teď se pěstuje podobná taktika, ale přesto mám za to, že tyto vjemy působí nepříznivě na každého myslícího a slušného člověka zejména nyní, po onom období, kdy jsme najednou zjistili, že se nám mnohem lépe pracuje v ovzduší svobody a naděje, jak to přineslo Jaro 1968. Nepochybují, že na stránkách našich vědeckých časopisů jsou tak časté články politické nejen z ideologických důvodů, ale i proto, že se nedostává skutečně hodnotných medicínských prací. A ty zase nevznikají, protože jejich autoři žijí v otráveném prostředí, které podlamuje elán a chuť do seriosní práce, která stejně není uznávaná, pokud se k ní nepřidá aspoň trochu politické omáčky a oddivu k SSSR. A tak vzniká circulus vitiosus, začarovaný kruh, z něhož za dané situace není východiska. Výrok o Biafře ducha neplatí jen pro spisovatele a žurnalisty, ale pro veškerou vědu včetně lékařství, byť i v modifikované formě. Že zdravotnictví funguje vcelku bez větších poruch, je zásluhou vysokých etických a morálních kvalit zdravotníků a současný režim nemá naprosto právo chlubit se těmito výsledky. Vznikly totiž navzdory snahám režimu.

MUDr. R. HAMBACH

Krise a Východní Evropa

J. Vltavský

Surovinová a energetická krize, která vypukla v celém svém apokalyptickém dekóru po arabsko-izraelské válce v říjnu 1973, nás nevyhnutelně staví před otázku: Jaké budou následky této krize v zemích RVHP?

Tato otázka je skutečně středem analýz politiků a stratégů jak na Západě tak i na Východě: stále více se ukazuje, že budoucnost světa je v sázce — energetická a s ní související všeobecná ekonomická krize bude mít komplexní dopad na dosavadní politicko-ekonomický řád světa. Jedinou možností jak se vyhnout nebezpečím této krize je uskutečnění hlubokých přeměn v politických, industriálních, sociálních a kulturních strukturách ve všech státech, t. zn. v planetárním měřítku.

Avšak budou východní státy — onen známý monolitní blok ze sovětského betonu — schopny uskutečnit tyto přeměny? Otázka jistě velice delikátní — vždyť každá snaha po změně dosavadního "statu quo" východního bloku je životně nebezpečný akt v očích jeho mocenských skupin. "ZMĚNY" a Šelestův princip z Černé 1968 "DĚRŽAŤ

I NĚ PUŠČAŤ" budou asi oněma dvěma extrémny příštího dilema, před které budou postaveny vládnoucí skupiny sovětského bloku v období rychle se měnící situace v současném světě.

ENERGETICKÝ DEFICIT?

Základní otázka, která se staví v souvislosti s energetickou krizí je problém zásobování energetickými surovinami států RVHP, jež nejsou, ve většině případů, schopny pokrýt své potřeby vlastní výrobou.

Na první pohled by země RVHP neměly pocítit nedostatek ropy, benzínu a plynu — jejich zásobovatel — SSSR — má obrovské zdroje těchto surovin a potrubní síť "Družba" teoreticky zabezpečuje přímou distribuci. Při bližším rozboru¹⁾ však zjistíme,

¹⁾ Viz zpráva J. R. Lee: "Soviet Economic Prospect for the Seventies". Zpráva byla určena Hospodářské komisi (Joint economic committee) Kongresu spojených států v roce 1973.

že otázka plynulého zásobování není zcela vyřešena a tím zemím RVHP hrozí energetický deficit.

I přesto, že Uralsko-Volžská ložiska nafty jsou takřka vyčerpaná, SSSR má obrovské zásoby nafty (5,5³ miliard tun minimum) a zemního plynu (18000 miliard m³) v prostorách Sibíře. Nicméně tyto zdroje nejsou využívány tak, aby byly plně uspokojeny potřeby sovětské ekonomiky jakož i ekonomik zemí RVHP a potřeby vývozu do ostatních států. (NSR, Rakouska, Itálie atd.).

Tento nedostatek je potvrzen (vlastně způsoben) poklesem míry těžby nafty, která byla v SSSR v roce 1960 7% a poklesla nyní na 6%. Míra růstu výroby plynu upadla dokonce za stejné období z 9% na 4%. V roce 1972 byla míra růstu výroby benzínu a plynu nejnižší od konce 2. světové války: chybělo asi 1 milion tun benzínu a výroba plynu měla deficit 8 miliard m³.

Příčiny nedostatečné produkce nepravě pouze z nepříznivých povětrnostních podmínek Sibíře. Jak potvrzují američtí a japonští specialisté, pracující v tamních těžebních prostorech, základní nedostatky sovětské výroby nafty tkví v jejím nedokonalém plánování a organizaci, v nízké technologické úrovni geofyzikálně-seismických zařízení a v malé účinnosti těžebních souprav. Na př. těžební soupravy sovětského původu jsou v hloubkách pod 2500m málo účinné; u těžby plynu nedokonalá zařízení způsobují roční ztrátu 12 mld m³ plynu, který volně hoří ve vrtných prostorech. (Tato ztráta se rovná sovětskému ročnímu exportu plynu do všech zemí RVHP). Další zdroj nedostatku je doprava. Není dostatek potrubí a výstavba naftovodů a plynovodu rovněž neodpovídá plánům. Dnes se na př. dopravuje 40% nafty po železnici, což nesmírně prodražuje výrobu a zatěžuje železniční síť.

SNAHY PO ODSTRANĚNÍ DEFICITU

Těžební, výrobní a dopravní potíže v naftovém a plynovém průmyslu v SSSR vytvářejí reálné podmínky pro vznik energetického deficitu v příštích 3-5 letech v samotném SSSR a tím snadněji pak ve většině států RVHP.

Sověti proto požádali Japonsko a USA aby investovaly do roku 1980 zhruba 1 miliard dolarů na výstavbu 6800 kilometrů dlouhého plynovodu o průměru 121 cm, ze západní Sibíře k Tichému oceánu. Západní technologie a finanční zdroje by dovolily urychlit proces využívání sibiřských zdrojů a splnit tak energetický plán.

Tento důležitý projekt je stále nicméně "na papíře". Ani Japonci, ani Američané nedali doposud žádný příslib. Japonci — jak se zdá — se přestali o tento projekt zcela zajímat a americko-sovětské obchodní vztahy jsou — po sovětském odstoupení od vzájemných obchodních dohod²⁾ — při nejmenším nejasné.

Takto pochopíme důvody, které vedly

SSSR k oznámení snížení dodávek nafty a plynu zemím RVHP po roce 1975 a k zvýšení o 100% ceny nafty (z 15 na 38 rublů za tunu). Státy RVHP budou nuceny hledat nové zdroje energie na světovém trhu, kde cena nafty stoupla o 400% s důsledky zvýšení cen ve světovém měřítku: Sovětský svaz si pak navíc nemohl nechat ujít příležitost a nezvýšit prodej nafty za "tvrdé" valuty a za vysoké ceny na západním trhu, za současného snížení prodeje svým partnerům v RVHP.

Československo si tak na př. muselo najít nové zdroje v Mexiku, kde ministr zahraničního obchodu Barčák podepsal v listopadu 1974 smlouvu o dodávkách československých naftových instalací, které Mexiko uhradí dodávkami nafty. Další smlouvy o nákupu nafty byly podepsány s Iránem, Alžírskem, Iráskem, Nigérií a Líbií. Obdobná situace je i v ostatních socialistických státech: Polský premiér Jaroszewicz, šéf bulharské strany Živkov, maďarský náměstek zahraničního obchodu Szalai se vydali na "námluvy" do zemí Blízkého východu. Připomeňme na okraj hlasy některých čs. ekonomů, kteří ke konci 60-tých let volali po přeorientaci dovozu surovin: tito ekonomové byli prohlášeni za rozvraccče čs. ekonomiky. Jak se však zdá, ministr Barčák uskutečňuje jejich "rozvraccčské" plány, ovšem se 7-letým odstupem se mu nedostává podobných přívlastků.

Novou geografickou přeorientací nákupu surovin a jejich placení se státy RVHP zapojí širěji do světového — inflačního — trhu. Toto širší zapojení vytvoří pochopitelně další "otvory" pro pronikání světové inflace do vnitřních okruhu jejich ekonomik. První úkazy se projevují v zrychlování míry zadluženosti států RVHP ve směnitelných měnách a ve zhoršování jejich obchodních bilancí s kapitalistickými státy. Toto platí zejména pro Polsko, Maďarsko a Bulharsko.

Pokud jde o Československo, jeho obchodní bilance mezi roky 1960-1973 s rozvinutými kapitalistickými státy představuje, podle statistik OCDE, kumulovaný deficit 660 milionů dolarů. K tomuto deficitu se připojí letos velké zvýšení výdajů za sovětskou naftu: Faktura za roční dovoz (15 milionů tun) bude činit při zdražení z 15 na 38 rublů za tunu, 570 milionů rublů, t. zn. 4, 5 miliardy korun. Proti loňskému roku je to o 2,7 miliardy více. Jde skutečně o citelné zvýšení? Myslím, že pro odpověď stačí uvést srovnání s výdaji státního rozpočtu: Tento rozdíl odpovídá zhruba 10-13% celkových výdajů na sociální opatření v rozpočtu České republiky v letech 1972-1975. Zbývá ještě otázka "kde na to vše vezmeme?"

Touto nepříjemnou otázkou se zabývalo v listopadu 1974 plénum ÚV KSČ, které našlo východisko ze situace ve zvýšené výkonnosti a efektivnosti čs. vývozu. Je to

²⁾ Odstoupení od dohod z roku 1972 bylo oznámeno v lednu 1975.

zcela správné řešení, ovšem v současné době velmi těžko realizovatelné:

Dle rozboru Ekonomického ústavu ČSAV³⁾ exportní výkonnost čs. ekonomiky stále klesá, majíc za následek stále snižování podílu čs. výrobků na světovém trhu (v to počítaje i strojírenské výrobky). Takto se zároveň snižují devizové zdroje k úhradě stále se zdražujícího dovozu surovin i hotových výrobků. Československu tak hrozí akutní nebezpečí stále větší zadluženosti v zahraničí, které nemůže mít za následek než další narušení vnitřní rovnováhy ve formě inflačních tendencí. Nezpomeňme přitom, že energetická bilance státu není stále vyřešena, což vyvolá další požadavky na dovoz⁴⁾.

INFLAČNÍ TLAKY

Nejvýznamnějším následkem energetické krize je nebyvalé zvýšení cen všech surovin, tím hotových výrobků i potravin na světovém trhu, mající za následek zrychlení inflačního vývoje ve světovém měřítku.

Představitelé RVHP trvají na neexistenci inflace v podmínkách jejich plánovaných hospodářstvích. Skutečnost je poněkud jiná. Připomeňme si události v Polsku v roce 1970, cenu Škodovky MB která je o 25% dražší než v roce 1973, ceny zájezdu do zahraničí atd. Pouze maďarští představitelé otevřeně přiznávají 5-ti% inflační míru.

Tvrzení představitelů o neexistenci inflace v RVHP je v rozporu s otevřenou manifestací symptomů "socialistické inflace":

- chronický nedostatek zboží
- neuspokojená výrobní a soukromá poptávka
- rychlejší růst soukromých úspor než mezd a platů.

Důvody této "socialistické inflace" jsou v podstatě asi tyto:

- negativní vývoj materiálních nákladů výroby (v ČSSR 500 mld ročně!)
- nedostatky centrálního plánování
- nevyvážená investiční výstavba
- růst nepotřebných zásob
- přebujelý — a drahý — státní aparát a zbrojní výdaje.

Vnitřní zdroje inflačního vývoje v ekonomikách RVHP budou nevyhnutelně znásobeny i vnějšími faktory: růst cen dovozu a účast na světových devizových operacích. (Na př. Banka RVHP vypsalá v dubnu 1975 mezinárodní půjčku ve výši 250 miliónů dolarů). Vnější inflační faktory se plně projeví v zahraničním obchodu Československa: V roce 1974 Státní rozpočet musel udělit dovozním podnikům dotaci 8-10 mld Kčs.

Vnější inflační impuls nepřichází pouze z kapitalistických ekonomik. Státy RVHP realizují pouze 20-25% jejich zahraničního obchodu s těmito zeměmi, převážná část obrátu je realizována se SSSR a v rámci zóny RVHP. Zvýšení cen však přijde od hlavního dodavatele: jak jsme uvedli, sovětská nafta bude od roku 1975 dražší o 2,7 mld Kčs ročně pro Československo, pro-

porcielní zvýšení se projeví i u ostatních partnerů SSSR.

V souvislosti s příští úpravou cen sovětských surovin bude zajímavé se vrátit k cenové politice SSSR vůči jeho partnerům v RVHP v minulých letech. Tento námět vyvolává stále živé diskuze, otázka je stále stejná: Je obchod se SSSR výhodný?

Až doposud nebylo možno jednoznačně odpovědět, jelikož nebylo možné obdržet seriózní průkazné údaje. Současná světová diskuze o cenách surovin umožnila získat alespoň některé údaje o cenách sovětských.

TABULKA č. 1

Ceny sovětského vývozu do RVHP a do zemí západní Evropy (v dolarech za tunu)

	1955	1960	1965	1970
<i>Černé uhlí</i>				
RVHP	18,4	24,4	18,4	16,9
Francie	19,0	18,1	17,5	17,0
Italie	14,2	16,2	16,3	16,1
<i>Chromová ruda</i>				
RVHP	36,5	43,0	29,6	32,2
Francie	25,3	27,8	26,0	40,8
Švédsko	29,0	31,9	28,4	39,5
<i>Surová ocel</i>				
RVHP	51,9	66,8	57,1	46,3
Italie	39,9	48,1	41,8	62,3
Anglie	39,9	45,9	—	—
<i>Aluminium</i>				
RVHP	442,0	525,9	506,5	474,4
Anglie	573,4	435,6	412,9	500,8
Holandsko	—	432,8	—	557,2
<i>Bavlna</i>				
RVHP	909,3	769,3	764,2	732,4
NSR	679,8	607,2	618,7	663,1
Finsko	856,8	630,0	645,5	648,6
<i>Obilí</i>				
RVHP	91,1	72,8	60,7	74,3
Anglie	61,4	58,5	—	61,3
<i>Nafta (baryl)</i>				
RVHP				3,0
Světový trh				0,9

Zdroj: Le Monde Diplomatique (Paris č. 11-1974)

I když se popírá exploatace partnerů pomocí obchodních dohod, zjišťujeme, že po roce 1950 SSSR uplatňoval na trhu RVHP vyšší ceny než vůči západním státům. Největší rozdíl ve prospěch SSSR byl v polovině 60-tých let, kdy státy RVHP platily za sovětský dovoz mnohem více než by platily na světovém trhu. Toto zejména platí pro

³⁾ J. Goldmann: Československá ekonomika v sedmdesátých letech (Politická Ekonomie č. 1) 1975, str. 1-17.

⁴⁾ Ministr paliv a energetiky Ehrenberg v Hospodářských novinách č. 15/1975 str. 1-3.

bavlnu, aluminium, obilí, naftu a surovou ocel.

V současné době se sovětské ceny začínají znovu přibližovat cenám světovým, ovšem od roku 1950 SSSR získal na rozdíl v cenách zisk, který se dá těžko vyjádřit číselně. Bývalé disproporce v cenách se pochopitelně popírají. Nicméně kromě těchto několika údajů existuje ještě důkaz nepřímý: od roku 1964 členské země RVHP neustále vyžadují revizi vzájemných cen a SSSR tuto revizi dosud tvrdošijně odmítal. Nyní revize bude provedena, (během roku 1975), ovšem mezitím světové ceny náhle stouply, takže tato revize bude spíše v neprospěch odběratelů. SSSR tak využije výhodného okamžiku — období energetické krize.

Zvýšené ceny surovin a jejich zvýšený vývoz za "tvrdé" devizy je představují výhodný faktor pro SSSR: toto mu umožní snížit chronický deficit své obchodní bilance se západními státy. Masový nákup západní technologie přivedl Sověty do velké zadluženosti:

TABULKA č. 2

Sovětská obchodní bilance s rozvinutými kapit. státy (v milionech \$ Us)

	1968	1969	1970	1971	1972	1973
--	------	------	------	------	------	------

Mln

\$ Us -87 -244 -429 -129 -1230 -820

Zdroj: Soviet Economic Prospects for the Seventies (Washington 1973, str. 693)

Všeobecná potřeba deviz na Východě vede i ke snahám vyrovnávat vzájemné pohledávky u Banky RVHP ve zlatě a ve volně směnitelných měnách. Tato snaha byla otevřeně "požehnána" na zasedání Ekonomické komise RVHP, v Praze v březnu 1975. Tím se zároveň otvírají dveře západní inflaci i prostřednictvím finančních okruhů.

MOŽNÉ NÁSLEDKY SOUDOBÉ KRIZE

Dle předcházejících úvah energetická a ekonomická světová krize zesílí inflační tlaky v ekonomikách zemí RVHP, včetně Československa. Vnější inflační faktory najdou v těchto ekonomikách "živnou půdu": inflační nerovnováha již existuje ve formě nedostatku centrálního řízení, ke kterým se přiřadí tlak drahého dovozu.

Inflace v zemích RVHP má stejné následky a provokuje stejné potíže které jsou známy v kapitalistických ekonomikách:

1. zpomalení — stagnace — růstu národního důchodu a životní úrovně
2. otevřená politicko-sociální krize společnosti.

Zpomalení růstu národního důchodu v zemích RVHP započal již v 60-tých letech, kdy východní blok vstoupil do cyklického krizového vývoje. Míra růstu národního důchodu byla, pro celek RVHP, 10% mezi lety 1955-1960, 8,5% mezi 1961 a 1966, v současné době národní důchod roste pouze

4,2%-ním ročním tempem. Současná nepříznivá ekonomická situace ve světě znásobí tuto negativní tendenci.

JAKÉ ŘEŠENÍ?

Současný svět se nachází v krizi která je všeobecná a hluboce zakořeněná. Inflace rozežírá dosavadní ekonomicko-politický systém společností jak na Západě, tak i v sovětském bloku. Sovětský blok pod pevnou politicko-vojenskou hegemonií SSSR jeví stále známky klidu a pořádku. Nicméně i tento blok je znenadání vystaven novým ekonomicko-politickým nebezpečím jakými jsou: Inflace, energetická krize, lokální válečné konflikty, poluce, hladovění milionů lidí v zemích třetího světa, neúčelnost mnoha industriálních struktur atd. Ekonomická krize je zároveň doprovázena krizí všech morálních a kulturních hodnot společností.

Tyto mnohé problémy žádají naléhavě — v zájmu existence současné civilizace — rychlá a odpovídající řešení. Tato řešení se však neobejdou bez změn koncepce politické moci a jejich cílů.

Jedině společnosti které budou schopny se rychle přizpůsobit novým podmínkám — prováděním odpovídajících reforem — budou schopny zabezpečit svůj další rozvoj.

Pro současnou politickou garnituru východního bloku je charakteristický zásadní odpor k jakékoliv změně. Jejich odpor ke změnám, v podmínkách dnešního světa, může mít pro ně v těchto nových podmínkách nevypočitatelné následky.

Teach-in v Londýně

10. května 1975 se sešel v Londýně Teach-in, pořádaný britským Výborem na obranu čs. socialistu na thema: "Socialismus a čs. zkušenost 1945-75". Úvodní referát na dopoledním zasedání přednesl profesor Eduard Goldstücker, který se zabýval otázkami socialistické demokracie. Současnou situaci ilustroval na příkladě nedávné instrukce prorektora Karlovy university prof. Česky o hlediscích při posuzování doktorských a kandidátských prací.

Po referátu prof. Goldstückera se rozvinula živá diskuse, ve které vystoupili představitelé různých směrů britské levice, jako na př. Mike Cooley, Monty Johnston, Robin Blackburn, Chris Harman, Ken Coates, Tamara Deutscher, holandský socialista Hans Reubart, a další.

Odpolední referát Vladimíra Fišery se týkal Rad pracujících, jejich vývoje a složení. V. Fišera charakterizoval zakládání rady pracujících, jako dovršení socializace výrobních prostředků.

Na závěr teach-inu byla přijata rezoluce odsuzující persekuci politických oponentů v Československu a žádající propuštění politických vězňů M. Hübla, J. Šabaty, J. Müllera, J. Tesaře a dalších.

7 DOPISŮ Z PRAHY

(pokračování z č. 4/75)

Dopis č. 6

O situaci intelektuálů neboli o Biafře ducha

Bylo by nošením dříví do lesa začínat tento dopis obecnými úvahami o situaci českých intelektuálů v normalizovaném Československu*; napsáno toho bylo hodně a Aragonova výstižná charakteristika vydá za desítky stránek.

Přesto však mám dojem, a sdílí ho mnoho mých známých, že západní intelektuálové, a obzvláště intelektuálové levicovní, nedovedou si naši situaci konkrétně představit, že jsou trochu bezradní v tom, co by měli či mohli dělat a jak by mohli pomoci.

Situace v Československu se neustále vyvíjí a mění — proto si myslím, že nikdy není na škodu sepsat novou, konkrétní a věcnou "situační zprávu". Je to tím důležitější, že se v posledních měsících objevila v západním tisku řada článků, líčících situaci u nás v narůžovělých barvách a hledajících neexistující příznaky liberalisace a zlepšení situace.

Možná, že přání je zde trochu otcem myšlenky. Československá otázka přestala patřit k neaktuálnějším (je to škoda, protože bez vyřešení československého problému nemohou být uspokojivě vyřešeny závažné evropské problémy), autoři i čtenáři jsou trochu unavení či přejedení čs. tematikou — a tak se hledá, vědomě či nevědomě, nějaké ospravedlnění zmenšeného zájmu.

Skutečnost je bohužel jiná, drastičtější. Sám jsem byl mnohokrát v uplynulých pěti letech přesvědčen, že represe či normalisace (jak ji režim eufemisticky říká) dosáhla svého maxima, že persekuce, útlak, prověrky a devastace čs. vědy a kultury již musí ustát — a mnohokrát jsem byl šeredně zklamán. Mnohokrát jsem si již myslel, že další zhoršení situace je prostě nemožné, a mnohokrát mne náš okupační režim přesvědčil, jakou fantasií má ve vymýšlení různých opatření na zničení našeho národního intelektu a intelektuálního potenciálu.

Seznamy zakázaných autorů a děl, vydané českým ministerstvem kultury na jaře 1973, vyvolaly "zděšení a úžas čs. intelektuální obce — zdráhám se uvěřit, že podobné opatření, které snad mělo obdobu pouze za hitlerovské okupace, bylo přijato s Tvým vědomím a souhlasem", psal nedávno zesnulý Josef Smrkovský Dr. Husákovi počátkem září 1973. Je skutečně neuvěřitelné, že v kulturní a civilisované zemi v srdci Evropy, ve stejné době, kdy se v Helsinkách a Ženevě jedná o evropském dorozumění a evropské

kulturní výměně, může být vydán seznam více než 350 autorů a titulů, které musí být staženy z knihoven. Jsou mezi nimi i díla klasiků světové literatury (i ruské!), díla klasiků marxismu-leninismu, klasická díla nové české literatury. Je kulturním barbarstvím (jak jinak to nazvat) stahovat z knihoven knihy pouze z toho důvodu, že jejich autor, překladatel, autor předmluvy či dokonce pouze pořadatel dosud neprovedl sebekritiku a neuvítal vstup okupačních vojsk v roce 1968. Seznamy knih byly vbrzku následovány seznamem československých filmů, které je zakázáno promítat. Jsou mezi nimi díla, která proslavila čs. kinematografii a která získala nejednu první cenu na mnoha světových festivalech — mezi nimi i na moskevském. Seznamy zakázaných gramofonových desek nedaly na sebe dlouho čekat. Ani pan ministr školství Havlín nechtěl zůstat pozadu — nechal zničit ve stoupě řadu vynikajících učebnic pro základní školu jenom proto, že v nich byli citováni či pouze jmenováni autoři, kteří jsou na indexu. Ale ani to mu nestačilo. Havlín vydal dekret, podle kterého university nesmí publikovat vědecká díla autorů, kteří byli vyloučeni z KSČ. "Mohl by profesor pražské university Einstein uveřejnit svou teorii relativity, kdyby byl vyloučen z KSČ?" — ptá se ve svém otevřeném dopise ministra Havlína prof. Janouch. Manie čištění zasáhla všechny kulturně-vědecké instituce, Národní technické museum v Praze např. odstranilo ze svých sbírek stříbrnou Taturu, na které Jiří Hanzelka a Miroslav Zikmund projeli Afriku a Jižní Ameriku. "Copak lze vystavovat vůz jehož řidiči byli vyloučeni z KSČ?" — zněla zřejmě naučená odpověď dozorce na můj dotaz, kam se tento exponát poděl.

V roce 1972 a 1973 rozeslala pražská nakladatelství všem svým spolupracovníkům (redaktorům, překladatelům, autorům, recenzentům, grafikům, ilustrátorům atd) dotazník jehož hlavní otázka zněla: Byl jste vyloučen či vyškrtnut z KSČ po roce 1969? Pokud

* Tento dopis se dotýká pouze situace intelektuálů v ČSR, t.j. v Čechách a na Moravě. Situace intelektuálů na Slovensku je podstatně lepší, počet postižených či persekovaných dosahuje pouze několika procent počtu postižených v ČSR.

tomu tak bylo — nakladatelství rušila uzavřené smlouvy či přestala uzavírat nové. A pokud přeložené či ilustrované dílo bylo již vytištěno — vyloučená z KSČ osoba dostala slušný dopis, ve kterém se žádá o písemný souhlas s tím, že se její jméno neobjeví v tiráži knihy. Tak se v posledních letech objevila řada knih, která byla přeložena třeba z ruštiny, či ilustrována, či uspořádána do tisku — jako příklad uvedu krásnou publikaci svazu přátel poesie A.E.Poe (1972), ve které není ani uvedeno, kdo ji uspořádal, ani kdo napsal mnohostránkový životopis A.E. Poe. Dnes mohu říci, kdo to byl: básník a biolog Miroslav Holub, který v srpnu 1973 provedl "sebekritiku".

Některé kulturně-vědecké instituce šly ve své péči o čistotu svých řad ještě mnohem dál: v prosinci 1971 rozeslala Československá akademie věd všem řádným členům akademie a všem členům korespondentům dopis, podepsaný Františkem Kulhavým, vedoucím odboru kádrové a personální práce ČSAV, kterým jsou žádání o písemné místopřísežné prohlášení, že "a) nikdo z mých příbuzných ani manželčinyh nejbližších příbuzných nepobývá nelegálně od roku 1968 v zahraničí b) nedošlo u mne a manželky (případně dětí) od roku 1968 ke změně v členství KSČ (v opačném případě upravit podle skutečnosti)".

Představuji si živě, jaký úděs by vyvolal podobný dotazník, adresovaný nesmrtelným z francouzské akademie věd, i reakci pana generálního tajemníka Francouzské komunistické strany Marchaise na podobnou akci. Naštěstí se této situace nedočkal první prezident ČSAV a její zakladatel Zdeněk Nejedlý. Jeho členství v akademii by asi bylo ohroženo, protože jeho dcera, Dr. Zd. Nedvědová-Nejedlá, vdova po jednom z hrdinů komunistického odboje, který zahynul v Auschwitzu, byla vyloučena z KSČ.

V normalisovaném ČSSR je v roce 1973 nebo 1974 zcela vyloučeno, aby se člověk vyloučený či vyškrtnutý z KSČ dostal na vysokou školu, na některý z ústavů akademie či do jakékoliv jiné instituce z oblasti kultury.

Naopak: čistka v těchto institucích pokračuje, další a další vyloučení a vyškrtnutí dostávají výpovědi nebo jsou nuceni k odchodu. Abych byl konkrétní v roce 1973 dostali z Národního musea v Praze výpověď bývalý tajemník ÚV KSČ Doc. Zd. Mlynář (který se tam zabývá entomologií) a bývalá redaktorka čs. rozhlasu Věra Štovičková, nyní laborantka. V jejich výpovědích ředitel Národního musea RNDr. Vlastislav Zázvorka konstatuje, že "jedním z nejdůležitějších kvalifikačních předpokladů je třídní a politická uvědomělost, která je zárukou angažovaného přístupu k plnění politicko výchovných úkolů na všech pracovištích v oblasti umění a kultury" (citováno doslova). Protože ani Mlynář, ani Štovičková, tyto požadavky nesplňovali a broučci či přes sto let staré archivy mohly utrpět ideologickou újmu, museli odejít. Mlynář prý byl později vzat na milost a mohl se ke svým broučkům vrátit. Zato Štovičková popsala v dopise prezidentu

republiky svou anabasi při hledání nového zaměstnání — pokoušela se nalézt práci nejméně na 100 místech, kde by mohla uplatnit buď své jazykové či jiné znalosti (třeba jenom psaní na stroji); mnoho podniků o ni projevilo zájem, přijetí však ztroskotalo vždy na vyloučení z KSČ. Štovičková si nakonec našla místo uklízečky v universitní koleji — odtud však byla také po několika měsících vyhozena, protože člověk, vyloučený z KSČ nemůže na universitě ani pucovat záchodky...

Nejde o nějaké náhodné pomínutí myslí. Bývalá hlasatelka čs. televise Kamila Moučková se ucházela o místo uklízečky v pražském podniku Úklid. "Přece Vám, vyloučené z KSČ, nemohu svěřit uklízení v kancelářích, kde jsou telefony" vysvětlil ředitel tohoto podniku Moučkové důvody svého rozhodnutí.

Ředitel pražského družstevního podniku Hlídaná parkoviště rozeslal nadávno svým podřízeným vedoucím dopis, ve kterém zakazuje svěřovat hlídání parkovišť, kde mohou parkovat cizinci, bývalým členům KSČ. Obávám se, že bude těžké splnit tuto instrukci: mezi hlídači pražských parkovišť najdete řadu profesoru vysoké stranické školy i vysoké školy ekonomické, docenty, krajské tajemníky, novináře, pracovníky diplomatického sboru atd atp.

Podobný výběr zaměstnanců má i pražský podnik, který se stará o umývání výkladních skříní: najdete tam řadu zahraničních dopisovatelů čs. tisku, radia či televise, překladatele, universitní učitele.

Normalisace pokračuje i v uměleckých svazích. Sochař Kolumek, "významný" činitel svazu výtvarných umělců, slibuje letos na jaře zatočit se všemi zakuklenými pravičáky. "Známe všechny výtvarníky, kteří byli na pohřbu národního umělce Adolfa Hoffmeistra (zemřel v létě 1973) — nikomu z nich nepovolíme ani výstavu, ani nákup obrazů", vyhrožuje Kolumek.

Podobně pokračuje i ničení československé akademie věd, o kterém asi před rokem referoval můj neznámý kolega z Prahy na stránkách západoněmeckého týdeníku die Zeit.

Prakticky byl zničen proslulý Orientální ústav ČSAV, jeden z předních světových ústavů. Jeho ředitel, sinolog akademik J. Průšek byl předčasně pensionován, experti na starou čínskou literaturu či dějiny, žáci prof. Hrozného a prof. Rypky a jiných světoznámých orientalistů jsou dnes bez práce nebo dělají práci nekvalifikovanou: takový osud stihl Dr. Augustina Paláta, Dr. Timoteuse Pokoru, Dr. Věru Štívinovou a řadu dalších. Hrozba visí i nad jednou z nejlepších orientalistických knihoven na světě, kterou má tento ústav. Podle nepotvrzených zpráv má být Lü Sünova knihovna převezena v rámci vědecko-kulturní "spolupráce" a koordinace vědecké činnosti do... Moskvy.

Podle představy stranických orgánů se tento ústav v budoucnu nemá zabývat orientálními jazyky, kulturami a historiemi — svůj stranickoangažovaný přístup musí prokázat ve třech směrech, které se mají v bu-

doucnu v tomto ústavě výhradně pěstovat: 1. Odhalení reakční podstaty maoismu (sino-logové). 2. Odhalení zločinné úlohy amerického imperialismu ve Vietnamu (indologové). 3. Boj se sionismem (arabologové, afrikanisté). A je to. Ať žije nová čs. orientalistika po kulturní revoluci!

Ředitel Mikrobiologického ústavu ČSAV ing. Zalabák zatím obhájil doktorskou disertaci. Zkoušky z filosofie a jazyku mu byly prominuty (zná totiž jen trochu německy: "Za války jsem chodil do německé školy, abych se naučil německy" píše ve svém životopise pro kádrový dotazník. V roce 1945 podobná píle byla odměňována tak zvaným malým kolaboračním dekretem — Husákovi a jeho nejbližším však podobné schönheitsfehler zřejmě nevadí). Odborná zkouška se konala za zavřenými dveřmi a prý při několika lahvích gruzínského koňaku. Ale přesto nemá Zalabák štěstí. Po třetí se pokusil obhájit — a po třetí se někdo ozval. Naposledy, že disertaci sepsali Zalabákovi jeho podřízení. (Pro sepsání první disertace používal vězňů z Ruzyňské věznice). A nyní si naše akademie věd láme hlavu co dělat: zrušit platnost poslední Zalabákovy obhajoby — jeho konekce na vnitro i na vysoké stranické kruhy jsou dobře známy, nebo nechat zdiskreditovat vědecké hodnosti, udílené v akademii? Vzhledem k tomu, že se k obhajobám chystá v tomto ústavě řada vědeckých aspirantů z rozvojových zemí a z různých kursů Unesca, je v sázce prestiž čs. vědy a předseda akademie Kožešník si láme hlavu, co čs. akademii uškodí víc.

Zatím však je Zalabák v sedle. 1. prosince 1973 dokonce vyhodil z ústavu bývalého ředitele, laureáta mezinárodní Leninovy ceny míru akademika I. Málka, bývalého presidenta mezinárodní federace vědeckých pracovníků a předsedu mnoha mezinárodních organizací, komisí a výborů. Vyhodil ho na dlažbu, doslova i do písmene, i s Málkovým celoživotním archivem. Málek proti tomu protestoval u stranických orgánů; dosáhl tím pouze jednoho: Zalabák byl přinucen poskytnout Málkovi k odvozu celoživotního archivu dvě ústavní nákladní auta...

A tohle se děje v roce 1973 a svět k tomu mlčí, mlčí k tomu mezinárodní organizace, mlčí k tomu UNESCO, které organizuje grandiosní akce na záchranu kulturních památek v Egyptě a jinde, mlčí k tomu Paguosh, mlčí k tomu evropské university...

Loni v létě náhle zemřel čl. korespondent ČSAV V. Bažant, ředitel ústavu teoretických základů chemické technologie ČSAV. Na smutečním parte bylo udáno místo úmrtí — malá vesnička v západních Čechách, poblíž pohraničního přechodu Rozvadov. Prof. Bažant se stal přímou obětí zvůle čs. policejního aparátu. Vracel se s manželkou ze služební cesty ze Švýcar. Na hranici ho nejdříve čs. pohraničníci nechali několik hodin čekat (to je oblíbená praxe: jiný československý vědec, který se vracel s dvěma malými dětmi po několikaletém pobytu v zahraničí, musel čekat před hraniční závorou od osmi hodin

večer do půl třetí v noci, ačkoliv provoz na hranici byl minimální), potom byl prof. Bažant podroben ponižující celní prohlídce spojené s osobní prohlídkou a přehrabáním a div ne rozebráním celého automobilu. Cynické a hulvátské jednání pohraničníků prof. Bažanta natolik rozčílilo, že zemřel na infarkt několik kilometrů od hranic ve svém voze. Bylo mu teprve 53 let.

Některé vysoké školy — prvenství patří Vysoké škole stranické, zahájily na podzim 1973 novou formu persekuce: začaly odebrat vědecké tituly. Několik desítek intelektuálů, mezi nimi i prof. M. Reiman, jehož historická studie o Řijnové revoluci v Rusku slouží jako pomůcka pro stranické školení Italské komunistické strany, dostalo v říjnu 1973 oznámení o rozhodnutí vědecké rady školy, podle kterého se "vědecká rada rozhodla na svém zasedání dne 21.6.1973 odejmout Vám vědecký titul kandidáta či doktora věd v souladu s § 7 odst. 1 a § 11 odst. 1 zákona č. 53/1964 Sbírky zákonů... Na základě tohoto rozhodnutí Vás žádáme, abyste diplom... odevzdal nebo zaslal studijnímu oddělení VŠP ÚV KSČ nejpozději do 30. listopadu 1973...".

Na tomto dokumentu je zajímavé jedno: nikdo ho nepodepsal. Pouze za správnost ručí jakýsi Mach Fr. Ono dát svůj podpis na tak ošemetný dokument je přece jenom poněkud nebezpečné...

Výlohy čs. knihupectví se hemží překlady, detektivkami, historickými romány, překlady ze sovětské literatury či jiných východoevropských zemí, vydávají se vysoce atraktivní díla jako třeba sebrané spisy Dimitrova či Klementa Gottwalda výroky o kultuře či o vojenství — nová česká literatura tam však chybí. Vaculíkova Morčata vyšla na západě a kolují v samizdatu. Kohoutova pře proti siru Isaacu Newtonovi koluje v samizdatu a vyšla na západě. V samizdatu kolují i nový román Jiřího Šotoly Kuře na rožni, Nové knihy M. Kundery, B. Hrabala, I. Čivrného, sbírka básní Jaroslava Seiferta Morový sloup — ale snad by bylo lepší, kdybych přestal vyjmenovávat dlouhý seznam československého samizdatu a ocitoval Seifertovy verše:

Jenom si nedejte namluvit,
že mor ve městě ustal.
Viděl jsem ještě mnoho rakví
vyjíždět do této brány,
která nebyla jediná...
Mor dosud zuří a lékaři
dávají nemoci patrně jiná jména,
aby nevznikla panika...

Divadelní repertoár je ubohý, i v klasických dílech, které jsou dovoleny, censura nemilosrdně škrtá, protože by to mohlo připomínat něco ze současnosti a pražské divadelní obecenstvo je chápaté... Škrtalo se v Prodané nevěstě, škrtalo se v Matce Kuráži, škrtalo se i v Martinůvě Špalíčku...

Nové české filmy prakticky nejsou — nemluvím o standartní produkci různých detektivek, limonád či veseleher. Film Hroch, který natočil režisér K. Steklý o Smrkovském

a o roce 1968 nakonec ani nebyl promítán — dokonce asi i pro Husáka to bylo nakonec příliš silné kafe*. Mimochochodem, režisér Steklý měl s filmem od počátku vyloženou smulu. Při nočním natáčení demonstrace otrhaných vlasatců, kteří v pasáži Alfa na Václavském náměstí skandovali: Ať žije Dubček, pár horlivých policajtu, kteří nepochopili oč jde, začalo dělat pořádek. Ale než se omyl vysvětlil, dostal Steklý párkrát pendrekem a byl odveden na policejní ředitelství do Bartolomějské ulice.

Při promítání sovětských filmů kina zejí prázdnotou — velmi často se stává, že se představení sovětských filmů ruší, protože počet návštěvníků nedosáhl deseti (někteří místní kocourkovští ze svazu přátel SSSR řeší situaci tak, že proplácí svým členům cenu lístků na představení sovětských filmů...) Ztráty, vzniklé promítáním sovětských filmů se hradí zvýšeným vstupným při promítání amerických velkofilmů. Mimochochodem, averse čs. filmového diváka k sovětským filmům je selektivní a nemá co dělat s antisovětismem. Představení dobrých či klasických filmů — třeba Pudovkina či Eisenštejna — v kině náročného diváka jsou vyprodána. Při mimořádném promítání filmu Andrej Rublev (do normální distribuce nebyl povolen) bylo hlediště plné takzvaných pravicových oportunistů a jiných obyvatel gheta.

Nejlepší čeští divadelní a filmoví tvůrci buď odešli do zahraničí, nebo jsou vyhozeni, nebo mají takové podmínky, že nemohou nic dělat. Po více než ročním čekání a po stovkách protestů ze zahraničí nakonec dostal místo v divadle S. K. Neumanna jeden z nejlepších českých divadelních režisérů I. Krejča. Zasloužilá umělkyně Vlasta Chramostová, které ministr kultury Brůžek "zakázal Prahu" (podobný zákaz byl za dob první republiky vyslovován pouze uličním děvkám), dostala po dlouhé nečinnosti možnost pohostinně vystupovat v Brechtově Matce Kuráži v místním divadle v Chebu. Bývalý ředitel Vinohradského divadla dramaturg F. Pavlíček je bez zaměstnání. Dramaturg Šimáčková se živí přepisováním na stroji. Režisér Helge je úředníkem u poštovní přepážky. Režisér Klos, jehož film Obchod na Korse dostal mnoho cen včetně Oskara, byl poslán do důchodu. Vyhození z barandovských atelierů byli režiséři a dramaturgové Svitáček, Makovec, Schoen, Chytilová, Juráček, Němec.

Seznam českých intelektuálů, kteří dnes myjí výkladní skříně, zametají ulice, topí v kotelnách, pracují jako noční hlídači, vrátní, skladníci, hlídají parkoviště aut, staví metro či pracují jako pomocní dělníci někde na stavbě by byl příliš dlouhý, než aby mohl být zveřejněn.

Režim se však nemstí jenom na intelektuálech. Potíže se zaměstnáním mají i jejich manželky či manželé a, což je obzvláště strašné, i jejich děti. Děti neposlušných intelektuálů mají uzavřenou cestu ke vzdělání a jsou odsouzeni, hned na počátku své životní dráhy, rozdělit osud svých rodičů, bezprávných příslušníků gheta. Některé organizace —

například armáda či některé ústřední úřady začínají vyhazovat své zaměstnance, pokud žijí ve smíšeném manželství (jde o nový, normalizační termín: manželství, v němž jeden z manželů je člen KSČ, druhý byl z KSČ vyloučen či vyškrtnut).

Spisovatel Ludvík Vaculík má dva syny... v domácnosti, ani na gymnasiu, ani na vysokou školu je neberou. "Co s nima, říká Vaculík přátelům "zabijeme je a pozveme novináře".

Ludvík Vaculík se nad touto otázkou vážněji zamýšlí ve svém interview, poskytnuté západoněmecké televizi: "Tak mě napadá že k tomu, aby trestal děti za život rodičů musí mít člověk zvlášť uzpůsobenou hlavu a srdce. A já marně pátrám v paměti po precedencích ve feudální Evropě. Jezuiti dokonce vyhledávali talentované děti a brali je do škol, aby z nich vychovali svoje lidi. A tak nedovedu postup dnešních úřadů ani pojmenovat, ani zařadit. Je to snad krevní msta? Biologická nenávist hloupých vůči chytřejším? Něco jako nová forma apartheidu? Nevím, a také nic netvrdím, ale hnusí se mi to a bojím se toho".

Ludvík Vaculík musel ve svém interview formulovat své myšlenky opatrně, aby se vyhnul trestnímu stíhání. Ano, jde o krevní mstu, jde o novou formu apartheidu, kterým se dnešní establishment, vědom si své morální i odborné méněcennosti, snaží zajistit své postavení na své privilegie při nejmenším na věčné časy. A pro rozum nemusí chodit daleko: poskytuje jim ho sovětský příklad a sovětské poradci na místě a různé ideologické "marxistické" poučky o třídním boji a třídních nepřátelích.

Již několik let jsou neposlušní spisovatelé vystaveni další formě vydírání. Po delším váhání, přešlapování a rozhodování byla na díla čs. autorů, uveřejněná v zahraničí, uvalena fantastická daň, která pohltí přes 80% honoráře. Protože však ministr kultury může z této daně povolovat výjimky, jsou efektivně tomuto dalšímu nátlaku vystaveni pouze neposlušní spisovatelé.

Končím svůj šestý dopis na tomto místě ne proto, že by nebylo již o čem psát — faktů o naší Biafře ducha je, bohužel, nadbytek a každý další den přináší fakta nová. Chtěl bych zbylý čas a zbylé místo věnovat otázce, zda v podobné situaci, jakou jsem se snažil vylicít, má smysl nebo lze něco vůbec dělat, a jestli ano, pak co dělat.

Poslední léta ukázala velice přesvědčivě, že režimy ve Východní Evropě jsou značně citlivé k světovému veřejnému mínění. Aby světové veřejné mínění mohlo reagovat, musí být informováno; pravdivě, přesně, úplně a hlavně rychle. Nová technika a stále

* V dubnu či květnu 1973 se toto velkodílo na barevném filmu ORWO přece jenom dostalo na plátna kin. Dojmy z jeho zhlédnutí byly více než rozpačité — dokonce i Rudé právo v Klimentově kritice nebylo s to přejít jistě estetické závady a nedostatky filmu.

vzrůstající proud moderních nomádů-turistů to umožňují – my z gheta k tomu přispíváme a budeme přispívat, nehledě na rizika, která podobná činnost s sebou přináší. A co mohou dělat západní intelektuálové pro nás? Pokusil jsem se sestavit jakési *patro západního intelektuála*:

1. Snaž se být neustále informován o osudu svých kolegu a přátel v ČSSR (stejně jako v jiných socialistických zemích či jiných zemích). Neváhej a ozvi se, hrozí-li Tvým kolegům bezprostřední nebezpečí. Činnost nejruznějších výborů solidarity, výborů proti persekuci a represí, za osvobození politických vězňů (např. Amnesty International) je velice užitečná. Nic není našemu režimu tak nepřijemné, jako pravdivá, podrobná a přesná informace o jeho skutečné činnosti, o tom jak nenormální je vlastně naše normalizovaná skutečnost.

2. Neztrácej kontakty se svými čs. kolegy. Nočnímu vrátnému, topiči či pomocnému dělníkovi těžko může tvůj dopis, pozdrav, telefon či návštěva uškodit — nemůže ztratit nic, než své okovy. Tvůj zájem, Tvé přátelské slovo posílí a povzbudí a hlavně pomůže narušit izolaci, ke které nás režim odsoudil.

3. Přístup k informacím, novým knihám, monografiím, článkům, časopisům, novinám a jiným materiálům je pro nás velice ztížený, ne-li nemožný, protože řada materiálu do ČSSR vůbec nedochází, některé jsou pouze v uzavřených knihovnách, kam mnozí z nás nemají přístup. Neopomeň proto uvést naše jméno na seznamech, podle kterých rozesíláš

své články, knihy, publikace, preprinty. Posílej je pokud možná doporučeně! Přivezt s sebou do ČSSR novou knihu nebo zajímavou publikaci není pro návštěvníka ze Západu příliš riskantní — každá přivezená kniha či tiskovina nachází vděčnou a širokou čtenářskou obec a také odstraňuje naši informační izolovanost. Nejen chlebem živ je člověk!

4. Nevycházej našemu režimu vstříc v jeho přání udělat z nás orwellovské ne-osoby (non-person). Nezapomínej na nás. Zvi nás k přednáškám, na konference, jmenuj nás za členy přípravných výborů a různých komisí, žádej nás o recenze, příspěvky do různých připravovaných sborníků, knih, anket.

Dej nám možnost publikovat naše práce, které byly vytvořeny ve ztížených podmínkách kotelen, budek nočních hlídačů či po celodenní těžké fyzické práci — a bude-li práce honorovaná, tím lépe!

Zvi nás ke studijním pobytům, ke konzultacím, k účasti v práci odborných týmů. A kdyby se realizovalo jenom každé sté či tisíce pozvání, má to smysl. Kdyby jenom v tom, že pozornost k nám ze strany našich přátel v zahraničí zvyšuje naši imunitu, chrání nás před horším osudem, před uvězněním. Případ Solženicyna, Sacharova a dalších ukazuje, jaký imunizační účinek má světové veřejné mínění.

5. Nezapomeň, že nejen knihou je živ intelektuál. Pokračuj ve finanční podpoře rodin našich uvězněných, nemocných či jinak postižených přátel.

(Pokračování příště)

POZVÁNÍ PRO DUBČEKA

Ota Filip

Když jsem na svém putování od československých hranic do Říma přešel zasněžené Alpy, domníval jsem se, že nejhorší úsek už mám za sebou. Za Brixenem mě ovanul teplý jarní vzduch, v Bolzanu už kvetly třesně, v Trentu ostatní ovocné stromy a ve Veroně už bylo jaro skutečně naplno. Za Pádem jsem vešel do léta. V Sieně, v samém srdci a středu Toskány, ukazoval teploměr na hotelu, v němž jsem přespal, ráno 25 stupňů ve stínu.

Kolem desáté mě počala trápit žízeň. Šel jsem starou silnicí mezi pahorky, ani větřík se nepohnul, ani jediný mráček nezaclonil slunce na modrém nebi. V půl jedenácté jsem udělal první chybu: v malé trattorii jsem vypil skleničku lehkého červeného vína. Moc mi zachutnalo, takže jsem pak v každé vesnici ochutnal další. Do Montefiascone jsem dorazil navečer s vyplazeným jazykem.

V Montefiascone jsem se dočetl o jednom německém kardinálovi, který si své putování do svatého města zařídil daleko pohodlněji než já. S náskokem jednoho dne vyslal pan kardinál zkušeného jezdce a znalce vína, který musel ve všech vesnicích, přes něž pan kardinál jel, vyzkoušet místní víno. Patřilo k poslově povinnosti je všude ochutnat a křídou na brány napsat jednoduchou, ale přesnou kvalifikaci vinného moku. Jedno "est" znamenalo, že v příslušném místě pil jen průměrné víno. Dvě "est, est" kardinálu oznamovaly, že zde je víno velmi dobré a téměř vynikající.

Při svém námahavém putování napříč Toskánskem napsal posel na městské brány jen jednou trojí "est, est, est!". Bylo to v Montefiascone, přesně 27. července roku 1498.

Vrtalo mi však hlavou, v jakém stavu posel asi do Montefiascone dorazil. Já ochutnal

toskánská vína jen v pěti vesnicích a měl jsem toho, jak se u nás říká, plnou kebuli.

V Montefiascone ve mne vyvstalo podezření, že posel byl už tak podnapilý, že jeho zkušený jazyk se dal oklamat.

Historicky doložená epizoda s kardinálem mi v mnohém připoměla příběh z Haškova Švejka, v němž jeden opilý pán, kterého sebrala c.k. policie, se na vachcimře hájil tím, že sice navštívil dvacet hospod, ale nikde nevyopil více než tři piva.

Za večera jsem se tedy vydal na průzkum, abych zjistil, jak to s tou vychválenou kvalitou montefiasconského vína vlastně je. Řekli mi, že nejlepší prodávají sedláci v ulici Banditů. Název ulice mě neodradil, nedal jsem se dokonce ani zastrašit podezřelými vchody do vinných sklepů vytesaných do skály, ani vzhledem majitelů, kteří se skutečně více než poctivým sedláckům podobali lupičům.

Faktem je, že vinaři z ulice Banditů nemusí dbát na svůj vzhled.

Za tyto vinaře totiž mluví tisíciletá zkušenost, tradice a samozřejmě i kvalita vína. Odmítají je plnit do láhví nebo vyvážet v sudcích mimo hradby města. Tvrdí totiž, že každý otřes by chuť jejich vína rozbil.

— Kdo chce naše víno, řekl mi vinař z ulice Banditů, musí k nám...

Ve sklepech se sedí na obyčejných prknech a obřad ochutnávání začíná tím, že hospodyně nabízí oslí salám a ovčí sýr. Až když si "správně chuť" vás vinař pozve do sklepů, kde sami označíte sud, z něhož byste chtěli pít.

Vyhledávání sudu je cosi jako vinařská maturitní zkouška. Podle toho, který sud a jaký ročník si vyberete, vás vinař zařadí do patřičné kategorie znalců nebo neznalců, čili vinařských primitivů.

Byl jsem očitým svědkem, jak jedna anglická rodina při té přísné a náročné zkoušce propadla. Vyhublá anglická dáma totiž vinaře požádala o portské víno... Po celý večer si pak vinař Angličanů ani nepovšiml. Doléval jim neustále ročník 1972 (který patří mezi nevydařené) s výrazem, jenž by mě urazil. Měl jsem štěstí, že jsem zvolil červené ze sklizně roku 1968.

Jinak málomluvný vinař ke mně přisedl a musel jsem povídat o tom, odkud jsem a co dělám.

Když jsem řekl, že jsem z Československa, vinař pozvedl skleničku a řekl: — Tak si musíme připít na Dubčeka!

Připili jsme si.

— Znáte pana Dubčeka osobně, zeptal se, když jste spisovatel, tak byste měl...

— Osobně ho neznám, přiznal jsem po pravdě, ačkoliv jsem cítil nutkání říci: Ano, znám!

Vinař se znovu napil, vzdechl a řekl: — Až ho někdy potkáte, tak mu řekněte, že ho zvu na víno do ulice Banditů! Mám tady v rezervě soudeček z ročníku 1968, moc vydařený rok, opravdu...

Protože nemám jiné možnosti, vyřizují Alexandru Dubčekovi pozvání vinaře z ulice Banditů v Montefiascone tímto způsobem.

Sklep, který vinaři patří, byl vyhlouben v roce 810. Seděl jsem zády opřen o letopočet vytesaný do skály.

Cosi mi našeptávalo, že tenhle vinný sklep se zajisté dočká lepších časů. A vůbec jsem nepochyboval o tom, že zde jednou, zasedne před sklenicí vína z roku 1968 i Alexandr Dubček.

Sud ročníku 1968 stojí třetí v řadě nalevo od vchodu. Víno z roku 1968 je ohnivě rudé, na jazyku poněkud trpké; teprve když jsem je polkl, rozvinulo svou chuť do dokonalosti, kterou jsem dosud u vína nepoznal.

Vypili jsme s italským vinařem asi dva litry.

Když jsem ze sklepa vyšel, stál měsíc v úplňku, a zrcadlil se v hladině jezera hluboko pode mnou.

Uvědomil jsem si, že jsem po vínu z ročníku 1968, které dozrálo na svazích kolem Montefiascone, zcela vystřízlivěl.

CITÁT

PRO DOMO

JK z Prahy napsal do Listů výbornou recenzi knihy Alexeje Pludka Vabank. Soudím však, že tím ideologická studnice Pludkova díla není zdaleka vyčerpána, neboť kromě plánu antisemitského, je zde také výrazný plán antikomunistický, kontrarevoluční a obecně konzervativně-reakční. Všichni komunisté vystupující v románě jsou vyliční jako zlodušci, často zvrhlíci (sexuální i morální), sabotéři a jiní zločinci. Vyjimku činí pouze partijsní část hlavní kladné dvojice Ing. Bohata — Vladivoj Tomek, do něhož, jak JK správně poznamenává, promítl Pludek sám sebe. Tvrdím však, že do samorosta je promítnuto mnohem víc než Alexej Pludek-šéfredaktor. Že do něho je promítnut světový názor, jehož je dnes Pludek-šéfredaktor v klasické kontrarevoluční situaci dnešního ČSSR klasickým představitelem.

V dějinách české literatury už kdysi byla osoba jménem Vladivoj Tomek. Zapsala se do duchovních dějin národa zvláštním způsobem v jiné klasické kontrarevoluční situaci, v letech po porážce revoluce z roku 1848. V téhle situaci se Palacký snažil zachránit z pozic liberálů, co se dalo; pohrozili mu, že se mu povede jako Havlíčkovi, a tak se vzdal. Ale pokračujme slovy 3. svazku akademických Dějin české literatury, vydaných nedávno v Praze (str. 485-6):

Kromě násilně umlčených spisovatelů se i někteří další sami odmlčeli nebo se napříště věnovali zcela či převážně vědecké práci. Znechucený Klácel se uzavřel znovu do kláštera; Čelakovský kromě ukázek z Kvítí publikoval jenom jazykovědné práce a bojoval s ministerstvem aspoň o koncepci středoškolských čítanek; Nebeský se kromě překladů soustředil na studia literárněvědná podobně jako Vocel na studia archeologická.

Za takových okolností měli zcela volné pole pro svoje působení k o n z e r v a t i v c i soustředění kolem *Časopisu Českého muzea* a *Malice*. Protože se pro přímé a výraznější vystoupení v jejich intencích nedala získat žádná ze zbylých významných osobností literatury, stali se jejich mluvčími převážně druhořadí literáti. Tak se vedle Vocela na stránkách *Muzejníku* uplatňoval Jakub Malý, známý už před březnem jako diletaující pilný popularizátor nejruznějších vědních oborů, dále jako překladatel a kritik, povětšinou necitlivý a úzkoprký. Ideovou linii vládních *Pražských novin* vytvářeli historik Václav Vladivoj Tomek (1818-1905) a bratři Jirečkové, z nichž Josef (1825-1888) se zaměřil na bádání literárněhistorické a Hermene-gild (1827-1909) na právní dějiny. Shodně s nimi působil redaktor listu V. J. Picck, který také shrnul program konzervativců ve zvláštní brožurce *Politické zlomky o Čechách* (1850).

Ve svých úvahách a projevech se konzervativci pokusili především o r e v i z i r e v o l u č n í h o o b d o b í a z analýzy současného stavu usilovali vyvodit i p r o g r a m p r o b u d o u c n o s t. Nejen nezdar revoluce, ale revoluce sama byla podle nich neštěstí: přivodila prý totiž zásadní nedůvěru vlády a panovníka ke všem Čechům jako "vředům politického života". Hlavní vinnu na tom nesli ovšem v jejich očích radikálové, kteří podle Picckovy formulace pomínuvše se sami rozumem "pomátli dobrý lid... , podryli co krtkové půdu právní a utvořili z ní balniště a slatinu, že tato hrozila propadnutím celému národu". Avšak nejen oni, i Havlíček prý svou činností po roce 1849 významně přispěl k tomu, že lid vystupoval s požadavky, pro jejichž splnění nebyl ještě zdaleka zralý, dodnes jsme prý všichni pouzí političtí uředníci. Literatura, která tlumočila požadavky lidu a vůbec byla těsně spjata s politickým děním, zradila tak vznešené poslání a sama si způsobila úpadek. Pro přítomnost a budoucnost není jiné cesty, než aby se Češi zřekli požadavku svrchovanosti své země, uznali dokonce němčinu jako jednotný úřední jazyk, aby se stali věrnými občany říše, která jim jedině zaručí národní život. Svobody lze dosahovat toliko postupně a pomocí vzdělání. Protože se vzdělanost vstěpuje jazykem, vyplývá z toho nutnost soustředit se na rozvíjení jeho a literatury. Přitom je třeba úzkostlivě bdít, aby do ní nepronikaly žádné cizí vlivy. Národní ráz literatury se uchová jenom tehdy, bude-li se těžit "z bohatých dolů národních, z národních bájí, pověstí a zpěvův". Takto se tu pro básnictví toleruje vlastně jenom ohlasová metoda a celkově se program snaží vnutit společenské a národní aktivitě vývojem už dávno překonané buditelské zaměření jungmannovské.

Nepřekvapí proto, že proti této koncepci, na jejíž podporu bylo oživováno nejen kollárovství, totiž zdůrazňování drobné kulturní práce ve smyslu znělky "Pracuj každý...", ale jako příklad uváděno, ovšem ve zcela

povrchní a tím zkreslující interpretaci, také básnické dílo Erbenovo, vystoupili nejen představitelé mladší generace (viz dále), ale také někteří z uznávaných spisovatelů předbřeznových, zduraznující její nedomyšlenost, omezenost. Tak Nebeský v *Muzejníku* roku 1855 polemizoval s názorem, že původní národní básnictví lze vytvořit toliko na folklórním podkladě. Konzervativci nikdy blíže neprecizovali požadavek "líčiti život a mrav domácí"; nevysvětili, či život má být předmětem zobrazení, zda jenom život venkovského lidu, zda život minulý nebo také současný se svými problémy. Avšak z Vocelových úvah vysvítá reakční jádro jejich názorů: obrana národnosti literatury proti cizím vlivům znamená vlastně obranu proti pronikání sociální problematiky a demokratických idejí, jež prý šíří zejména Němci, rozumí se Heine (viz dále), proto, aby náš národ udolali, jak se o to kdysi obdobně pokoušeli pod zámlkou šíření křesťanství.

Povšechné podmínky, z nichž se mohla zrodit tato oficiální literární koncepce, vysvětlují také povahu samého literárního dění zejména v první polovině padesátých let, vysvětlují jeho hlavní rysy, jimiž se liší od literatury revolučního období. Za všeobecné stagnace, která zavládla právě nyní, a nikoli podle mínění konzervativců v revolučním období, dovršuje se české literární obrození několika vskutku vrcholnými díly K. J. Erbena, B. Němcové a K. Havlíčka, jehož velké satiry nemohly ovšem tehdy vyjít tiskem. Tento fakt nemůže však zakrýt poměrnou chudobu domácí literární produkce; těžce ji pocitovali čtenáři, u nichž publicistika revolučního období vypěstovala především náročnost na mnohost, rozmanitost a aktuálnost četby.

Pochybují, že by dnes někdo v Praze nebo v zahraničí mohl dnešní situaci české literatury a literární politiky vystihnout lépe než oficiální "Dějiny české literatury".

J. Š.

Cena Egona Hostovského

Letos poprvé byla udělena Cena Egona Hostovského z nadace paní Reginy Hostovské za nejlepší prozaické dílo napsané českým nebo slovenským autorem v exilu. Cenu za rok 1974 ve výši \$ 1000 přiřkla porota ve složení A. J. Liehm, Josef Škvorecký a Jiří Voskovec Jaroslavu Vejvodovi za sbírku povídek *Plující andělé, letící rvby* (vyd. 68 Publishers Toronto). Je to autorova knižní prvotina. V Československu autor (nar. 1940 v Praze) publikoval jenom několik málo krátkých próz v *Hostu do domu*; většinu jeho prací zabavila censura. Po roce 1968 odešel do exilu a žije nyní v Curychu ve Švýcarsku, kde studuje práva.

Pierre Daix: Proč odcházím z FKS

Když jsem před šesti lety publikoval svůj "Pražský deník", bylo už po štěstí Jara a noc padala na Československo, okupované 21. srpna 1968. Tenkrát nás někteří chtěli přesvědčit, že okupace "Varšavské Pětky" je jen dočasná. Že to jen nehoda, nedorozumění, které se vysvětlí. Ostatně, sami vidíte — pustili Dubčeka i Smrkovského... Můj pesimismus byl založen na principiálních důvodech. Jestliže byly proti Pražskému jaru vrženy tanky, pak proto, že "socialismus s lidskou tváří" byl nepřijatelný pro skupinu, která pod Brežněvovým vedením svrhla Chruščova. Uplynulo šest let, a jsou na padrti rozbita všechna odůvodnění invase, počínaje báhorkou, že Západní Německo chtělo svrhnout socialistický režim v Československu. Uplynulo šest let, a dosud schází odvaha oficiálně uveřejnit seznam "Činitelů", kteří povolali sovětskou armádu proti vlastnímu lidu. Uplynulo šest let, a trvá okupace Československa i režim, který zplodila, a nelítostná represe, která z ní vyplývá.

BIAFRA DUCHA

V době, kdy vycházel můj "Pražský deník", Aragon ve své předmluvě ke Kunderově "Žertu" vyslovil obavu, aby se Praha nestala Biafrou ducha. Šest let už tam trvá chladná represe proti intelektuálům, jež pokud jde o trvání, rozsah a nesmiřitelnou ukrutnost — nemá v moderní době předchůdce leč ve stalinismu a ve fašistických diktaturách. Nelze si představit, že by nějaký národ rozsáhleji ničil svůj vlastní mozkový kapitál, tím spíše, že existence Československa je odjakživa svázána s jeho inteligencí, s přilnutím inteligence k jazyku, národní kultuře a k lidu. Role československých intelektuálů při založení samostatného státu v 1918, v protihitlerovském odboji a v budování socialistické republiky byla podstatná. Byla podstatná i v Pražském jaru, což bylo logické. A to je příčinou toho šílenství, jež je sebevraždou budoucnosti československého lidu.

Tento středověký plán na intelektuální zničení generace Pražského jara je šílený. Je odsouzen k nezdaru v tomto konci XX. století, kdy nic nemůže zastavit informace. Jak dlouho však potrvá? Jakou cenu bude zaň platit nejen československý lid, ale i ostatní socialistické země? A socialismus sám?

Nejde jen o intelektuály. Jde o spojení mezi inteligencí a dělnickou třídou, které chce tento socialismus, socialismus roubíku a honu na čarodějnice, zlomit za každou cenu.

Ti, kdo by chtěli vyrobit lid přiměřený jejich vlastní politice, a představují si, že snižování vzdělanosti by mohlo zničit národní kulturní tradice, nevědí, co činí. Vyrábějí nové generace, které budou pro ně daleko

nebezpečnější, než byla generace Pražského jara, protože bude bez naivity a romantismu. Mýlili by se věřící, že jejich závislost na sovětském despotismu je bude chránit. Všechny socialistické země Evropy se musejí podívat do československého zrcadla. Maďarsko, poúčené výbuchem v 1956, se jeví jako země, jež nejobratněji chrání svou inteligenci; a letos bylo donuceno odvolat člověka považovaného za záruku pro klid inteligence a zároveň s ním autora maďarské ekonomické reformy. Rusifikace nedopřává oddychu neruským sovětským republikám. Rovněž vypovězení Solženicyna vypovídá o hluboké vnitřní krizi, jež je zatím pouze morální, avšak kdykoli může vyústit v krizi politickou. Je to porážka tohoto despotismu, tak jako jí byla i invase do Československa. To nepřekvapí než ty, kdo nechtějí pochopit, co se děje ve světě zvaném socialistický. A budou další porážky, až se nakonec despotismus zhroutí.

OSVOBODIT SOCIALISMUS OD DESPOTISMU

Záleží na nás, na naší bdělosti, na naší solidaritě, aby se socialismus osvobodil od tohoto despotismu, který jej znetvořuje. Je nezbytné být solidární s Čechy a Slováky, jak pro naše tradice internacionalismu, tak také proto, že stačí pohled na mapu Evropy, abychom pochopili, že nebude nikdy socialismu ve Francii, pokud Československo bude porobené.

Vše spolu souvisí: dogmatismus a despotismus. Socialismus může doopravdy skoncovat se svými dogmaty, jen když se osvobodí od despotismu. Tím chci říci: když socialisté odejmou despotismu svou morální kauci. To je to, co od nás očekávají ujařmené národy. Pro ně je nejrevolučnějším požadavkem právo požívat lidských a občanských práv — jak je proklamovala buržoasní revoluce v 1789. To je jejich minimální požadavek a obsahuje přirozeně i požadavek národní důstojnosti a kulturní svobody. Je pro ně nepochopitelné, že Francie tak málo činí v jejich prospěch, že tak málo francouzských hlasů se zastává pronásledovaných intelektuálů, v nichž porobené národy právem spatřují svůj prapor a své mluvčí.

Československá otázka se nikdy nesmí považovat za vyřízenou, pokud český a slovenský národ nebudou požívat svých legitimních práv. Žádný socialismus nebude moci žít v Evropě na troskách Pražského jara. I,ze si zacpat uši, zavřít oči. Fakta zůstávají. Což

*) Z předmluvy z knihy "Prague au coeur" (Prava v mém srdci), vydané v říjnu 1974 pařížským nakladatelstvím Julliard.

by despoté mohli strpět skutečný a svobodný socialismus z druhé strany ostnatých a elektrickým proudem nabitých drátů, jimiž obelhalí české hory a berlínskou zed?

FRANCOUZŠTÍ KOMUNISTÉ A ČESKOSLOVENSKO

Mnozí čtenáři by mohli být překvapeni, že uveřejnění "Pražského deníku" mi nepřivodilo ani nejmenší kritiku ze strany FKS. A přeci je tomu tak. První tři kapitoly vyšly jako reportáž v "Lettres françaises", jichž jsem byl šéfredaktorem, začátkem dubna 1968. Nikdo na mě nechtěl ani nejmenší vysvětlení. Navrhoval jsem tehdejšímu generálnímu tajemníku Waldecku Rochetovi, že mu sdělím různé informace poskytnuté vedením československé strany, na něž jsem jinak nemohl upozornit. Lituji, že nepřijal můj návrh. Bylo by to možná pozměnilo rozhovor, který měl v červenci 1968 se soudruhem Dubčekem.

Na podzim ale, když má kniha vyšla, bylo mně dáno na srozuměnou, že by nezůstalo bez následku, kdyby o ní "Lettres françaises" psaly. Protože právě není pro šéfredaktora příliš příjemné, aby jeho vlastní časopis psal o jeho knihách, požádal jsem toho ze svých spolupracovníků, který hodlal o mé knize psát, aby od toho upustil. Tak se rozhostilo ticho po celém stranickém tisku. Pro stranu jsem se stal — a to se mi předtím přihodilo už dvakrát — tím, co Angličané nazývají non-person. Mé jméno bylo systematicky škrtnuto všude, kde se bylo mohlo vyskytovat.

Po osmnácti měsících toto vše přestalo, stejně náhle jako to začalo. Mé jméno se znovu objevovalo. Dostával jsem pozvání. Avšak když v 1970 vyšel můj překlad knihy Pavla Kohouta "Deník kontrarevolucionáře" a má essay "Strukturalismus a kulturní revoluce", začalo to znova. Nebyl jsem pozván mezi ostatní spisovatele na slavnost Humanité v létě 1971. Protože jsem však na slavnosti stejně byl, jako šéfredaktor "Lettres françaises", a protože můj časopis prodával ve svém stánku knihy, podepisoval jsem své dvě poslední knihy. Jeden americký novinář se tomu ve svém článku o slavnosti Humanité podíval, ale nikdo mi neřekl ani slova.

Nikdo nekomentoval ani mou účast na konferenci organizované Socialistickou stranou o Československu v r. 1972; bylo to krátce po zrušení "Lettres françaises". Zatím jsem se však stal znovu non-person. Situace se změnila na jaře 1973, když jsem v Le Monde psal o knize Jiřího Pelikána "Ici Prague". Byl jsem okamžitě napaden. Pochopil jsem, že FKS, která vždy tvrdila, že i nadále nesouhlasí s vojenskou intervencí ze srpna 1968, ve skutečnosti podporuje "normalisaci" Československa okupačním režimem.

To bylo v mých očích velmi závažné rozhodnutí. Až do té doby totiž FKS brala normalisaci pouze jak fakt. První tajemník KSČ už se nejmenoval Dubček, nýbrž Husák. Toto stanovisko neobsahovalo žádné hodnocení

legitimity této změny. Když pak v roce 1969 moskevská konference komunistických stran vyslechla Husákovo tvrzení, že jde o vnitřní záležitost KSČ, o níž by se nemělo diskutovat, diplomaticky se to přešlo a sporný bod se dal do závorek.

Když však v dubnu 1973 Humanité v nepodepsaném článku nazvala současný okupační režim v Československu režimem socialistickým, bylo to už něco jiného. Toto stanovisko obsahovalo otázku, zda změny ve vedení KSČ v dubnu 1969 byly legitimní. Pod sovětským ultimátem, nazývaným od té doby "maršálské ultimatum", bylo řádně zvolené stranické vedení, zvolené zejména XIV. sjezdem KSČ — a ten byl řádně svolán a zúčastnili se ho delegáti demokraticky zvolení — nahrazeno vedením kooptovaným, jak to chtěla KSSS. Uznat toto vedení de facto neznamenalo ani více ani méně než uznat okupaci jako skutečně existující. Avšak nazvat toto vedení socialistickým...

V srpnu 1973, během polemiky s FKS kvůli Solženicynovi, jsem položil tuto otázku:

"Co zbývá dnes z odsouzení proneseného Francouzskou komunistickou stranou vůči vojenské intervenci, jež zničila skutečně socialistický režim Pražského jara, jestliže Roland Leroy — když už během volební kampaně počátkem roku 1973 kvalifikoval okupované Československo jako "zemi politicky nezávislou" — je nyní kvalifikuje také jako socialistické! Odsoudili jsme tedy vojenskou intervenci, ale nevyvodíme z toho důsledky, pokud jde o režim země? Existuje tedy pro nás socialismus, který je totožný s kuratelou cizí armády?"

Politické byro mi odpovědělo:

"Právě na základě tohoto principiálního stanoviska (t.j. naší solidarity se socialistickými zeměmi a se světovým dělnickým hnutím) náš XIX. sjezd otevřeně potvrdil svůj nesouhlas s vojenskou intervencí proti Československu ze srpna 1968 a vyjádřil přání, aby se dospělo k politickému řešení krise. Naše stanovisko se nikdy nezměnilo a Pierre Daix to dobře ví".

Politické řešení krise? Co k tomu říci jiného, než že především se musejí československému lidu vrátit jeho práva politická, a to znamená anulovat politické následky vojenské okupace, a rovněž se musí vrátit KSČ její autonomie. Včlenit do života strany ty, kdo byli nespravedlivě vyloučeni, atd.

Nevěřil jsem, že by slova o "politickém řešení krise" nezakrývala pravý opak a snahu FKS najít nějaký politický kompromis s komunistickou stranou Sovětského svazu v otázce československé krise. Polemika se týkala Solženicyna, tehdy již vážně ohroženého. Nechtěl jsem dělat rozbroje tím, že bych otevřeně vyslovoval své pochybnosti o tom "politickém řešení", neboť jsem byl jist, že Sověti chtějí skoncovat se skandálem, že sovětský spisovatel žádá svobodu. Rozhodl jsem se tedy čekat, až činy dají nějaký obsah tomu "politickému řešení".

To se stalo v březnu 1974, když italská Unita uveřejnila výňatky z Dubčekova dopisu vdově po Josefu Šmrkovském*.

Na dotaz, proč tento dopis neuveřejnila Humanité, Georges Marchais začal Humanité chválit za to, že neotiskla tento dopis pro informaci funkcionářům. Podle Le Monde řekl:

“Kdybych se jmenoval Dubček a byl bývalým prvním tajemníkem KSČ, určitě bych neuveřejnil — řadu let po tak dramatických událostech — dopis, aniž bych se zmínil o své vlastní odpovědnosti. Dubček nebyl nepochybně jediným odpovědným činitelem, ale já vždy myslil, že i když existuje kolektivní odpovědnost, první tajemník má přece jen svou vlastní odpovědnost... Dubčekův dopis nepřináší žádný nový prvek, jenž by pomohl pochopit, co se stalo”.

Tak tohle tedy má být poslední slovo toho “politického řešení” československé krise! FKS jím vyjadřuje svůj názor na kolektivní odpovědnost KSČ v událostech “tak dramatických”. V jakých? V Pražském jaru nebo v invasi? Jak vidno, obě události jsou kladeny na roveň. Vina je tedy zřejmě na Československu! Odpovědnost KSSS, odpovědnost “Varšavské Pětky” jsou zcela zahaleny mlčením. Dubček a ne Brežněv zavinil vojenskou intervenci. A zároveň: tato intervence byla patrně politováníhodná, avšak oprávněná. To tedy je odpověď na otázku, zda okupační režim je legitimní.

JAK JEŠTĚ ZACHRÁNIT BUDOUCNOST?

Řeknou mně-ostatně mi to už řekli: dobrá, ale FKS vás nevyloučila. Je tedy pořád možné ptát se uvnitř strany na oprávněnost sovětské politiky. Nic tedy není tak černé, tak beznadějně, jak říkáte.

Věc není tak prostá. Až dosud jsem sloužil jako doklad tvrzení, že uvnitř FKS je možná svobodná diskuse o těchto problémech. Zběsilá pomlouvačná kampaň proti Solženicynovi a nepoctivé tvrzení, že Archipelag Gulag je rehabilitace Vlasovců, neposkytují — a to je to nejmenší, co se o tom dá říci — podmínky pro svobodnou diskusi. Stejně tak i zatajen Dubčekova dopisu před stranickými masami a funkcionáři. Mohl bych tedy sloužit jako důkaz svobody diskuse zcela ilusorní, neboť nikde není záruka, že členové a funkcionáři budou informováni objektivně a nestranně.

A co více: příslušnost ke straně nese s sebou určité spojení s kampaní proti Solženicynovi, určitou kaucí, danou této kampani v té míře, v jaké ji trpím. Určitou kaucí poskytnutou rovněž tvrzení, že se hledá “politické řešení” československé krise.

Rozřešil jsem si tuto otázku v únoru 1974. V den, kdy Humanité uveřejnila zprávu o vypovězení Solženicyna pod titulkem “Solženicyn si jede na prázdniny do Švýcar”, jsem se rozhodl, že si nevyzvednu stranickou legitimaci na rok 1974. Nechtěl jsem mít ani tu nejmenší spoluodpovědnost za takovou urážku vyhnance.

Teprve za měsíc poté Georges Marchais komentoval Dubčekův dopis slovy, jež jsem

vedl výše. Kdybych ještě nebyl rozhodnut, byl bych se rozhodl při této příležitosti. Takové obžaloby proti komunistovi pronásledovanému, tupenému a přimčenému mlčet, podstupujícímu nesmírné riziko, chce-li zůstat sám sebou, jsem považoval jako jedno z největších ponížení, jaké jsem v životě pocítil.

Vím velice dobře, že proti mému rozhodnutí mohou být námitky s hlediska účelnosti. Nekonformní komunisté jsou oblíbeni, pokud ovšem zůstávají v církvi. Vím také, že moji českoslovenští soudruzi — a přátelé — by raději říkali, že jsem pořád členem FKS, neboť bych je snad mohl lépe hájit. Nemohu k tomu všemu říci nic jiného, než že jsem nikdy nehrál dvojí hru, že mi je morálně nesnesitelné být v jedné řadě s lidmi, kteří špiní Solženicyna a kteří žádají od Dubčeka účty za to, co udělal Brežněv.

Věřím stále, že tváří v tvář despotismu musí socialismus nalézt svou morální čistotu. Ta je podmínkou intelektuálního a teoretického úsilí, jež je nezbytné, abychom dokázali jít vstříc budoucnosti. Je podmínkou socialistické politiky.

Sovětský despotismus je důsledkem mylného ztotožnění socialismu s pouhou kolektivisací výrobních prostředků. Nejenže se žádná socialistická kultura nerozvinula na tomto základě, ale navíc to, co se rozvinulo, je úpadek kulturní i politický. Abychom mohli bojovat proti tomu úpadku, je snad vhodné zůstat uvnitř systému jen proto, že vás toleruje? Tak stojí otázka.

Je na ni více odpovědí. Především, že Pražské jaro byl poslední pokus — a jediný všestranný — reformovat systém zeniť. Co se od té doby stalo s komunisty Pražského jara, je už samo začátkem odpovědi. Způsob, jakým G. Marchais napadl v roce 1974 A. Dubčeka, je jinou částí odpovědi, aspoň pokud jde o FKS, a navíc osvětluje pravý smysl dvojnásobných usnesení nedávných sjezdu FKS k tomuto problému.

Zbývá říci, že jiné stanovisko zaujaly jak italská komunistická, tak i španělská strana. Kdybych byl členem italské strany, asi bych tyto problémy neměl. Odedávna obdivuji komunistickou stranu Španělska a jsem hluboce solidární s tím, co dělá. Nejsem však ani Ital, ani Španěl. Jsem Francouz a musím mít své stanovisko vůči FKS. Její neústupný dogmatismus, způsob, jak napadá pronásledované, jichž si vážím, mají to dobré, že mě nutí řešit tento problém.

Přizpůsobování se Sovětskému svazu, jak to dělá FKS, vede nakonec k otázce, zda komunistické strany jsou skutečně nejlépe kvalifikovány k reformování systému, z něhož vyšly, zda mohou být středisky nezbytného intelektuálního úsilí. Jinak řečeno: nejsou snad italská a španělská komunistická strana spíše výjimky potvrzující pravidlo? Kromě stalinského teroru jde i o leninské stanovisko v začátcích revoluce 1917, a ještě dříve o názory na strukturu bolševické strany. Nikde,

*) Viz Listy č. 2 z května 1974-red.

v žádné straně, a zemi tato struktura zatím neobstála při výkonu moci. Tato věc by neměla být rozhodována pouze "stranickým duchovenstvem". Je to především záležitost "laická", záležitost lidu. "Laici" v ní mají stejnou odpovědnost. Měli by mít stejnou moc. To je velké poučení z Pražského jara.

Když analyzuji, co v mých očích činí nezbytným můj návrat do "laického stavu", vidím, že rozpor — ozřejmený v srpnu 1968 invasí do Československa — mezi zájmy sovětského despotismu a zájmy evropského socialismu je stále výraznější. Normalisace, t.j. uznání, že zájmy sovětského státu jsou důležitější než socialismus, je ve většině evropských komunistických stran na postupu. Stačí jen se podívat, jak se musily vrhnout na Sol-

ženicyna. Ve Francii se tento proces normalisace dá dokázat fakty, jež jsem uvedl, stejně jako chováním velvyslanců Abrasimova a Červoněnka (který byl velvyslancem v Praze v době invase a normalisace). Soudím, že tento proces se během posledních dvou let prohloubil.

Nemohu a nechci se podílet na tomto procesu, který považuji za neslučitelný se socialismem. Učinil jsem vše, co bylo v mých silách, abych od něho odtrhl stranu, jejímž jsem byl členem téměř 35 let. Dočasně jsem neuspěl. Strana je dobrovolné sdružení. Už nejsem dobrovolníkem. Rozdíl mezi námi je silnější. Uznat tento fakt je logickým závěrem tohoto aktualisovaného vydání mého "Pražského deníku".

Dialog pokračuje

Erazim Kohák

Od doby, kdy v Torontu vyšla knížka s podtitulem "Dialog přes barikádu"¹, dostávám dopisy bez zpátečních adres. Známky jsou různé, především z Rakouska, z NSR, občas z NDR, jen zřídka přímo z Československa. Ale první věta je skoro vždycky stejná: "Jsme tu na zájezdu a užíváme příležitosti. Četli jsme vaši knihu ...". Následují připomínky, úvahy, argumenty, a na konci věta, "... abyste o tom něco napsal".

Na dopisy ze zahraničí odpovídám poštou. Touto cestou bych chtěl odpovědět všem, kdo kdesi na rakouské poště psali mezi pohlednicemi dopis na zálepku a ohlíželi se přes rameno, jestli je nehlídá průvodce Čedoku.

Nejprve těm, kdo v dopisech opakují námitku, vázanou obyčejně na první stránku knihy, na které stojí jména tří velice různorodých lidí s jen jedním společným rysem: všechny tři má režim na svědomí — Milada Horáková, Rudolf Margolius, Jan Palach. Někteří pisatelé namítají, že Horáková byla otevřená odpůrkyně režimu, ne tragická oběť pokrokového úsilí, a tak k dvěma ostatním nepatří. Četnější pisatelé mají opačnou námitku, že Milada Horáková a Jan Palach zemřeli v obraně naší svobody a demokracie, Rudolf Margolius naopak pracoval pro jejich zničení a stal se obětí vlastního úspěchu. V obou případech ale jde o názor, že ten či onen člověk se prokázal nehodným toho, abychom ho považovali za součást národa. Tak mi napsal jeden čtenář o garnituře komunistických idealistů z let 1948 a 1968, "Mám dojem, a nejsem asi sám, že se považovali za jakousi šlechtu národa ... To ostatně kromě jiného nad jiné jasně vyvěrá

z výpovědi paní Margoliové. Činy těchto lidí musely být motivovány nadměrnou domýšlivostí, naprosto neomluvitelnou tím, že chtěli "dobro". To chce každý, jde jen o to, jak racionálně, jak subjektivně a pod. Nedovedu si představit, že by se těmito lidem opět dala bývalá práva".

Myslím, že ta námitka se míjí s mým úmyslem, hledáním společné minulosti. Ale je příliš závažná, než abych ji mohl přejít mlčením. Nemyslím, že můžeme smazat rozdíl mezi tím, co svobodu brání a tím, co ji ničí — ač mnozí nekomunisté také ničili naši svobodu lhostejností, sobectvím a nečinností. Nepopírám, že mnozí naši "idealisté" si osvojili grófské manýry a postupovali, jako by stačilo velkoryse nahodit vznesený ideál — uskutečnění se přenechá "dělnému lidu". Jenže konkrétní podobu dávají ideálu ti, kdo jej uskutečňují, a v tom byla naše intelektuálská aristokracie ochotna spoléhat na revoluční hrdlořezy. Stejně jsem si vědom, že mnozí samozvaní "idealisté" — ač zas zdaleka ne jen oni — byli nekonečně domýšliví a nesouhlas často považovali za

¹ Heda Kovalyová-Margoliová & Erazim Kohák, Na vlastní kůži (Toronto: Nakladatelství 68; 1973). Kniha se sestává z paměti vdovy po vysokém komunistickém funkcionáři, popraveném v roce 1952 se Slánským, a z úvah filosofa, exulanta z roku 1948, o stejných údobích a událostech. Vznikla v exilu po srpnu z dialogu, ve kterém se dva lidé s odlišným pozadím pokoušejí o hledání společné pravdy naší minulosti.

důkaz nejasnosti, ne-li přímo za urážku majestátu. Víím, že chyby minulosti nemůžeme přecházet mlčením — tím bychom se sami odsoudili, že je budeme opakovat.

Ale víím také, že rozdělování viny a rozhršení nepředstavuje program a nedostane nás z posrpnového mrtvého bodu. Základní poučení není, že ti či oni byli špatní, ale že společenské problémy se nedají řešit soustředěním moci "ve správných rukou". K držení samoděržavné moci nejsou žádné ruce správné: moc je nutně kazi. Zneužití moci můžeme předejít zaprvé tím, že moc omezíme jasným vyhraněním lidských práv všech občanů, i těch, kteří nám jsou protivní. Na ta práva nesmí moc sahat ani ve jménu pokroku, ani ve jménu vyšších ideálů, ani pod záminkou spravedlivého rozhořčení. Zadržé můžeme omezit moc tím, že ji podřídíme svobodně vytvářené a svobodně vyjadřované vůli většiny, vázané úctou k právům menšiny — i menšiny zaslouženě nepopulární. Hledat člověka nebo skupinu, kterým bychom mohli bez starostí svěřit moc, je marné. Vylučovat z národa každého, komu bychom ji svěřit nemohli, nutně vede k situaci, ve které se každá skupina představuje za jedinou pravou představitelku "lidu" a jedineč schopnou výkonu moci. Otázka není, jak najít tu správnou vrchnost, ale jak nahradit vrchnost samosprávou. To znamená, že se musíme především zbavit potřeby vrchnosti (o tom později) a vytvořit si základní vědomí sounáležitosti, schopné obsáhnout názorové rozdíly.

To je základní. V naprosto rozděleném národě není demokracie možná. Nejde tu jen o ten základní souhlas s principem práv jedince a souhlasu většiny, ale o základnější vědomí sounáležitosti, o sdílenou pravdu, společné chápání dějin. To se nedá vytvořit smazáváním rozdílů, ale jen tím těžkým poznáním, že jak Komenský, tak Balbín, Masaryk jako Šmeral, Peroutka i Gottwald, nesmiřitelní odpůrci v naší minulosti, patří k naší rozdělené a přece jen sdílené totožnosti. Pro mě, vyhnanec z vlastní země, to znamená hořké, osvobozující poznání, že nejen oposice a exil, ale i vrchnost, která mi upírá právo na vlast, je částí mého národa. Mon ennemi, mon semblable — to poznání jsem se pokusil vyjádřit uvedením dvou protichůdných jmen.

Připojil jsem k nim třetí, jméno mladého člověka, který zemřel ve jménu sdílené naděje, protože to základní doznání sounáležitosti je možné jen tehdy, když je poji i vědomí sdílené naděje. Když umíral Jan Palach, zdála se nám ta naděje ještě jasná. Po sedmi letech normalizace je daleko problematičtější, ale stejně důležitá. Proto za základní úkol našeho dnešního myšlení znovu považuji to hledání sdílené pravdy a sdílené naděje.

Tím přecházím k druhému bodu. Z dopisu za dopisem vyčítám hořký podtón bezvýchodnosti. Vyjímku tvoří jen ti nejmladší, jejichž představy o Americe se zakládají výhradně na usměrněném sdělování po srpnu. Ti opravdu věří, že kapitalisté a impérialisté dnem i nocí připravují útok na země světové socialistické soustavy a jen hledají příleži-

tost, jak podlomit a zničit náš socialistický režim. Vykládají si to ovšem po svém, že Američané jsou celí žhaví nás osvobozovat, a nemohou se dočkat. Starší mají realističtější představy. Chápu, že západní země a Spojené Státy nemají nejmenší zájem na zasahování do vnitřních záležitostí jiných zemí, pokud tyto země neohrožují americké zájmy. Co si dělají doma, to jim je jedno. Mají o tom své názory. Věří na lidská práva a svobodu většinového rozhodování, neschvalují diktaturu a omezování lidských práv — ale to v nejmenším neznamena, že by se cítili povolání zasahovat víc než slovy mimo vlastní hranice. Demokratičnost Ameriky se projevuje i v tom, že druhým nevnučuje své představy. Věří na úctu k druhému, včetně svrchovaných států, s jejichž vnitřní politikou nesouhlasí. Zahrnuje do toho na př. i komunistický režim na Kubě od té doby, kdy se Castro přestal pokoušet o vývoz revoluce.

Dnešní sovětská politická stabilizace jaltského dělení Evropy, nepřesně označovaná za détente, americké zájmy nenarušuje. Naopak, zaručuje klid ve střední Evropě. Špiš prudká demokratizace, jako v Maďarsku v roce 1956 nebo v Československu v roce 1968, by mohla americké zájmy ohrozit tím, že by mohla narušit stabilitu a zatáhnout do konfliktu i Ameriku. Američané naprosto jasně sympatizují s našimi tužbami po svobodě a demokracii a jsou ochotní poskytnout azyl obětem našich vnitřních třenic, ale to naprosto neznamena, že by nás chtěli osvobozovat. To považují za naši vnitřní záležitost.

Z toho pochází ten pocit bezvýchodného pesimismu, a myslím, že pokud svoje naděje skládáme v pasivní očekávání osvobození, je oprávněný. Dokonce myslím, že by byl oprávněný nejen v současném údobí velmocenské stability, ale i až zas v Evropě dojde k novému rozdělení karet. "Dějiny" nás nemohou osvobodit; maximálně nám mohou poskytnout příležitost k osvobození. Rozhodující bude naše schopnost, využít té příležitosti, jako jsme ji využili po první světové válce, zatím co v sousedních osvobozených zemích se svoboda stala obětí diktátoru, bez kterých se naši sousedi nedovedli obejít.

Otázka pesimismu a optimismu se pro mě proto váže na naši schopnost; vytvořit si předpoklady k využití příležitosti. V dopisech, kterými čtenáři reagují na *Na vlastní kůži*, vidím důvod k optimismu. Ne ovšem pro "osvobození" nebo návrat. V údobí velmocenské stability spadají státopravní změny do oblasti realismu. Exil musí počítat s tím, že ještě mnoho let svému národu nejúčinněji poslouží mimo dosah Směrnic pro tisk. Můj optimismus je základnější: vztahuje se na životaschopnost a budoucnost našeho národa. V těch dopisech, psaných na zálepce někde na rakouské poště, nepřevládá tón malingerné revnivosti lidí, kteří budou vždycky potřebovat vrchnost, ani tón odevzdaného vyčkávání, "až nás někdo osvobodí". Píší je jasně lidé, kteří myslí, pracují, tvoří a doufají. I ten nekritický obdiv ke všemu americkému může mít svou pozitivní stránku.

To, čeho si vážím na Americe, není ovšem to, co imponuje mladým — vysoká životní úroveň, možnost všemožných módních a jiných výstřelků, ale to, co leží za nimi. Je to především hluboce zakořeněná demokratičnost amerického života, která se projevuje nejen ve volbách, ale i v přímo instinktivní úctě k právům každého jedince, včetně těch vyšších. Projevuje se stejně v americkém pocitu osobní odpovědnosti. Američan normálně nereaguje na problém stěžováním a dožadováním, aby to někdo napravil — zase dlouhým návykem demokracie si skoro instinktivně klade otázku, jak bych to mohl napravit, nebo aspoň, jak přispět k nápravě? Konečně se projevuje v americké pracovitosti. Američan normálně chápe práci jako vhodné pojítka mezi přáním a naplněním, ne jako nutné zlo, když se o to někdo nepostará. V tom je síla demokracie: každá vrchnost žije z toho, že ji poddaní, ať sebe nespokojenější, nakonec potřebují — svobodná společnost vrchnost především nepotřebuje.

Tomu všemu se můžeme od Američanů učit, a ostatně se tomu můžeme učit i doma, od Masaryka, který nám v beznadějně stabilním devatenáctém století předkládal program budování svobody a demokracie v každodenním životě, v sobě samých. Nepřipadá mi dnešní údobí jako údobí vynucené pasivity, kdy nic k ničemu nevede. Naopak, připadá mi jako údobí, kdy na všem záleží: údobí, ve kterém si vytvoříme a nebo také nevytvoříme předpoklady svobodného života.

A to zas vede k třetímu bodu, o kterém se zmiňují čtenáři — k pocitu hlubokého mravního rozkladu naší dnešní společnosti. Jeden čtenář mi napsal, "lidi nechtějí, co mají, okupaci, diktaturu, ale co by chtěli, z toho je jasné jen jedno, právo na flákání, jako by to už byla biologická potřeba". Dodal bych, že právo na flákání může zaručit právě jen samoděržavný režim — svoboda si vyžaduje odpovědnost, nejen v práci, ale především v řešení společenských problémů. (Také je třeba dodat, že český pracující dodnes pracuje dobře, čistě a svědomitě, když dělá na svém, na záhumenku nebo jako melouch — fláká se "na panském", v zaměstnání. To je znak všech feudálních poddaných, včetně našich dnešních). Další čtenář píše, že "projev mužnosti je pro ně, udělat pár dvanáctek a pár frťanů a každé den jednu ženskou". Vysvětluje to úspěšnou protináboženskou propagandou: "mnoho lidí u nás sedlo na lep a náboženství se vysmívá, stalo se i módou dělat vtipy na kněze nebo pokládat za zženštilého, kdo se modlí a pod". A uvádí, že v knize *Na vlastní kůži* se o náboženství nezmiňují.

Je to závažné. O rozsahu takového rozkladu si je těžko utvořit přesnou představu, ale je zjevně skutečný a smrtelně nebezpečný. Opravdu smrtelně: mravním rozkladem umírá člověk a zůstává jen hovádko, které se neobejde bez pána. Když poklesneme na zvířecí úroveň, nebude nám nic platné, že to nebylo naší vinou. Budeme stejně schopni jen života ve zvěřinci a jen pod bičem krotitele.

Ale je to opravdu následek sníženého vlivu církví? Myslím, že příčiny jsou hlubší. Zdaleka nepodceňuji význam náboženského momentu. *En philosophe* bych řekl, že základ vši morálky je v poslední instanci náboženský — ale vázat mravní úroveň přímo na vliv církve přeskakuje, myslím, několik důležitých mezičlánků.

V běžné mluvě obyčejně označujeme za morálku všechna pravidla společenského chování, a nerozlišujeme mezi normativní morálkou a deskriptivní ideologií mravů a zájmů. Jde ale o dvě ostře odlišné věci. Některá pravidla — to, co jsem nazval "ideologií mravů a zájmů" — nepředstavují opravdu nic, než odraz skutečnosti ve vědomí. *Má být* je tu jen odrazem *je*. Tak třeba zásada, "oko za oko, zub za zub", prostě zrcadlí podmínky džungle, zásada "každé den jednu ženskou" odráží pudový základ, zatím co zásada, "kdo neokrádá stát, okrádá rodinu", věrně vyjadřuje podmínky naší dnešní společnosti. Ale takovou ideologii mravů a zájmů je třeba odlišit od morálky v přísném smyslu. Zásada "nezabiješ!", "nesesmilníš!", nebo zásady rovnosti a úcty k člověku v žádném případě nejsou odrazem skutečnosti. Naopak: představují výzvu člověku, aby svůj život povýšil z čistě přirozené úrovně na výrazně lidskou úroveň, na které už pudů neurčují lidské jednání, ale lidské jednání dává smysl pudům, jako láska dává smysl pohlavní žádosti. Morální zásada nezrcadlí přirozenost — dává jí smysl a vyžaduje od člověka vědomí a vůli, kterou se utváří výrazné lidství.

Morálku na rozdíl od ideologie mravů a zájmů nemůžeme odvodit z hmotné přirozenosti o nic víc, než lidství, tu masarykovskou humanitu. Morálka a lidskost začínají konfrontací čistě přirozeného, pudového tvora s ideálem lidství. Začínají, když člověk poprvé vidí svět a bližního ne už jen jako předmět manipulace, ale jako předmět úcty, něco posvátného. Svou humanitu — na rozdíl od zvířecí přirozenosti — nachází v bližním, když v něm spatří božího tvora, něco posvátného, hodného úcty. To je opravdu náboženský moment. Nejlépe to popisuje německý fenomenolog náboženství z minulého století, Rudolf Otto, v knize *Das Heilige*, pojmem náboženského a priori. Ve střetnutí s pocitem posvátnosti života a světa nachází člověk lidskost a morálku — ne už ideologii mravů, ale opravdovou morálku, výzvu, aby se řídil zásadou úcty k posvátnosti Božího člověka a světa, ne principem pudového ukojení. To považují za základ vši morálky — psychologická a historická vysvětlení pak mohou nabídnout model mechanismu, kterým k tomu dochází, ne ale princip toho základního momentu.

Ale zatím co podklad morálky považují v tomto smyslu za náboženský, morálku samu nemohu vázat přímo na pozitivní náboženství a církve. To platí i o morálce, kterou církve hlásají, pokud to ovšem není jen ideologie církevních zájmů. Není to morálka čistě církevní nebo náboženská, ale morálka především lidská, vyplývající z úcty a lásky k

člověku a světu — včetně sebe a svého světa — jako tvorům Božím.

Církev a pozitivní náboženství tu ovšem hrají důležitou úlohu. Povšechné vědomí posvátnosti člověka a světa jako tvorů Božích vyjadřují obřadem a vírou a svým mravním učením předkládají člověku vzor, co to znamená, řídit se v denním životě ne pragmatickým chápáním bližního a světa jako objektů manipulace, ale s pocitem úcty a posvátnosti. Omezení církevního vlivu ochuzuje společnost právě o tyto výrazy lidskosti. Proto společnost omezuje a odlidštuje — ale ne nutně: omezení církve samo o sobě nemůže člověka připravit o ten základní pocit posvátnosti.

Za základnější považují celý útok našich vrchností na naši lidskost, totiž právě na tu schopnost, chápat život a svět, včetně sama sebe, s úctou a pocitem posvátnosti. Základ útoku je filosofický: materialismus vysvětluje všechno vědomí jako odraz hmoty a proto nedovede pochopit pojem morálky, jen ideologie mravů a zájmů, která klesá s poklesem úrovně společenského života. Nepůsobí filosofickým argumentem, ale přímo, politickým dopadem. V posledních letech prožíváme všechno, co připravuje člověka o lidskou důstojnost — omezení základních lidských práv, ponížení, překroucení pravdy na past pro důvěřivé, zneužívání moci, podvod a lhaní, ze všeho snad nejvíc to stálé lhaní, stálé ohlížení přes rameno. Zvykli jsme si na tolik, co v člověku podráždí úctu k sobě a pocit posvátnosti života, že už si to často ani neuvědomujeme.

V jednom dopise to zachytil pisatel výrazem "nivelizace na úrovni hnusu". Kolik úcty k sobě si může zachovat člověk, kterého režim nutí denně lhát, uchylovat se k podvodům a krádeži, jen aby sehnal šest mosazných šroubků osmiček, přijímat urážky malých diktátůrků a pokorně se doprošovat všeho, co by mělo být v lidském životě samozřejmé? Chápu tu ztrátu úcty k sobě a druhému, a myslím, že je to právě ona — a nejen nedostatek církevního učení — která se projevuje v našem mravním rozkladu.

Ale i když chápu, připadá mi to smrtelné. Nejde mi ani v nejmenším o mravokárné pózy. Svě poklesky nepovažuji za o nic méně káratelné, a vím, že i farizejství je ničivá lež. Nekárám a nechci kárat — jde mi jen o jasné uvědomění následků a stejně jasné vědomí požadavků sebezáchovy. V žádném případě nechci, nemohu a nikdy nebudu ani v nejmenším vyčítat člověku, kterého třicet let ponížení, strádání a urážek připravilo o všechno vědomí vlastní důstojnosti a úcty k bližnímu, když se z něj stane děvkař, alkoholik, nebo docela obyčejný, nedramatický podvodníček. Ví, čím je vina. Ale vím také, že to bohužel nemění objektivní fakt, že podlehnutím člověk neodvolatelně utvrzuje své ponížení.

Proto myslím, že naše sebeobrana dnes nemůže vycházet z nadějí na osvobození, ale především z hledání sebeúcty a pocitu posvátnosti života, člověka i světa. Ne, že by nám

k tomu dnešní podmínky dávaly důvody. Opak je pravda: nivelizace hnusu vyvolává sebeopovržení. Ale potřebujeme zachránit svou vlastní lidskost. Potřebujeme v sobě vytvářet čestnost, sebeúctu, úctu k životu, pravdivost, všechno, co utváří člověka k obrazu humanity, ne jen na odraz pudu, i když podmínky každodenního života přímo nabízí důvod a omluvu k mravnímu rozkladu. Kiplingova báseň, "Když...", kterou míval Masaryk pod sklem na pracovním stole, je dnes zas akutně aktuální.

Ale nemyslím, že je to jen náš nejlepší způsob sebezáchovy, ale také náš nejlepší akční program k přerodu společnosti v mezích dnešního údobí. Deprimující dopad dnešní situace se neváže jen na přítomnost vojsk nebo na vrchnost v cizích službách. Více nás ničí, co si děláme sami. V jednom dopise píše čtenář o "pasivním zlu, které nedělá přímo KSČ, ale umožňuje je dělat. ... Náš národ velice snadno akceptoval hozenou rukavici ve formě decentralizovaného diktátorství. Diktatura je "postoupena", "decentralizována", pěkně zhora dolů. Do prodejny Pramenu je "jmenován" vedoucí, už je o jednoho diktátora víc. Jeho pravomoc je sice co do obsahu omezena na prodej potravin v jisté ulici, v té ulici je zato absolutní. ... O diktátorech na úřadech a pod., myslím není třeba mluvit".

Jenže to právě je, co nás nejvíc ničí. Známe to z války. V zemích jako Dánsko a Holandsko, kde většina obyvatel nebyla ochotna využít příležitosti a řídila se dál zásadami lidskosti, byl každodenní dopad okupace daleko méně citelný než v zemích jako Francie, kde se okupace stala záminkou pro mravní rozklad. Naše dnešní meze nejsou zdaleka tak úzké, jak se nám jeví. Pokud dokážeme odmítnout pokušení, abychom se "přizpůsobili době", pokud si zachováme úctu k sobě i svým bližním, pokud nevyužijeme svůdného zdůvodnění k mravnímu rozkladu, které nám situace nabízí — když lže a krade vláda, proč ne já? — můžeme výrazně změnit každodenní dopad situace a vytvořit si i za dnešních podmínek prostředí hodné člověka. Není pravda, že dnes je všechno jedno — právě proto, že jde o každodenní život, záleží dnes na každé maličkosti.

Říkal to už Masaryk za Rakouska, a odezva na knihu *Na vlastní kůži* mi potvrzuje, že to platí i dnes: konkrétní program dneška je především to masarykovské budování národa. Je v zachování lidské úcty, k sobě i bližnímu, ať už je bráníme náboženským přesvědčením nebo humanistickou filosofií. Je v překonání vši malichernosti, zapšklosti, nečestnosti a nepravdy v nás samých, je v myšlení, které nesvaluje odpovědnost ale hledá možnosti. Je ve všem, co vzdor podmínkám vytváří národ schopný lidského, svobodného života. A je nakonec v dialogu, v diskusi vedené vzájemnou úctou, v hledání společné pravdy. Dnešní vrchnost to kvalifikuje jako pravicovou úchytku smířlivectví, v opozici jsou lidé, kteří to odsuzují jako kolaboraci. Masaryk ale té diskusi říkal demokracie.

Co řeší a co neřeší

NOVÁ ZEMĚDĚLSKÁ DAŇ

V halasném vytrubování díky a slavnostech k 25. výročí kolektivizace, za stálého zdůrazňování úspěchů československého zemědělství a obětavosti jeho pracovníků, za břeškné muziky a znásobeného počtu zábavných pořadů pro zemědělce jak v televizi, tak v rozhlase, se v náramné tichosti scházel zemědělský výbor a poté Federální národní shromáždění, aby v pozoru a poslušnosti, zvané jednota, samozřejmě zcela demokraticky, schválily novou zemědělskou daň, protože — jak se praví v politickém zdůvodnění — “dochází k nežádoucím tendencím zejména v prohlubování důchodové diference mezi jednotlivými organizacemi, a to jak v rozdílných, tak i stejných (sic!) přírodních podmínkách”.

Přeloženo:

V JZD (protože vlastně jen těch se nová daň dotýká, jak ukážeme) kde dobře pracovali, využili přírodních podmínek a uměli jim vtípně přizpůsobit skladbu produkce, začali značně vydělávat, nashromáždili dost peněz na rozvoj výroby dle vlastního uvážení, a přes veškerou spoutanost tím přece jen získali víc svobody — a to se nesmí. Je třeba jim větší část prostředků na rozšířenou reprodukci (státní statky je nemají) sebrat a disponovat s nimi z centra (státu, kraje, okresu), aby tam museli častěji chodit s prosíkem a dotazy, co smějí a nesmějí dělat, a vůbec byli poslušnější.

Vždyť už mnohá JZD nešlo udržet ani prostřednictvím úvěrové politiky, přes banku, která samozřejmě přiděluje úvěry jen se souhlasem nadřazených zemědělských orgánů: Jestliže investiční úvěry činily v roce 1967 přes 7 miliard Kčs, do roku 1972 klesly na 4,3 miliardy a na nových investicích se banka podílí dnes jen 12 procenty z jejich hodnoty!

A navíc si lidé v dobře vedených družstvech začali dost vydělávat, a právě tady docházelo k těžkým bojům, když politické orgány chtěly osvědčená vedení odstranit a nahradit je politicky spolehlivými kádry.

Byl tedy nejvyšší čas zbylou volnost JZD omezit, i když dle cudného zdůvodnění vlády o nic takového samozřejmě nejde, ta jen chce “...zvýšit účinnost komplexního řízení zejména v oblasti věcných záměrů plánovitého rozvoje zemědělské výroby”, a to na základě rezoluce XIV. sjezdu KSČ, která ukládá “provést úpravu zemědělské daně jako jedno z opatření v rámci dalšího zdokonalování soustavy plánovitého řízení národního hospodářství...”

Levičácké tendence centralistického řízení se tedy dál v zemědělství prosazují. Byrokrat všemu rozumí, a tak vládne a

vše řídí, zatímco pracující — a v tomto případě zemědělský družstevník — má jediné právo, realizovat jeho nařízení a pracovat (obětavě, samozřejmě, a s důvěrou).

ZATRACENÉ DRUŽSTEVNICTVÍ

Jak jsme už uvedli, nová zemědělská daň zasahuje především a vlastně jedinečně zemědělská družstva. Historie tedy pokračuje...

Státní či družstevní (čili: určitá forma samosprávy pracujících), to byl u nás vždycky předmět sváru, řešený samozřejmě ve stínu velikého Stalina.

Až do let 1962-63 a od roku 1969 znovu levičácké konservy, tvořící převážnou část státní byrokracie, právě v zemědělství nejmocnější, vyznávají, zastávají a prosazují jen tu “nejvyšší formu socialistického vlastnictví” — státní. Státní by mělo být všechno, i to, čemu se z propagačních důvodů musí ponechat družstevní nálepka. A k tomu směřují, i když život velmi přesvědčivě říká něco jiného, jak ukazuje srovnání mezi (byť oktrojovaným) družstevním sektorem — JZD — a státními statky.

Celkový vývoj výkonů (v milionech Kčs) byl například v těchto sektorech v letech 1967-1972 takový:

	1967	1968	1969	1970	1971	1972
JZD	34.744	37.806	40.494	41.495	43.821	47.198
státní statky	10.932	11.984	12.458	12.835	13.434	14.261

Ještě přesvědčivěji ve prospěch JZD hovoří ukazatel hrubého důchodu (v milionech Kčs):

	1967	1968	1969	1970	1971	1972
JZD	19.364	20.706	21.730	20.934(!)	22.137	24.021
státní statky	4.293	4.680	4.615	4.331	4.544	4.811

A zatímco JZD v těchto letech, vyznačujících se neustále rostoucími náklady na výrobu (inlace), dokázala udržet čistý zisk, státní statky ho vykazují jen v minimálních částkách — i při státní podpoře (v milionech Kčs):

	1967	1968	1969	1970	1971	1972
JZD	6.507	6.602	6.420	5.454	6.023	6.379
státní statky	325	624	385 (!)	19 (!)	38	200

Nejpřesvědčivější je pak srovnání rentability (přičemž ovšem musíme zase vzít v úvahu inflační růst nákladů na výrobu) — vyjádřeno v procentech:

	1967	1968	1969	1970	1971	1972
JZD	22.22	20.54	18.39	14.51	15.23	14.93
státní statky	2.99	5.36	3.13	0.14	0.29	1.38

Už jen tyto dílčí údaje jsou tak přesvědčivé, že by stály nejen za úvahu, ale mohly by sloužit jako poučení.

Komunistická strana Maďarska, země, která se podílela na okupaci ČSSR v roce 1969 a tedy stála při likvidaci našich reform, k nimž patřila i obroda československého zemědělského družstevnictví, brzy nato na svém sjezdu uznala družstevní sektor pro jeho dynamiku za zcela rovnocenný a rovnoprávný státnímu sektoru a poskytla mu všestrannou podporu (o této části usnesení maďarské strany se u nás mimochodem nesmělo ani mluvit).

U nás tato — byť omezená — dynamika nikoho z vládců zřejmě nepoučí, naopak je vede k tomu, aby ji ještě omezili. V podstatě tím, že se odsaje z prosperujících družstev větší část prostředků na rozšířenou reprodukci.

Jestliže si totiž zákon o zemědělské dani prostudujeme, zjistíme, jak jsme už také uvedli, že je namířen výhradně proti JZD. Ostatní sektory zemědělství ponechává ve stejné situaci jako dosud, nebo je dokonce zvýhodňuje, s onou podivuhodnou logikou: Máme na ně doplácet ze státní pokladny, nebo snížit daň? Vždyť druhá alternativa vlastně vše zjednodušuje — budeme doplácet méně (nebo stejně a tím jim skrytě přidáme). A tak pozitivní v novém zákoně je pouze podpora společných (kooperačních) podniků, které jsou od daně na delší dobu osvobozeny, a pak do jisté míry rozšířená podpora výsadby nových speciálních kultur, které přinášejí užitek až po několika letech.

VLASTNĚ O NIC NEJDE...

Poslanci, kteří se podvolili (nebo byli nakomandováni?), že novou daň vysvětlí v televizi, rozhlase a tisku, se zřejmě cítili nesví. Něco jiného jsou řeči za zdmi zasedací síně a něco jiného je pak vysvětlovat v okrese a ve vlastním družstvu, že se vlastně nic nestalo a všechno je v pořádku: Člověk se vystavuje nebezpečí, že ho buď budou pokládat za blázna nebo nebezpečného člověka. Pokud jde o jejich vlastní družstva, pak takový poslanec ví, že to opravdu nějak srovná: Režim má zájem na tom, aby jeho družstvo — z propagačních důvodů — prosperovalo a on sám má dost styků, aby našel ruku páně otevřenou, bude-li potřebovat něco zalepit. Ale tím hůř se na něho bude dívat okolí, a on to ví.

Proto ty rozpaky: Vždyť ještě ve chvíli, kdy poslanci poslušně zdvihali pro zákon ruce, nevěděli, jak se doopravdy v zemědělských podnicích projeví.

Výklad k zákonu, opírající se o propočty z roku 1972, tvrdí, že daň z pozemků (jedné z částí celkové zemědělské daně) se v celém zemědělství zvýší jen o 70,7 milionů Kčs, a to asi bude pravdivé a koneckonců to je opravdu oprávněné a tedy zdůvodnitelné. Jde o progresivnější odstupňování daně podle přírodních podmínek.

Ale pokud jde o daň ze zisku, nahražující dosavadní systém daně z hrubého důchodu, pravděpodobně ani jeden z poslanců nevěřil, že v celém zemědělství povede ke zvýšení o pouhých 79 milionů Kčs. Háček je totiž v tom, že daň v JZD s podprůměrnou rentabilitou (i když je zaviněna neschopným vedením) klesne, a tak bude možné (teoreticky) snížit státní dotace na ztráty (nebo je z výnosu daně od jiných JZD zachovat, případně ještě zvýšit a tak vylepšit hospodářské výsledky). Ale u 54,4 % JZD s rentabilitou od 14,9 % se daň zvýší, a nikoliv jen o těch 79 milionů Kčs, ale dle propočtu na základě statistik z roku 1972 o celých 347 milionů Kčs. Ani tomu však nelze věřit. Vždyť rentabilita i zisk už v následujícím roce 1973 v JZD značně vzrostly a s nimi i původní zemědělská daň:

	rentabilita - %	(zisk v milionech Kčs)	zemědělská daň (v milionech Kčs)
1972	14.93	6.381	937
1973	16.06	7.308	1.120

A jak to tedy bude v roce 1974, který není ještě uzavřen? A jak to potom dopadne při novém ostřejším zdanění v roce 1975?

To nikdo dnes nedokáže předpovědět. Neztlumí nové zdanění zisků zájem o jeho tvorbu? Nezmírní naopak tlak na snižování nákladů? To nedokáže dnes uspokojivě zodpovědět ani ministr zemědělství.

Dřívější daň vycházela z hrubého důchodu. Nebylo to ideální řešení. Ale i zisk jako základ pro výpočet části zemědělské daně má svá úskalí, a ta se mohou projevit, i když nelze odhadnout, v jaké míře.

ZDANĚNÍ TAKZVANÉ NEZEMĚDĚLSKÉ ČINNOSTI

Nezemědělská činnost, do níž spadá přidružená výroba, byla mnoha činitelům v tomto státě trnem v oku a od okupace existovaly silné tendence na její maximální omezení. Ukázalo se, že to není z několika důvodů možné:

Přinášela družstvům finanční prostředky, kterými družstva vyrovnávala diferenciální rentu (v neúrodných oblastech), a kdyby byla přidružená výroba zrušena, byl by musil stát zvýšit dotace.

Práci JZD pro mnohé podniky nelze pro nedostatek pracovních sil nahradit (zvláště lesy, údržba silnic apod.), a protože se přidružená výroba zaměřuje ve značné míře také na úzkoprofilové činnosti, její zrušení by prohloubilo v těchto činnostech krizi.

V dobře prosperujících družstvech přinesla přidružená výroba prostředky na investiční činnost, zvýšení úrodnosti půd a stabilizaci kádrů — a tyto prostředky by se musely hledat jinde.

A tak důležité je, že přidruženou výrobu a nezemědělskou činnost bere zákon na vědomí a počítá s ní. Poskytuje jí tím větší jistotu. Přitom jí ovšem zdaňuje, a to od určité procentuální výše z celkových tržeb (při odpočítání částky za nezemědělskou činnost v době vegetačního klidu), stanovené diferencovaně podle přírodních stanovišť.

Když už se k tomuto zdanění přistoupilo, zdá se tento systém racionální, ovšem odsaje zvláště z JZD hospodařících v dobrých přírodních podmínkách další a velmi značné částky (10% z tržeb nad povolený strop). Kolik set miliónů to bude dělat, o tom se cudně mlčí.

Přitom zase — nezemědělská činnost se nezdaňuje oborovým ředitelstvím a sdružením státních hospodářských organizací. Když důslednost, tak tedy důslednost: Jde přece o přistřižení křídel JZD.

BRZDA PRO MZDOVOU INFLACI

Intenzivní inflační pohyb na trhu se projevuje v ČSSR i v tlaku na inflační růst mezd. Pokus o jeho zabrzdění v průmyslu značně troskotá, zvláště po sérii neoficiálních stávek v podnicích, kde chtěli zavést nový mzdový systém (jinde zas došlo k hromadným výpovědím ze strany zaměstnanců).

Zabrzdit růst mezd v Československu se nemůže podařit pro velký nedostatek pracovních sil.

V zemědělství s jeho specifickými podmínkami (živočišná výroba — špinavá pracoviště, šestidenní pracovní týden, práce o nedělích a svátcích; rostlinná výroba — sezónnost s vysokými přesčasů a prázdnými měsíci) tento nedostatek pracovní síly je pak zvláště tísnivý, racionalizačními opatřeními ho nelze odstranit, a tak jsou zemědělské podniky nuceny platit lidem tak, aby je "za každou cenu" získaly a udržely (často bez ohledu na kvalifikaci a kvalitu jejich práce). Proto zcela zákonitě došlo v posledních letech v družstvech k prudkému růstu odměn a mezd, nejen z inflačních důvodů, ale především ve snaze dohnat ostatní národní hospodářství, jak ukazuje toto srovnání průměrných měsíčních odměn:

	Národní hospodářství	JZD
rok 1970	1.937, — Kčs	1.685, — Kčs
rok 1973	2.161, — Kčs	2.075, — Kčs

Přitom jsou ovšem značné rozdíly v odměňování podle hospodářské úrovně JZD. V roce 1972 byla odměna takzvaného přečteného pracovníka (souhrn celkem odpracovaných hodin dělený pracovní dobou dává tohoto teoreticky přečteného pracovníka — tak se to dosud vykazovalo) průměrně 19.307, — Kčs, ale ve ztrátových JZD (celkem 534 JZD) jen 16.914, — Kčs. Také podily na hospodářských výsledcích se pohybovaly v rozpětí 0,6 — 30,7% celkových odměn. Fakt ovšem je, že jen tím bylo dosaženo v dobrých JZD stabilizace kádrů a podstatně se zlepšila věková struktura i kvalifikace. Každý negativní zásah proto může být velmi nepříznivý.

Ale příjmy obyvatel se musí brzdit, a tak se k tomu přikročilo i v novém zákoně, ve spojení se zemědělskou daní.

Autoři si pravděpodobně byli vědomi jak riskantnosti tohoto zásahu, tak i inflačních trendů v národním hospodářství, a tak stanovili, že průměrné platy, které mají být základem pro další výpočet této součásti zemědělské daně, stanoví rok od roku příslušná ministerstva.

Vážné však je, že už nepůjde o takzvaného přečteného pracovníka, protože lidé v družstvech pracují často značně přesčas, nýbrž stanovený limit se jednoduše násobí počtem pracovníků. A zatímco tato částka zůstává nezdanitelná, všechno nad ni se zdaňuje — padesáti procenty! (Pro srovnání: V SSSR se zdaňuje také překročení určitého stropu mezd — nezdaněný průměr je 60 rublů na pracovníka měsíčně — ale pouze osmi procenty). Znamená to, že přesčasová práce, dosud stále nutná, přestane být pro družstevníka přitažlivá. Je otázka, jak lidé na toto opatření budou reagovat (lze je ovšem různě obejít, případně zastřít, záleží na chytrosti družstevních ekonomů).

Kolik tohle státu vynese, se také neuvádí, pravděpodobně pěkných pár set miliónů Kčs.

A kolik nepříjemností to přinese, lze zatím těžko odhadnout.

Fakt je, že hned po odhlasování zákona došlo k přetlačování s ministerstvem, aby stanovilo průměrný limit co nejvyšší.

Ostatně nejde o jediný odvod, který JZD z odměn odvádějí. Z dřívějšíka stále platí, že družstvo musí zaplatit z celkové částky odměn trvale zaměstnaných pracovníků 12,5% na sociální zabezpečení (tento příspěvek ale neplatí například meliorační družstva, plemenářské podniky, velkovýkrmny atd.).

Sečteno všechno dohromady, dá to pěkných pár miliard Kčs.

CO ZÁKON NEŘEŠÍ

Pro direktivně řízené hospodářství je nejspolehlivější kráčet ve vyšlapané koleji a vyvarovat se každé větší odchylky. Je velmi riskantní provádět velké změny, zvláště jde-li o odvětví, které jakž takž funguje a každodenně zajišťuje trh v základních ži-

votních potřebách. Každá změna se stává administrativně nesmírně složitou, i když by byla velmi potřebná.

A tak zákon respektuje stav, jaký je, včetně jeho nedostatků. Jen odsává peníze, aby jinde díry zalepil, místo aby se realizovalo jiné, efektivnější řešení.

Především počítá s tím, že při současné kádrové politice budou mnohá družstva špatně řízena, a místo aby vytvářel tlak na odstranění neschopných vedoucích, poskytuje takovým družstvům daňové úlevy (k tomu pak přistoupí ještě různé státní podpory).

Stejně respektuje i stav — skladbu výroby se všemi nedostatky, které z toho pocházejí — v extrémních oblastech, kterých je v ČSSR 18,5% (z toho 9,3% v ČSR a 34% na Slovensku). Vůbec si nedovoluje tedy vytvářet tlak na řešení, respektive základní přeorientaci zemědělské výroby v těchto oblastech (skladba a zaměření výroby tak, aby se stala efektivní), třebaže námětů k řešení bylo v letech 1967-68 vysloveno velmi mnoho a dodnes jsou nevyužity.

A konečně je zde komplex problémů, které zákon ani řešit nemohl, ale které ovlivňují a budou ovlivňovat jak výrobu, tak hospodaření zemědělských podniků dokonce mnohem výrazněji, než tento zákon.

Jde především o nákupní ceny za zemědělské výrobky, které jsou rozhodující pro orientaci československého zemědělství a jeho efektivnosti.

Srovnání vlastních nákladů na hlavní produkty dle výrobních oblastí s jejich průměrnou realizační cenou, odhaluje obrovský nepoměr v rentabilitě rostlinné a živočišné výroby (v rostlinné byla v roce 1971 přes 36%, zatímco v živočišné — 0,6%), a zvláště pak ztrátovost v hlavních živočišných produktech, skotu a mléce.

Ceny za zemědělské výrobky jsou mnohem silnějším regulačním faktorem, než zemědělská daň, i v uvedené podobě. Jsou-li v pořádku a v čele podniků stojí schopní vedoucí, stačí v podstatě (při operativní svobodě zemědělských podniků ovšem) k reorganizaci zemědělské produkce a její skladby tak, aby odpovídala přírodním podmínkám, stavu pracovních sil (závažný faktor v pohraničních a horských oblastech), vybavenosti podniků i společenské potřebě (trh). Pak už jen stačí nabídnout zemědělským podnikům vhodné náměty k řešení (například speciální plemena k produkci hovězího na pastvinách, kooperační a jiná propojení vnitrozemských podniků s podhorskými oblastmi, moderní technologii apod.) a ony po nich samy sáhnou. To je zkušenost z let 1966-69, kdy zemědělské podniky — díky uvolnění — vyřešily předtím neřešitelný problém (rozuměj neřešitelný v direktivním systému) specializace, ovšem pro krátkost doby nestačily řešit všechno. (Pomalé reakce ministerstev, nedostatek vhodných technologických zařízení, materiálu a pod). Právě to položilo

základ k relativní prosperitě zemědělství v dalších letech, kterou dnes vydává režim za vlastní zásluhu.

Nejde však jen o nákupní (velkoobchodní) ceny, ale o ceny realizační a tím rozpětí mezi nimi. Právě tímto rozpětím, respektive zisky docilovanými Zemědělskými zásobovacími a nákupními závody, zpracovatelskými podniky (jatkami, škrobárny, cukrovary, lihovary atd.) a ostatními, se odsávají ze zemědělství miliardové částky (i nový zákon stanoví těmto podnikům vysoké procento odvodu ze zisku, ale to nejsou jediné finanční prostředky, které odtud plynou do státní pokladny) a je otázka, jak se tyto obrovské miliardové sumy vrací zpět k rozvoji odvětví zemědělství a výživy.

* * *

Nový zákon o zemědělské dani a jeho vliv na vývoj zemědělství tedy nelze přeceňovat. Je v podstatě výplodem tendencí na postupnou tichou likvidaci zemědělského družstevnictví a projevem snahy zabrzdit mzdovou inflaci i v zemědělství, případně i pokusem získat z JZD další velké částky k financování zemědělství. Tím samozřejmě může v některých oblastech státu vyvolat určité nepříznivé reakce. Ne snad stávkový a pobouření: na to jsou družstevníci příliš chytrí. Určitě si však důkladně promyslí, zda je výhodnější se dále plahočit za dalším zvýšením zisku, a zda se jim za tvrdého zdanění vyplatí pracovat přesčas. Tady si ovšem zákon ponechává zadní dvířka: kdyby mzdový strop narazil na pasivní rezistenci, mohou ho ministerstva takřikajíc okamžitě zvýšit.

Jinak zákon respektuje, jak už jsme uvedli, a tím do jisté míry i petrifikuje stav, který v zemědělské výrobě dnes existuje. Ani jeden problém nevyřeší, a to lze bezpečně říci.

Rozhořčení a nejistota, které jeho projednávání vyvolalo, opadnou. Pro utišení zemědělské veřejnosti se slíbilo, že přestavba velkoobchodních cen (včetně snížení odpisů) přinese zemědělství prý přibližně 2 a půl miliardy Kčs, které se promítnou do snížení nákladů. Až k tomu dojde... A navíc, k zalepení očí, bylo ohlášeno, že jen v roce 1974 činí dotace a subvence do zemědělství 4,8 miliardy Kčs, z toho pro JZD polovičku. Další 2 a půl miliardy Kčs činí úhrada na vyrovnání cenových rozdílů za dovážená krmiva. Tak vidíte, holenci, co vám režim dává! Že si na to zemědělství jako celek bohatě vydělalo, a že k tomu teď přispěje další pořádnou sumou ze zvýšení zemědělské daně, o tom se samozřejmě mlčí, nebo se ta nemravnost cudně zakrývá.

A tak vývoj jde, jak šel.

XAVER-DVORSKÝ

Haná, jaro 1975

SPOR O EMIGRACI

Otázka, zda tvůrčí inteligence má právo emigrovat za podmínek, kdy je jí znemožňováno uplatnění ve vlastní zemi nebo zda je povinností zůstat s lidem — nezajímá pouze nás. I sovětští opoziční intelektuálové vedou již po několik měsíců spor na toto thema. Problém vyvolal svým nekompromisním postojem sám Solženicyn, který vyjádřil myšlenku: úctu a vážnost si zaslouhují jen ti odpůrci režimu, kteří bojují doma nebo kteří odolali nátlaku a byli pak násilím "vyvezeni" ze země. Ostatní, kteří jako na př. Galič, Někrasov, Siňavskij, Maximov a další, kteří přišli doma o práci a místo šikanování zvolili nakonec emigraci, nenacházejí v očích autora "Souostroví Gulag" milosti. Solženicyn jim vytýká, že zběhli z boje a vzali na sebe riziko ztráty jakéhokoliv pouta s Ruskem.

Polemika vzplanula zvláště poté, co v Paříži vycházející ruský exilový časopis "Ruská myšlenka" uveřejnil interview se Šafarevičem. Tento matematik, Sacharovův přítel, žijící v Moskvě, hájí stejný názor jako Solženicyn, což už vyjádřil v kolektivním díle "Hlasy pod troskami", které vyšlo nedávno v Paříži.

Na toto stanovisko reagoval dopisem deníku "Le Monde" sovětský spisovatel Julij Daniel, který byl v roce 1966 společně se Siňavským odsouzen k pěti letům žaláře a pěti letům nucené rezidence, poněvažd uveřejnil na Západě své práce pod pseudonymem Nikolaj Aržak.

Jednak proto, že nás zajímá situace v sovětské opozici, s níž nás pojí mnoho společných problémů, ale také dělí nemálo rozdílů a často i nepochopení z neznalosti a jednak proto, že o těchto otázkách se diskutuje mezi našimi občany doma i v exilu, považujeme za užitečné uveřejnit překlad dopisu Julije Daniela.

9. ledna 1975 uveřejnila "Ruská myšlenka" interview s I. Šafarevičem. Tento interview obsahuje pasáž, která mě hluboce rozhořčila; je to pasáž o emigraci. Všechno je takhle jednoduché: "Naši nejlepší spisovatelé, kritikové, hudebníci — až na jednu výjimku — opustili svou zemi dobrovolně. Prostě neodolali nátlaku". To znamená, uzavírá Šafarevič, že "neměli dost duševní síly, aby přestáli zkoušky". Po této zdrcující demonstraci je už rozsudek jasný: "Lidé zbavení této síly nemohou nic přinést kultuře, ať stojí na kterékoli straně fronty".

To vše se říká jménem těch, co zůstali v Rusku.

I já mluvím jménem těch, co zůstali: Šafarevič škrtá jediným tahem pera osud a dílo umělců, spisovatelů, filosofů a hudebníků. Je to hrůzné. Cožpak neví, že kultura ne vždy žije podle pomíjivých zákonů politických režimů? Že v určitých obdobích pokračovala národní kultura mimo hranice? Že ne všichni umělci mohou pracovat, musejí-li — jak píše Šafarevič — překonávat zkoušky?

Že umělec odříznutý od své země může pracovat pro budoucnost, že v budoucnosti se jeho dílo vrátí do své země? Víme dobře, že tomu tak bylo s Buninem, jehož díla psaná v emigraci se nyní u nás vydávají. I Berdajevovy filosofické studie se znovu vrátily do vlasti. Nejsou sice vydávány, ale jsou čteny. Stejně tak jako Rachmaninova hudba. A kdo by popíral, že Rachmaninov je ruský skladatel?

Předpokládat, jak to činí Šafarevič, že tvůrce, který pracuje mimo svou vlast, nepřináší nic kultuře rodné země a kultuře světové, je důkazem ignorance. Znamená to zapomínat na nesmírnou historickou zkušenost kulturní emigrace, i kdyby to bylo jen ve dvacátém století. Znamená to zbavovat lidstvo díla Thomase Manna, Slavomíra Mrožka, Marka Chagalla.

Možná, že Šafarevič jakožto matematik nezná specifiku složitého procesu kulturní tvorby. Ale nemohu připustit, že nic neví o osudu a díle Hercena, Mariny Cvětajevové, Zamjatina, Chopina, Mickiewicze. Úmyslně, a nikoli náhodou opomíjí Šafarevič tato jména, která zcela vyvracejí jeho teorii.

Kdo jsou to dnes "nejlepší představitelé" naší kultury, "zbavení dostatečné duševní síly"? Díky Šafarevičovým narážkám je snadné uhadnout, koho má na mysli. A týká se to i jiných, které potkal stejný osud.

Jde o Alexandra Galiče, básníka a spisovatele, zakladatele folklóru moderního města.

Jde o Jefima Etkinda, filologa známého v Rusku i v jiných zemích.

Jde o Viktora Někrasova, toho statečného muže, který napsal nejlepší knížku o válce a o statečnosti ruského lidu.

Jde o Vladimíra Maximova, toho věčného a vždy upřímného hledače pravdy.

Jde o Anatola Jakobsona, literárního kritika a redaktora, pro něhož ruský jazyk a poezie jsou vzduchem, který dýchá.

Tito lidé — a desítky dalších, talentovaných a poctivých — se nemohou proti Šafarevičovi bránit. Je totiž příliš rozšířen předsudek, že to, co je vysloveno "tam", má mnohem menší váhu než to, co je vysloveno "tady", v Rusku.

Šafarevič soudí, že spisovatel, který opustí svou zemi, je zbabělý, a já říkám toto: pro umělce je rozchod s jeho vlastí vždy rizikem, vždy tragédií a vždy činem. Je to nejvážnější zkouška jeho duševních schopností a ne každý ji může podstoupit. Což není snadnější pokládat se za talentovaného zde, kde všechny neúspěchy mohou být přičteny na účet "nepohodlnosti"?

Šafarevič píše, že Andrej Siňavský opustil Rusko, protože nechtěl snášet tyto "nepohodlnosti". Jaký odporný eufemismus! Jako by se jednalo o to, opustit byt bez W.C. kvůli bytu se všim komfortem.

Šafarevič sám velmi dobře zná tyhle "nepohodlnosti": v interview, které poskytl "Ruské myšlenky", jsou pečlivě vyjmenovány. In extenso se o nich můžeme dočíst u Solženicyna, který se projevil jako muž železné vůle, který přežil a stal se spisovatelem v podmínkách, v nichž se Mandelštam zbláznil a které ho pak zabily. Kdo by si troufal tvrdit, že Mandelštam jednal správně, když včas neodešel?

Domnívá se Šafarevič, že všichni tito lidé jsou shodní, že jsou soukolím, sestrojeným proto, aby po stanovenou dobu odolávalo "nátlaku"? Jako příklad umělcům uvádí různé náboženské sekty, které tomuto tlaku odolaly. Hodlá tak pohrdat jinými sektami, které prchly nebo ne pokusily před pronásledováním prchnout do ciziny, aby tam mohly v klidu hlásat svou víru? A těmi, které prchly v dobách náboženských válek a pronásledování v Evropě? Nebo "Piatiděsjatniki", kteří dnes usilují o odchod z Ruska? A především proč zapomíná, že umělcova víra nesporně vyžaduje dar sama sebe a nikoli nutně obět sama sebe? Jen doba soudí umělce a na rozdíl od Šafareviče ho hodnotí podle jeho díla, a nikoli podle jeho schopnosti překonávat zkoušky.

Víme, že tupá jednostrannost je odpradávná neslučitelná s intelektuální mnohostranností — a Šafarevič se stal obětí své zaujatosti. Jak totiž je možné označovat Siňavského za člověka, který nemá právo se nazývat ruským spisovatelem? Ale je to velmi prosté: vytrhnout citát z kontextu, okleštit ho na obou koncích je jednoduchá, ale účinná operace, kterou dobře znají ti, jejichž díla se octla v ohnisku servilní kritiky a pod těžkou péstí trestního zákona. Siňavsky, jeden z těch, kteří museli opustit Rusko, volá ve svém rozsáhlém, komplexním a jemně odstínovaném článku s hořkostí: "Máti Rusko, bestie Rusko, budeš se zodpovídat i za ně, za toto dítě, které jsi živila". Jak se to podobá N. Někrasovovi a Leskovovi, právě tak urážející toto Rusko, které milovali. Jako by to byla ozvěna Alexandra Blocka: "Rusko, moje máti milovaná; zvíře, které jsi jako svině požralo svá mláďata". A téměř doslova se to shoduje s prokletím Richarda Aldingtona: "Anglie, ty šílená, ať tě mor zachváti; ty stará bestie, která jsi nás dala sežrat červům... A přesto mě nech, ať se na tebe ještě podívám!"

V každé době a ve všech zemích to byla právě láska, která nutila umělce být nemilosrdnými ke své zemi; byla to právě láska, která jim dávala právo soudit bez pokrytectví, bez dobrých způsobů a všech tabu svou vlast.

Ale prodívejme se, co Šafarevič vytrhuje z článku Siňavského: "Bestie Rusko, budeš se odpovídat i za to", přičemž krutý a hořký výkřik nahrazuje vulgární nadávkou. Proč? Stále z téhož důvodu: ten, kdo opustil svou vlast, není už ničeho schopen. Samozřejmě, že je to skreslování, skreslování o to výhodnější, že ne každý čtenář si může ověřit citát. Tohle všechno tu už bylo před desíti lety, když můj přítel Andrej Siňavský byl za své dílo odsouzen

k sedmi letům "nepohodlnosti" se zprísušeným režimem. Právě tak ho tehdy citoval oficiální tisk...

My, kteří jsme zůstali, se nemůžeme oddělit od těch, kteří od nás odešli. Žehnali jsme jim, když na sebe brali svůj kříž. Přátelství, soucit a myšlenková jednota nás k nim váží. Chladnokrevně je škrtnout ze seznamu živých by byla sebevražda. Naší potravou byla táž kultura. Ti, kteří opustili svou vlast, budou žít "tam" pro nás a my budeme žít "zde" pro ně.

Problém emigrace kultury skutečně existuje; já osobně si myslím, že opravdový umělec, i když je fyzicky odloučen od své rodné země, je s ní neustále spojen nerozlučným duchovním poutem. Mohou samozřejmě existovat i jiné názory. Ale o tomto problému je třeba diskutovat klidně, s úctou k lidem a faktům, bez policejního křiklounství.

Střípky z vládnoucí strany

Jsou chvíle, kdy má i okresní tajemník KŠČ chuť pustit si pusu na špacír. Povídá se, povídá, také proto, aby dávný kamarád — nyní oddělaný pravičák, ale copak jsme takových likvidací za 25 let nezažili dost? — si nemyslel, že jsem blbec a že nevím, jak věci jdou, a že si nevím rady — zkrátka že tuhle současnou politiku "žeru". Tenhle tajemník vládne neúchylně jednomu jihočeskému okresu, a když se tedy rozpovídal a dostal se do varu, říkal tohle:

Jo, kamaráde, kdybych ohlásil, že jsem něco nesplnil, prožil bych peklo. Poslali by mi sem do okresu lidi, aby prošetřili, proč jsme neudělali tohle a támhleto, a proč, a proč, a proč — no zkrátka proč špatně pracujeme. Vždyť tyhle manýry znáš ještě z doby Novotného — a jak se tenkrát tajemníci předháněli, aby vypadali co nejlíp, nejúspěšněji a nejvěrněji! Myslíš si však, že teď to jde jinak?

Já podávám o práci v okrese jen kladná hlášení, jako všichni. Nechci být kritizován, ani dáván za odstrašující příklad, přece chápeš, ne? A chci mít klid. Ať mi do toho tady nikdo nestrká nos.

Nahoře teď pořád chtějí aktivitu a úspěchy. Potřebují je a tak jsou rádi, když jim je hlásím, a dají pokoj. Radši se blíž nepodívají, je-li to pravda nebo ne. A někdy mne i pochvávají. O to ovšem moc nestojím. V druhých okresech pak závidějí, znáš to, a mohli by kolem mne kalit vodu.

Tak tedy úspěchy, jaké se nahoře žádají, že jo, to musím dobře vystihnout, tak na úrovni lepších okresů, ale zas nebýt první. To ne.

Jak to dělám? Nic jednoduššího! Teď se vyžaduje aktivita v organizacích — procento

schůzí, účasti na nich a počet diskutujících. Jakmile mi tedy předseda nějaké organizace ohlásí nižší procento, než má být, zjedu ho tak, že už příště uvede čísla, jaká čekám, i kdyby si je vycucal z prstu. Já dělám, že tomu věřím, pochválím ho ještě a je to. A fakt, jsem rád, protože pak si nemusím nic vymýšlet, jen to dám "podle pravdy" dohromady. A totéž se děje s přijímáním do strany, na které se teď hrozně dbá. Strana potřebuje novou krev, že jo! Každý předseda se tedy dozví, kolik nových členů má nabrat, jak je získá, o tom nechci nic vědět, dělej, jak umíš, ale musíš splnit. Ať je to kdo chce, on se časem přizpůsobí, ne? Akorát třídní složení musí sedět.

A podobně i závody vykazují dobré hospodářské výsledky, nejen pro vlastní klid — jako abych je nebuzeroval, ale i pro prémie. A já jim věřím. Nebo řeknu řediteli nějakého závodu: Podívej se, soudruhu, měl bys mít v závodě aspoň tři brigády socialistické práce. Dej to dohromady ty, lidem něco slib, a ať to mám brzy v hlášení. Jinak bych si myslel, že máte na závodě špatnou politickou práci a museli bychom se na to kouknout. A brigády tedy jsou.

No vidíš, všechno jde. Usmál se jihočeský tajemník mazaně a spokojeně. Všechno jde, když v tom člověk umí chodit.

NEDÁ SE NIC DĚLAT

Vždycky se zdá, že odstraňování zkušených vedoucích kádrů skončilo, a že nastává klid, ale pojednou přichází nová vlna, pod heslem, že komunisté musí mít všechno pevně ve svých rukou. Jestliže byli původně likvidováni vyloučení a vyškrtnutí členové KSČ, nyní tedy dochází i na bezpartijní.

Ve venkovských okresech to probíhá obvykle bezohledněji a přitom susedštěji, jako by pod heslem: Nedá se nic dělat, kamaráde, my si to tady v okrese nevymysleli, ale nahore trvají na tom, že na vedoucích místech musí být jenom komunisté.

V jednom okrese likvidovali takhle každým rokem několik předsedů JZD. Počáteční odpor družstevníků se lámal, jak se dalo. Především se odvolávanému předsedovi nabídlo nějaké bezvýznamné místo, co nejdál od družstva, a současně se mu pohrozilo, že neodstoupí-li dobrovolně, bude poslána do družstva revize a za nedostatky, které se najdou, "a ty se tedy najdou, s tím počítej, kamaráde" — bude pohánán před soud. Obvykle pak provedl svou likvidaci sám, takzvaně dobrovolně. A okresní orgány KSČ pak vybraly nějakého straníka a navrhli do družstvu za předsedu. Ten se ovšem volí. Když si však družstevníci nedali vysvětlit, že musí bez odmlouvání zvednout ruku pro to, co KSČ rozhodla, a nehlasovali pro něho, byl nový předseda prohlášen stejně za zvoleného. V jednom družstvu tak stačilo ke zvolení prokádrovaného, okresem vnuceného předsedy 20 procent hlasů. Pokud se družstvo výměně předsedy vzpíralo, pohrozilo se mu zaražením úvěru, odmítnutím běžných sub-

vencí atd. V rámci direktivního řízení bylo možné mu také nadiktovat nevhodné změny ve výrobě, zakázat dodávku strojů, kterých je nedostatek a proto se přidělují, opozdit dodávky hnojiv a podobně. KSČ může všechno — a stát všechno unese.

A tak v uvedeném okrese zbyli už jen dva bezpartijní předsedové. I obrátil se ten jeden na okresního zemědělského tajemníka: Hele, Václave, vy mne stejně odvoláte, tak mi aspoň řekni kdy! — No jo, člověče, minil tajemník, my bysme to byli už udělali, ale už nemáme kádry na vaše místa. Tak chceme letos sesadit jen jednoho z vás a příští rok toho druhého. — A nemohli byste mne sesadit už letos? prosil předseda. Tajemník se na něj podíval: No, žes to ty, tak já ti vyhovím. Vždycky jsme přece vycházeli, ne? — Tak nezapomeň, Václave, letos mne, abych už měl klid. Chápeš? — No jo, chápu, přikývl tajemník, chápu, copak bych nechápal. — A odvolal ho. Nedalo se nic dělat, nahore to chtějí...

Zkušený předseda se přihlásil v mlékárně za šoféra a sváží mléko. Příjmy má dobré, a když dopoledne objedná svůj rajón, má odpoledne klid. Rypá se na zahrádce a také se občas podívá do světa.

A družstvo upadá. Kde vzít pořádného předsedu, když prověřené stranické kádry nejsou? Ale směrnice se plnit musí.

Prvá družstva, v nichž byli předsedové vyměněni, se většinou dostala do hospodářských potíží a už byla tichou cestou zlikvidována. Na jeho družstvo tento osud čeká. Výroba se sice drží, ba i stoupá, už ze strachu, aby pokles výroby nebyl chápán jako sabotáž, ale několikanásobně rychleji se zvyšují náklady na produkci.

Hlavní však, že je všechno v okrese ve spolehlivých rukou!

NÁBOR NOVÝCH ČLENŮ

Komunisté musí mít zkrátka všechno pod palcem — a držet lidi v šachu. Systém "utlaku pro souhlas" musí fungovat, jinak by se režim zhroutil, zvláště odejdou-li ze země sovětská vojska.

A tak se posiluje policejní aparát. Obrovský nábor do SNB, včetně jeho pohotovostních pluků, budovaných pro "případ vnitřních nepokojů", budí všeobecný podiv. Mladí i "mladší" muži jsou přesvědčováni, aby svou práci vyměnili za policajtskou uniformu, dobrý plat a další výhody. Lidé vyprávějí, jak při nedostatku zájemců jsou nakonec přijímáni i mladíci, kteří nedokázali vychodit ani základní devítiletku, hubení i tlustí, nahrblí i krátkozrací. Každý občan policajtem, komentují to s humorem. Režim, jehož vůdcové denně hlásají, jak s nimi obyvatelstvo souhlasí, uznává je a podporuje, tento tak oblíbený režim se zajišťuje a čím víc je zajištěn, tím víc shledává, že je to nedostatečné, a tak se s upevňováním mocenských opor režimu stále víc spěchá.

Ale nejen policejní aparát. Na řadě je i KSČ, zdecimovaná o několik tisíc vylouče-

ných a vyškrtnutých členů a rapidně stárnoucí, jak ukazují statistiky o věkovém průměru. Její akceschopnost je posilována speciálním způsobem: Jákýkoli náznak demokracie byl zrušen a místo toho absolutisován centralismus, stranické masy byly postaveny pod povel vůdce a sekretáře a denně se jim hrozí, že kdokoli neuposlechne, nastoupí trnitou cestu za těmi, kteří se po invazi sovětských vojsk stali obětmi levičáckého běsnění. A "strana", to je řadoví komunisté, tedy fungují podle předpisů a nařízení. Ale jak dál tento stav zlepšit? Jak řešit okolnost, že nejméně třetina členů KSČ odchází v těchto letech do pense a nikdo se nehrne na jejich místa, přes očividné výhody, které členství v KSČ přináší?

Bylo tedy rozhodnuto, že se začne systematickým nábořem nových členů do strany. Okres musí vykázat, že je o členství v KSČ zájem, respektive doložit konkrétními přihláškami tvrzení, kterými se vůdcové už nějakou dobu ohánějí.

Nábor je samozřejmě dobrovolný, ale musí se mu pomoci, jinak by se okresní tajemníci nedočkali posíl do soudního dne. A tak dostane každá organizace směrné číslo a zodpovědní komunisté v úřadech a podnicích zodpovídají za jeho plnění. Jak? Citujme předsedkyni organizace KSČ v jednom centrálním úřadě: "Poctiví a slušní lidé by mě odmítli, to vím předem, a já sama se k nim stydím jít a nabízet jim členství. Protože však nábor musím plnit, nezbyvá mi, než se obracet na lidi, o kterých vím, že jsou kariéristé a nemají žádné ideály. Kam to povede?"

NADĚLENÍ

Lidé se snaží být nenápadní, aby si jich nikdo nevšiml, na nic se jich neptal a nic od nich nechtěl. Ale pak se u vyhládnuté oběti někdo objeví, vysvětlí jí, že nebude moci v místě dál existovat, nevstoupí-li do KSČ, a nabídne jí přihlášku. A tak nešťastník vstoupí, nechce-li vzbudit podezření z nepřátelství a prožít různé útrapy a ústrky.

Poznal jsem za svých cest po Čechách

muže, jehož životní zásadou bylo držet se od politiky co nejdál. Jednou mi vysvětlil proč: Jeho otec byl před dvaceti lety zlikvidován jako třídní nepřítel, nějaký rok nato ustanoven za vedoucího podniku, rok nato přijat do KSČ, ale po dvou letech zase vyloučen a pracovní zlikvidován. Tento muž mi pod fotografií presidenta Beneše, kterou pietně uchovává, pověšenou nad konferenčním stolem a dvěma křesílky v parádním pokoji, vysvětloval, že on sám nikdy nic takového prožít nechce, že otcův osud byl pro něj poučením o tom, že politika "je sviństwo", a že tedy má jen jediný životní cíl — slušně vydělávat a starat se o rodinu.

Při další návštěvě mi nadšeně vyprávěl, že si našel velmi pěkné místo. Ale to místo si musel zasloužit, jak se ukázalo. Když jsem ho nedávno navštívil, svěřil se mi, a zase pod fotografií presidenta Beneše, že vstoupil do KSČ. Musil jsem, omlouval se, celý ustanovaný: Šéf na mne přišel, že jinak bych v místě nemohl zůstat. Tak jsem podepsal. Po chvíli dodal: Víte dobře, že chci jen klid — tak co jsem měl dělat?

Jeden pro kariéru, druhý kvůli dětem, které chce jednou dostat na vysokou školu, třetí pro klid, čtvrtý ze strachu, že by se mu stranici mstili, kdyby odmítl vstoupit, pátý z bezcharakternosti, šestý z lhostejnosti, jen proto, že za ním někdo přišel a ujistil ho, že ho členství v KSČ nebude příliš obtěžovat.

A třeba i to je v linii: právě takoví členové budou snáze manipulovatelní a nabídne-li se jim za poslušnost naděje na kariéru a osobní bezpečnost a klid, stanou se možná i horlivými. Třeba povedou k dalšímu upevnění strany tím, že "přitlačí" ony tři čtvrtiny členů KSČ, o kterých se říká, že ze současné politiky radost nemají, a kteří přes všechna jistění a sebekritiky alespoň o nedělicích vzpomínají na rok 68.

Sršatí dědečkové v KSČ ještě před svým odchodem do pense připravili své straně, socialismu v ČSSR a všemu lidu další nadělení. Jakoby toho už nebylo dost.

Plzeň, léto 1975

PRÁVNÍ PORADNA

Redakce Listů dostala tři příspěvky s podobným názvem i podobným obsahem. Zabývají se tím, jak se má občan chovat při výslechu, při domovní prohlídce, při "přechovávání" tak zvané zakázané literatury, při zatčení atd. Náš pravidelný korespondent, advokát chudých, podává stroze věcně poučení, které by měl každý občan na každý případ znát a které by mu podle zákona měly poskytovat úřady.

POUČENÍ PRO PŘÍPAD DOMOVNÍ PROHLÍDKY

1. Podle § 82 tr. řádu "domovní prohlídku lze vykonat, je-li důvodné podezření, že v

bytě či jiné místnosti či prostoru k nim náležející je věc důležitá pro trestní řízení...". Podle § 83, odst. 1 osobě, u níž se prohlídka koná, musí být doručen *odůvodněný* písemný příkaz. Trvej na předložení písemného pří-

kazu, i když Ti policajti mohou tento příkaz, podle odst. 3, § 83 tr.ř., doručit až 48 hodin po domovní prohlídce.

2. Domovní prohlídku lze provést pouze po předchozím výsledku (§ 84 tr.ř.) poté, co se nedosáhlo dobrovolného vydání hledané věci. Trvej na tom, aby před zahájením prohlídky bylo zaprotokolováno, jakou přesně věc policie hledá (většinou to policajti sami neví!) — nezapomeň, že máš právo odmítnout podepsat protokol, nebylo-li do něho zaneseno Tvé stanovisko či poznámka, a že si můžeš stěžovat prokurátorovi.

3. Nezapomeň, že se prohlídky musí zúčastnit podle zákona dospělý člen domácnosti a třetí, nezúčastněná osoba. Věnuj pozornost jejímu výběru — nech zaneš do protokolu, že domovní fízl nebo stará, pološlepará pensistka pro Tebe není takovou osobou.

Nedovoluj, ani policajti prodlévají v místnosti bez přítomnosti Tvé nebo Tvé manželky nebo dospělých dětí. Pokud Ti nebude vyhověno, nech protokolovat, že věci, které byly nalezeny v místnosti bez Tvé přítomnosti, Ti nepatří, že tam musely být někým přineseny.

4. Žádej, aby byl byt po prohlídce uveden do původního stavu (asi Ti nebude vyhověno, ale žádat to můžeš a máš na to morální právo, podepřené řadou zákonných ustanovení).

6. Buď velice pečlivý při sepisování protokolů. Trvej na přesném popisu každé zadržené věci, každého papírku, fotografie, pohlednice. Je to Tvé zákonné právo a policajti jsou většinou líní — můžeš tak dosáhnout i toho, že některé věci, které Ti původně měly být zabaveny, Ti budou ponechány. Buď velice pečlivý při podepisování protokolu. Přečti jej velice pozorně!

POUČENÍ PRO PŘÍPAD, ŽE U TEBE BUDOU NALEZENY TAK ZVANÉ ILEGÁLNÍ TISKOVINY

Pamatuj, že čs. zákon nezná pojem ilegálních tiskovin — není trestné vlastnit jakoukoliv tiskovinu. Trestné je pouze její rozšiřování (§ 100 — Pobuřování), přičemž je nutné "pobouřit" nejméně dvě osoby. Odsud pro Tebe vyplývá, že

a) tiskovinu jsi vždy dostal poštou, byla Ti vhozena do poštovní schránky, byla ti zastrčena pod rohožku a nemáš vůbec tušení, kdo by Ti ji mohl poslat nebo podstrčit. Obálku jsi již vyhodil, nemáš ve zvyku schovávat staré papíry. Upozorňuji, že § 168 tr.z. přímo stanoví, že nemáš zákonnou povinnost nález, obdržení či vlastnictví takového tiskoviny hlásit, či ji odevzdat policii.

b) Tiskovinu jsi nikomu nedával číst ani jsi nikomu neříkal o jejím obsahu (pokud chceš být občanem a chceš tak činit — číň tak nejlépe mezi čtyřma očima. V nejhrošším případě, kdyby přítel či kamarád zklamal, můžeš jeho výpověď popřít — většina

normálních soudů tak zvanou výpověď proti výpovědi má odmítnout jako neprůkaznou). Tiskovinu nečetla ani Tvá manželka, děti, rodiče, sourozenci — kteří ostatně, mají právo odmítnout výpověď (viz Poučení, jak se chovat při výsledku).

POUČENÍ PRO PŘÍPAD VÝSLECHU

Je nejsložitější, protože podle čs. zákonů existují tři druhy výsledků, přičemž práva a povinnosti vyslycháných jsou v každém případě různé. Jedno mají všechny tři typy výsledků společné: musíš být řádně a písemně předvolán a musí Ti být poskytnuto vyčerpávajícího poučení o Tvých právech i povinnostech. Máš vždy právo nahlédnout do zákonů a musí Ti být poskytnuty. Existují:

I. Vysvětlení (pohovor) podle § 16 zákona o SNB.

II. Svědecký výslech podle § 97 a násl. tr.ř.

III. Výslech podezřelého, obviněného či obžalovaného (§§ 76, 91 a 207 tr.ř.).

Proberme si nyní, jaká práva a povinnosti má občan v jednotlivých případech a jaká je nejlepší taktika, kterou by měl zvolit.

I. Vysvětlení podle zákona o SNB.

Vysvětlení podle § 16 zákona o SNB může být policií požadováno od každého ke zjištění trestních činů, provinění nebo přestupků. Pozvání musí být písemné, zákon však připouští možnost omluvy nebo odstavení se ze závažných důvodů (třeba záchvat migrény, menstruace, nemoc dětí či manželky, začínající chřipka). Policie Ti musí sdělit, jaký trestní čin (přestupek, provinění) vyšetřuje a hlavně *kdo* je podezřelý. Zákon (§ 168 tr. řádu) totiž výslovně stanoví, že nemáš zákonnou oznamovací povinnost trestních činů jako je pobuřování (§ 100 tr.z.), hanobení republiky, jejich představitelů či spojenců (§§ 102-104 tr.z.), poškozování zájmů republiky v zahraničí (§ 112 tr.z.) a jiné. Podle § 16 zákona o SNB, na jehož základě jsi byl pozván, můžeš odepřít vysvětlení, kdybys jím způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobám blízkým. Nejdříve tedy žádej o protokolární poučení, *kdo* a z *jakého* trestního činu je podezřelý, jinak nevíš, zda se na informaci, kterou od Tebe policie vyžaduje, nevztahuje úleva podle § 16, odst. 3.

Pamatuj dále, že při poskytování vysvětlení podle zákona o SNB nejsi pod přísahou — můžeš si tedy vymýšlet, lhát, vodit policajty za nos. Čím méně pravdivé informace se od Tebe policie dozví, tím lépe pro Tebe a pro Tvé přátele.

Během vysvětlení si můžeš dělat poznámky, můžeš si protokolovat pro sebe otázky i odpovědi, můžeš si před podepsáním protokolu opsat nejzávažnější pasáže. Tyto poznámky Ti *nesmí* policie odebrat, ani do nich *nesmí* nahlížet.

II. Svědecká výpověď (§ 97 tr.ř.).

V předvolání musí být přesně uvedeno, kdo je jmenovitě obviněn a z jakého trestního činu je obviněn. Zákon připouští dostačnou omluvu (např. nutnost poradit se s advokátem, fyzická indisposice atd). Svědek je oprávněn odeprít vypovídat, pokud je obviněn jeho příbuzný (§ 100, odst. 1 tr.ř) nebo pokud by svou výpovědí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě či svým příbuzným (toto zákon ponechává k úvaze *Tobě*, ne policajtům!). Dej však pozor! V případě křivého svědectví může být svědek trestně stíhán a odsouzen až na tři roky (§ 175 tr.z.). Nikdo Tě však nemůže nutit vypovídat o věcech, na které si přesně nepamatuješ a do paměti Ti žádný policajt nakouknout nemůže. Nejlepší taktikou při svědecké výpovědi jsou proto formulace: nepamatuji si, nevzpomínám si, nemohu potvrdit, považuji to za nepravděpodobné, takovéto maličkosti zásadně pouštím hned z hlavy. Nestyd' se nadiktovat třeba nakonec do protokolu prohlášení, že v posledních letech si vůbec málo pamatuješ a pamatuješ věci nepřesně, že u sebe pozoruješ sklerosu atd.

Při svědecké výpovědi máš právo si dělat poznámky či stenografovat těsnopisně celý výslech (doporučuji i z psychologického hlediska!). Podle § 103 může vyslyšající *nahlédnout* do svědeckých poznámek, nemůže Tě však nutit, abys mu luštil své klikyháky a nemůže Ti poznámky odebrat. Každé nahlédnutí do Tvých poznámek musí však být písemně poznamenáno do protokolu (§ 93, odst. 1).

III. Výpověď zadržného, podezřelého, obviněného či obžalovaného.

Doufám, že se této situaci nikdy neoctneš — kdyby se však přece jenom tak stalo, věz:

a) K výpovědi nemůžeš být žádným způsobem nucen, policii zákon předpisuje, aby všemožně šetřila osobnost zadržného (§ 91 tr.ř.). Policie Tě může zadržet až na 48 hodin, nemůže-li hodnověrně zjistit Tvou totožnost, narušuješ-li veřejný pořádek atd. Po uplynutí 48 hodin Tě buď musí propustit, nebo požádat prokurátora o uvalení vyšetřovací vazby — prokurátor musí rozhodnout během dalších 48 hodin.

Během těchto 96 hodin nemusíš vůbec vypovídat, nemusíš ani sdělit svou adresu a jméno.

b) Jakmile bylo proti Tobě vzneseno obvinění, máš zákonné právo aby při každém výslechu byl přítomen Tvůj obhájce. Nepodceňuj tuto možnost a snaž se zvolit si co nejlepšího obhájce.

c) Pokud jsi obviněn nebo obžalován, nemáš zákonnou povinnost vypovídat pravdu. Můžeš tedy věci zamlčovat, překrucovat, mluvit nepravdu podle toho, co uznáš za vhodnější a pro sebe či pro své přátele za prospěšnější.

d) Při každém výslechu máš právo dělat si poznámky, které Ti *nesmí* být *odebrány*. Vyslyšající má pouze právo do nich nahlédnout — každé nahlédnutí však musí být podle zákona poznamenáno v protokolu — nepodceňuj tyto formální náležitosti.

e) Upozorňuji, že otázky vyšetřovatele "musí být kladeny jasně a srozumitelně bez předstírání klamavých a nepravdivých okolností; nesmí v nich být naznačeno, jak na ně odpovědět". (§ 92, odst. 3 tr.ř.). Nech protokolovat každou otázku, která se Ti zdá být klamavá, každý protokol, který se Ti zdá být podvržený.

f) Buď pozorný při čtení protokolu, nezapomeň, že máš právo připojit na konci své vyjádření či protest prokurátorovi, pokud při výslechu byly porušeny některé z uvedených zásad.

Advokát chudých

DOKUMENTY

Dopis Dr. Z. Mlynáře *

Josef Valenta,
šéfredaktor časopisu "Život strany"
ÚV KSČ,
125 11 Praha 1, Nábř. Kyj. brigády 12.

V časopise Život strany č. 1/75 ze dne 9.1.1975 bylo na str. 37 v článku M. Matouše uveřejněno následující tvrzení:

"Pro současnou buržoasní ideologii je charakteristické, že lidé tím či oním způsobem

spjatí se sionismem zaujímají silné pozice... Mnozí sionisté hrají prim v buržoasních teoretických kruzích. V soudobé americké politické ekonomii je to např. Freedman a Samuelson, v západní filosofii a sociologii Marcuse, Fromm, Aron a další. Je příznačné, že

*) Z časopisu "Dokumenty čs. současnosti", Praha, březen 1975.

také v revizionistických kruzích dosáhli neslavný primát Ernst Bloch, R. Garaudy, Ernst Fischer, Ota Šik, Ed. Goldstücker, Zdeněk Mlynář a další...".

Na základě § 19 odst. 1 zák. č. 81/1966 Sb. žádám uveřejnění tiskové opravy v následujícím znění: "Redakce upozorňuje čtenáře Života strany, že v článku M. Matouše 'Postavení čs. politické emigrace v současném antikomunismu' (1) uveřejněném v č. 1/75 bylo na str. 37 ve druhém odst. shora bezdůvodně spojeno jméno Zdeňka Mlynáře se sionismem".

Jde o případ, kdy byl v tisku uveřejněn nepravdivý údaj, který se dotýká cti občana (§ 19, odst. 1 cit. zák.). Na rozdíl od různých tvrzení, jakože moje teoretické či politické názory byly "revizionistické, netřídní, protimarkxistické" a pod. nemůže být obvinění z příslušnosti k sionismu jenom věcí hodnocení či subjektivního názoru kritizujícího autora. Musí být důkazy pro tvrzení, p r o č p r á v ě s i o n i s m u s je ideologií či politickým směrem, k němuž jsem jednoznačně v uvedeném textu přiřazován. V mém případě neexistuje jediný podobný důkaz; v celé své rozsáhlé teoretické, publicistické i politické činnosti jsem nikdy neformuloval žádné stanovisko k problematice Židů, Izraele nebo sionismu a nelze uvést jedinou větu, z níž by vyplývala moje příslušnost k této ideologii. Ilánil jsem se ovšem k teorii, jejímž zakladatelem je sice — řečeno v duchu M. Matouše — Němec "židovského původu" Karel Marx, avšak to zřejmě neměl ani sám Matouš na mysli.

Žádám proto, aby byl dodržen zákonem stanovený postup pro jednání tiskové opravy, stanovený § 19 odst. 1 cit. zákona. Bude-li tento postup porušen a nebude-li požadovaná tisková oprava uveřejněna v nejbližším čísle "Života strany", připravovaném po podání této žádosti (tj. v čísle 5, které vyjde dne 6.3.1975), předám v souladu s cit. zákonem věc k rozhodnutí soudu.

Pro případ, že by autor nebo redakce hodlali i v budoucnu publikovat o mé osobě obvinění ze sionismu podotýkám jen k informaci, že nejsem "židovského původu", byť i si to snad Matouš nebo kdokoliv jiný myslí; obstojím bez úhony i podle slavných norimberských zákonů. Již dříve jsem se setkával s tím, že někteří primitivně uvažující lidé ve snaze využít antisemitského citění k mé politické diskvalifikaci tvrdili opak, nebo jen mnohoznačně poukazovali na to, že mám změněné příjmení. V r. 1945 si skutečně můj otec dal změnit příjmení Müller na Mlynář a tato změna se vztahovala i na mne, jako tehdy 15 letého jeho syna. Důvodem však byla jen tehdy široce propagovaná kampaň za počestování německých jmen a nic jiného.

Tato okolnost nemá samozřejmě žádný význam z hlediska žádané tiskové opravy. Uvádím ji jen pro přesnost klasifikace, kterou ve svém článku zavedl Matouš: i jako sionista bych tu měl být zařazen v kategorii "sionistů, kteří nejsou Židé" (kdysi se tomu říkalo "bílí Židé"), do níž Matouš řadí Můačka, Štovičkovou a další.

V Praze, 17. února 1975

JUDr Zdeněk Mlynář CSc.

Petice za amnestii politickým vězňům

Praha duben-květen 1975.

Presidentu republiky

P r a h a H r a d

Vážený pane presidente!

Zanedlouho oslaví náš lid 30. výročí vítězného ukončení strašné a krvavé druhé světové války, rozpoutané německým fašismem. Toto výročí je i výročím osvobození Československa. Národům ČSSR se tím otevřela cesta k výstavbě socialismu, k vybudování sociálně a politicky spravedlivého řádu. Od té doby již uplynulo 30 let, naplněných úspěchy, nadějemi, ale i chybami a zklamáními. Došlo i ke sporům o to, jak řešit různé politické otázky našeho rozvoje. Historie lépe než my současníci posoudí složitost doby a zvaží úlohy jednotlivých osob.

V důvěře ve Vaši velkorysost a politickou prozíravost obracíme se na Vás, pane presidente, s podnětem, abyste v souvislosti s 30. výročím osvobození Československa a hodnocením všeho toho, co náš lid za tu dobu vykonal, věnoval svou pozornost té skutečnosti, že řada našich spoluobčanů, kteří ve svém životě věnovali mnoho usilí pokroku a socialismu, byla v posledních zhruba pěti letech vyšetřována bezpečnostními orgány, obžalována a nakonec odsouzena pro trestné činy proti republice. Nejsme dostatečně informováni o podrobnostech činnosti, pro kterou byli odsouzeni — také proto, že účast veřejnosti při soudním řízení byla vyloučena. Nechceme jakkoli zlehčovat činnost skutečných nepřátel socialismu a republiky, žádáme pouze, abyste vzal v úvahu naše přesvědčení, že v žádném případě z těch, o kterých víme, a u žádné osoby, kterou známe, nemohlo jít o jednání vedené úmyslem rozvracet či jinak poškozovat socialistické zřízení.

I když nemáme po ruce přesná čísla, řada důkazů svědčí o tom, že počet osob odsouzených za politické delikty v posledním pětiletí je veliký. Ve výkonu trestu je dosud značná část těchto lidí. Jde například o tyto osoby:

doc. dr. Milan Hübl, bývalý rektor Vysoké politické školy ÚV KSČ a člen MV KSČ v Praze,
doc. dr. Jaroslav Šabata, bývalý tajemník KV KSČ v Brně,
doc. ing. Antonín Rusek, člen předsednictva České národní rady a poslanec Federálního shromáždění,
dr. Jan Tesař, historik,
Jiří Müller, studentský funkcionář, a další a další.

Používáme svého práva daného občanům ČSSR ustanovením čl. 29 Ústavy a obracíme se na Vás (a kopii tohoto podání též k dalším orgánům a zastupitelským sborům) s tímto podnětem, týkajícím se Vašeho práva udělovat amnestii, jak je zakotveno v čl. 61 odst. 1 písm. j) ústavního zákona č. 143-1968 Sb.

Prosíme Vás, abyste naši žádost a podnět o udělení amnestie osobám odsouzeným za politické delikty posledních let považoval za součást celkového úsilí o humanizaci a demokratizaci našeho života, za hlas poctivých lidí. Není nám lhostejný osud spoluobčanů, kteří za názory a jednání, jež nelze pokládat za nepřátelské socialismu a republice, jsou odtrženi od svých rodin a přátel, zbaveni osobní svobody.

Podepsáni:

Jaroslav Vitáček
Václav Doležal
Josef Stehlík
Jaromír Lítera
Přemysl Vondra
Věnek Šilhán

Václav Prchlík
Vladimír Stern
Marie Švermová
Katriin Smrkovská
Věra Štovičková
Milan Machovec
Luboš Kohout
Milan Hošek
Karel Kyncl

Na vědomí a se žádostí o pozornost, odpovídající kompetenci a odpovědnosti příslušného orgánu

dr. G. Husákovi, gen. tajemníku ÚV KSČ,
dr. L. Štrougalovi, předsedovi vlády ČSSR,
Aloisi Indrovi, předsedovi Federál. shromáždění ČSSR,
dr. Jánovi Fejěšovi, generálnímu prokurátorovi ČSSR,
dr. Josefu Ondřejovi, předsedovi Nejvyššího soudu ČSSR.

Malý podnik v Langley

Jiří Hochman

"Měli bychom naši sesterské organizaci nabídnout něco ze svých zkušeností", řekl generál Čurilovič, když dočetl na stranu 171 "Zprávy Rockefellerovy komise o nezákonné činnosti CIA". V ruském překladu to byla teprve strana 152 anglického originálu, ale veliteli KGB * to úplně stačilo.

"Těm už nic nepomůže", řekl jiný generál, ačkoli vypadal jako maršál. "Musel to být ostatně dosti malý podnik. Povšimněte si, soudruzi, že na pronásledování opozice měli jen 52 zaměstnanců a navíc je drželi v Langley ve sklepech".

"Je to skoro neuvěřitelné", pravil jiný čelný fízl. "Misto, aby zavřeli do sklepa opozici, zavřou tam vlastní personál. A to údajně kvůli utajení".

"Nebyli tak zcela špatní", pokusil se je hájit jakýsi hrbatý plukovník s arménským přízvukem. "Tady píší, že nějakému vyšetřovanci dali jakýsi jed, aby vyskočil z okna".
Všechny to upřímně rozesmálo.

"Proč plýtvat chemikáliemi, když už máme někoho ve vlastním zařízení? Není snad úspornější vyhodit ho z okna rovnou?" — řekl náčelník.

"Dávali taky elektrické šoky", snažil se je znovu aspoň trochu obhájit tělesně postižený plukovník.

"Ale kdy?" — namítl generál, který byl náčelníkem Hlavní správy vyšetřování. "Začali s tím až v roce 1953! My jsme dávali elektrické šoky už v roce 1920!".

"Nebo tady", řekl někdo jiný. "Sledovali prý tisíc organizací. V tom už je to břídlství, soudruzi. My prostě povolíme jen tolik orga-

* Zkratka správně znamená Kamitět Gausdarstvěnoj Bězopasnosti, čili Výbor státní bezpečnosti, a nikoli Konstantin Gorilovič Bójňak, jak v soukromí vykládá Lubomír Štrougal, když se ho ptají, jakýpak to diplom má viset v ložnici.

nizaci, kolik můžeme kádrově obsadit. Základní zásada je nemít moc organizací. Kdepak tisíc! Kam bysme to měli okna!"

"Je také zajímavé", řekl generál Čurilovič, "že oni sledovali jen tři sta tisíc lidí a loni prý toho úplně nechali".

"Neměli asi na víc peníze", řekl generál, který neměl vlasy.

"Je jich škoda", posteskl si náčelník kontrarozvědky. "Byla to zajímavá soutěž".

"Se závěry bych ještě vyčkal", řekl zase hrbatý plukovník. "Je to velmi neúplné. Všimněte si, nechali prý zamordovat jenom tři cizí státníky a kdožví, zdali si vůbec troufli na vlastní".

"Byli to hokynáři", řekl s opovržením guvernér Severní točny. "Rád bych je viděl, co by dělali, kdyby měli najednou patnáct milionů mrtvol třeba na Aljašce".

"A my jsme to zvládli, soudruzi. Teritoriálně jsme sice měli lepší podmínky, ale komunikace naprosto nepostačující. Kde by byli oni, s těmi svými dvaapadesáti agenty, zalezlými ve sklepech?"

Plukovník řekl:

"Z dvaapadesáti lidí se dá při úsporné organizaci sestavit sedmnáct popravčích čet a kdyby se to vyřizovalo strojními puškami, soudruzi, pak při osmihodinových směnách by se s tím dalo udělat mnoho práce".

Neodporovali mu již, byl mladší a měl více elánu.

"Celkem vzato je to dobrý zpravodajský materiál", řekl posléze generál Čurilovič. "Udělte mu pochvalu, tomu Rockefellerovi, případně mu vypláťte mimořádnou prémie, takových 200 dolarů pro začátek, ať si vyhodí z kopýtka, chlapec".

"Samozřejmě nezveřejňovat, že ano", řekl generál bez vlasů. "Mohli bychom vypadat zbytečně".

"To se u nás sice nemůže stát, že bychom vypadali zbytečně, ale zveřejňovat se to samozřejmě nedá", řekl náčelník. "Kdyby se s tím pracující seznámili, byl by jim imperialismus pro srandu, soudruzi".

Objednali si čaj, pirožky, kaviár a koňak a nechali si promítnout starší francouzský film "Vrah bydlí v čísle 21". Všem se zachtělo trochu vzrušení.

TRPASLÍK-BEZ HOUPAČKY

Počátkem letošního roku se po šestiletém pobytu ve Švýcarsku vrátil domů pan Tomáš Řezáč, syn spisovatele Václava Řezáče. Po svém návratu poskytl interview jak rozhlasu tak televizi, a obsáhle líčil své smutné zkušenosti v západní cizině. Jeho odpovědi byly velmi zdařilé, i když o nich jeho televizní zpovědník řekl, že prý "u naší veřejnosti vyvolaly rozporný ohlas". Nemůže však škodit, pokusíme-li se obohatit výroky páně Řezáčovy několika citacemi z jediné knihy, kterou dosud napsal, a to z novely "Trpaslík na houpačce", která vyšla v r. 1973 v čs. exilovém nakladatelství INDEX v NSR. Zbývá dodat, že v pražském rozhlasu a televizi byl pan Řezáč představen čs. veřejnosti jako "publicista".

* * *

Str. 6:

"Jsem špión. Jako je někdo metař nebo zámečnick. Bylo to — a je — moje povolání. A také trochu hobby".

Str. 28:

"Provalený agent je pohodička: Může se zatknout, zdublovat nebo úplně přetáhnout, zaplést do zpravodajské hry nebo prostě oddělat na tisíc způsobů".

Str. 50:

"Během čtyřadvaceti hodin jsem se stal dvojitým agentem... Pro kádrového rozvědčíka, jakým jsem býval, není nic opovrženějšího".

Str. 96:

"Zradí jednou, zradí vždycky, říkal jsem si staré úsloví a cítil se pod psa. Jenže zákonitostí řemesla se nedalo pohnout".

Str. 167:

"Jsem vyřizená osobička... Špión na penzi. Dezertér. Zrádce. Dvojitý agent... Jsem samotná, nešťastná svine bez kamarádů...".

Str. 179:

"Svět se točí a my špióni zůstáváme na svých místech. Legio patria nostra".

* * *

Jelikož tyto citace zůstávají toliko v poloze profesionální, připojujeme ještě dvě politické

Str. 23:

"Já jsem už dosoudruhoval. V srpnu osmašedesát".

“Neznáte psychologii mladých českých kluků... Všichni nenávidí Rusy. Nenávidí je víc než mor a štěnice. Doma jim naši páni od malička cpali do krku řeči o bratrství. Nutili je učit se rusky dřív, než uměli napsat českou větu. Otrávil je. A nakonec tihle kluci viděli ruské tanky. Ne v televizi, ale v ulicích, kde žili a které právem pokládali za své... Řekněte komukoli z nich, aby šel s Američany proti Rusům. Půjde. Nebude se na nic ptát. Stačí mu, že je to s Američany — a proti Rusům”.

* * *

Zdá se, že to celkově stačí, aspoň pokud jde o pana Tomáše Řezáče.

Z prohlášení nakladatelství Index: na rukopisu pana Řezáče “Trpaslík na houpačce” nezměnila redakce Index ani jediné slovo. Vrátili jsme sice autorovi prvou verzi jeho rukopisu s tím, že “bude třeba zvýšit uměleckou ambicióznost této práce” a přiložili jsme názory lektorů. Řezáč reagoval ve svém dopise (z 11.2.72) slovy: “Váš dopis mne příjemně překvapil. Děkuji Vám. Podmínky pro vydání mého rukopisu považuji za korektní. Chtěl bych ještě podotknout: za veškeré rozumné lektorské připomínky jsem nesmírně vděčen. Rukopis přepracuji”. A v dalším dopise (z 23.3.72) dodává: “ohromně mi ten list (výtahy z lektorských posudků; Index) pomohl a s lektory naprosto souhlasím”. Ostatně: lektorské posudky se zabývaly pouze literární stránkou rukopisu. Jedinou politickou připomínkou, která byla panu Řezáčovi tlumočena, bylo toto: “Rusové vycházejí v této verzi rukopisu trochu jako blbci. To je snad zbytečné”.

Tomáš Řezáč, alias Lidin, pokračuje v psaní detektivních fantazií i v civilu, pro změnu v Praze. Ve svém rozhlasovém a televizním povídání na př. líčil, jak se scházel s Jiřím Pelikánem, co všechno mu tento svěřoval. K tomu komentář J. Pelikána: “Bylo to pro mne objevné-protože jsem s panem Řezáčem vůbec nemluvil, ani v jeho zuryšském, ani v jakémkoliv jiném bytě. Zním ho pouze z dopisu, kterým nabízel svou spolupráci pro Listy. Je pravda, že mne v něm zval, abychom se sešli. Ale nesešli jsme se. A doufám, že se nesejdeme ani v budoucnu”.

Podobným zasvěceným způsobem vykládal pan Řezáč vyšetřovatelům StB o svých stycích s Jiřím Hochmanem. Bezpečnost si pak dokonce volala řadu lidí v Praze a sdělovala jim, co všechno o nich Hochman “prozradil” Řezáčovi, když se sešli ve Švýcarsku a v Mnichově. Ale Jiří Hochman se s Řezáčem vůbec nezná a proto se s ním nemohl sejít.

Vzniká tedy otázka: vykládá Řezáč tyto “lidiniány”, protože mu to StB nadiktovala, aby ho využila ke kalení vody nebo si je sám vymýšlí, aby se v očích svých protektorů ukázal důležitý a zasvěcený?

SPOLEČENSKÁ RUBRIKA

LUDVÍK VACULÍK si postěžoval svým přátelům v Praze: “Nevím si rady. Tak rád bych přišel věci na kloub, tak rád bych znal pravdu, abych konečně zaujal správné stanovisko—po svědomí, víš? A tak jsem rozeslal řadu dopisů, pokorných, slušných, ba prosebných. Obrátil jsem se na různé občany, kteří v tisku vyjádřili svůj plamenný souhlas s Husákovými slovy, spravedlivě se rozhořčili a žádají nejprísrnější tresty, navrhuji, aby se s Dubčekem jaksepatří zatočilo, aby byl vykázán ze společnosti, ba ze státu, aby nám už konečně přestal vadit v naší cestě vpřed. Pod prohlášeními v tisku jsou podepsáni zřejmě odpovědní lidé, ředitelé továren, dělníci, intelektuálové, různí CSc atd. Řekl jsem si: jistě vědí, co činí, určitě ten Dubčekův dopis četli, když jsou tak rozhořčení. A tak jsem je v dopise požádal, zda by mi mohli ten dopis zapůjčit, abych se s Dubčekovým proviněním seznámil v celém rozsahu a mohl se také rozhořčit. Ale nedostal jsem ani jedinou odpověď”.

ČEŠTÍ KOZÁCI se říká normalizovanému svazu spisovatelů, do jehož čela delegovalo ministerstvo národní obrany Jana Kozáka, zatímco ministerstvo vnitra—v duchu kozáckých tradic—zapůjčilo Donáta Šajnera jako tajemníka. Na jarním zasedání ústředního výboru se oba atamani (v moderní době se říká majori) rozhodli využít svých mimoliterárních funkcí k prospěchu české literatury: “Dokud bude existovat samizdat” prohlásil nejvyšší svazový Kozák, “nemůže nový svaz spisovatelů vykázat výsledky, jež se od něj očekávají. Je proto třeba, aby příslušné orgány proti samizdatu tvrdě zasáhly, jeho produkci znemožnily a pak svaz spisovatelů zajistí kvalitnější produkci knížek, jež připisuje na svoje konto...” Kozácký přepad desítek bytů dosud neznorlizovaných českých spisovatelů se uskutečnil téměř v zápětí, koncem dubna a v květnu. Zda Kozáci hodlají zabavených rukopisů použít k tvorbě nových tichých Donů nebo zda se spokojí pokusem umlčet nekalou soutěž kvality, není zatím známo.

Doc. Dr. JAROSLAV KREJČÍ, CSc, politický vězeň, který si odpykává tříletý trest vězení (viz Listy, č. 4 z října 1974) v Ostravě, zahájil hladovku, protože úřady odmítaly vyplácet jeho ženě přídavky na děti a příslušný podíl z jeho vězeňského výdělku. Hladovka byla úspěšná, úřady musely ustoupit.

MILAN DANIEL, bytem v Chrudimi, Pobřežní 28, t. č. železniční zaměstnanec, bývalý redaktor, byl zatčen 29. dubna 1975 a je ve vyšetřovací vazbě. Vrátil se teprve před rokem z vězení, kde odpykával trest dva a půl roku. V roce 1968 založil v Hradci Králové Ligu pro lidská práva.

JAROSLAV DIETL vyprodukoval odporně kolaborantský seriál pro televizi. Má jedenáct dílů a jmenuje se "Nejmladší z rodiny Hamrů".

STANISLAV NEUMAN, národní umělec, se po své smrti dožil zajímavé přeměny: z nekrologů a vzpomínek byly na zásah cenzury vyškrtány všechny zmínky o jeho synovi, básníkovi Stanislavu Neumanovi, kterého normalizátoři dohnali v roce 1970 k sebevraždě. Vůlí Strany a Vlády zemřel tedy skalní komunist a národní umělec Stanislav Neuman bezdětným.

ÚSTAVA ČSSR je považována správou ostravské věznice za "podvratnou literaturu". Vyplývá to z faktu, že tato instituce nechtěla povolit manželce profesora Milana Hübla, aby svému vězněnému manželovi předala úřední vydání platné Ústavy ČSSR. Teprve po protestu a přezkoumání, zda ústava neobsahuje pasáže, jež by byly v rozporu s řádem výkonu trestu, mohl prof. Hübl Ústavu ČSSR dostat.

TICHÝ DON je v SSSR (neoficiálně ovšem) a ve světě předmětem sporu, pokud jde o autorský podíl Šolochova. Československo přispělo k oslavám Šolochovových narozenin svým zvláštním, normalizujícím způsobem: nové slovenské vydání této knihy nesmí vyjít ve vynikajícím — několikrát oficiálně oceněném a odměněném — překladu "nenormalizované" Zory Jesenské.

VILÉM PREČAN, CSc., historik, který byl již začátkem sedmdesátých let vyšetřován jako spoluautor t. zv. Černé knihy" a začátkem letošního roku vyhozen ze svého místa šatnáře v restauraci U Pastýřky (důvod: přichází prý příliš často do styku s cizinci-občas musel zahraničním návštěvníkům překládat jídelníček, neboť studoval v Oxfordu), je dál pronásledován: jeho byt byl důkladně prohlédán státní bezpečností 24. dubna 1975 od 13 do 20 hodin od pracovníků po střechu a sklep, včetně boudičky na náradí v zahradě. Je zajímavé, že právě před prohlídkou mu "neznámý pachatel", patrně policie sama, položil na zahradu balík s časopisem "Svědectví", který při prohlídce policie "odhalila". Jde zřejmě o záměrnou akci buď oficiálně schválenou ministerstvem vnitra nebo nějakou složkou bezpečnosti, jež si s dr. Prečanem vyřizuje účty za to, že ho nemohla-pod tlakem světové veřejnosti — zavřít již v roce 1972. Vilém Prečan napsal o své situaci dopis Husákovi, s nímž se osobně zná, neboť byl hlavním historikem, který zpracovával dokumenty o Slovenském národním povstání. Informoval ho o svém vyhození, šikanování a požádal o vystěhovalecký pas do ciziny.

NÁRODNÍ BANKA — oddělení pro povolování devizových příslibů — má sejmout hněv občanů z ministerstva vnitra: bezpečnost předala bance seznam občanů, kteří nemají vyjet do zahraničí. Aby si nemohli stěžovat na politickou diskriminaci, nedostanou prostě devizový příslib a nemohou už proto žádat o pas. Seznam, který pro tyto účely StB vypracovalo, dělí občany do tří kategorií: Nikdy, Možná někdy (oddalujte to, třeba se unaví), volný výběr (v Praze na př. 8% žadatelů). Tarif na získání příslibu pro ty, co mohou vyjet činí v průměru dvě láhve koňaku. Ke cti úřednictva banky je třeba dodat, že je znám případ, kdy úředník tarifu odpovídající "odměnu" přijal, ale zase ji čestně vrátil, když našel žadatelovo jméno v uvedeném seznamu pod "Nikdy".

NEJVĚTŠÍ LITERÁRNÍ SOUTĚŽ "v dějinách české literatury", vypsaná k třicátému výročí osvobození skončila velkým překvapením: vítězi se stali staří kozáci Josef Rybák (proza), Ivan Skála (poezie), Jiří Taufer (překlady a kritika). Tato tři jména také vévodí v edičním plánu nakladatelství Čs. spisovatel na rok 1975, který je dost otřesným dokumentem o stavu kozácké literatury na prahu poslední čtvrtiny století. Zbývá otázka, k čemu vlastně taková soutěž když jména vítězů mohla redakce Listů sdělit na požádání již před rokem. Co peněz by se bylo ušetřilo, pro tytéž i další zasloužilé a národní kozáky. Škoda.

LISTY (řídí Jiří Pelikán s redakční radou) vycházejí jako dvouměsíčník a jsou určeny především čtenářům v Československu. Přečtete a předejte známým!

V ZAHRANIČÍ je možno časopis objednat za roční předplatné:

16, - DM (nebo ekvivalent v cizí valutě) pro evropské země

21, - DM pro USA, Kanadu, Izrael a j. zámořské země (letecky)

23, - DM pro Austrálii, N. Zéland, Jižní Afriku a Již. Ameriku (letecky)

Předplatné a příspěvky na tiskový fond posílejte na

LISTY, Konto No 112844, Bayerische Vereinsbank, Leopoldstrasse, München.

Objednávky časopisu a knih (Tanky proti sjezdu, Zakázaný dokument) a ostatní korespondenci posílejte na adresu redakce:

LISTY, Via Torre Argentina 21, 00186 ROMA